CU PARTICIPAREA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE și PSIHOLOGIE, editată de profesorul N Ya Grot ANUL TREI Cartea MARTIE Publicat de A A Abrikosov MOSCOVA Litografia de tip a T-va I N Kushnvrvv și K , Pimenovskaya Ui , Own casa Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Filosofia pozitivă și unitatea științei V Sociolo- giya -B N Chicherina i Cum se leagă slujirea binelui public cu grija pentru mântuirea propriului suflet? - Arhimandrit Antonia Huxley, ca reprezentant al lumii științifice moderne contemplare I-II -N A Ivantsova Telepatie (sfârșit) -M N Petrovo-Solovovo Fundamentul datoriei morale I-III N Ya Grota Departament special Despre pasajele etice ale lui Democrit -E L Radlova Una dintre viziuni posibile asupra lumii - A I Vil- kinsa Critică și bibliografie I REVISTA REVISTELOR Vierteljahrsschrift für wissenschaftliclie Philosophie -KH Wentzel Mintea -P V Mokivekago The Philosophical Review -HA Abrikosov Biblioteca "Runivers" II RECENZIE DE CARTE Pagină A Kazansky -Învățătura lui Aristotel despre sensul experienței -E ȘI Chelpanov P Barth Geschichtsphilosophie Hegel's und der Hegelianer - KH Wentzel G Runze Ethik -A K Bao Baldwin Manual de psihologie -E I Chelpanova Societatea psihologică Anunturi Societatea pentru Psihologie Experimentală (în anexă, pp I-P) XtXjX Biblioteca "Runivers " Filosofia pozitivă și unitatea științei v Sociologie*) În om, încă de la primul pas, întâlnim fenomene care nu se găsesc în natura fizică Găsim aici drept, morală, religie, știință Toate acestea sunt manifestări speciale ale spiritului uman Cum ar trebui să le trateze știința pozitivă? Evident, trebuie să se străduiască să studieze aceste fenomene, să investigheze legile lor, să le compare între ele și cu rezultatele obținute prin alte mijloace; abia atunci poate fi pronunțat verdictul definitiv Dar filosofia pozitivă se eliberează de această muncă În mod direct, pe baza unei teorii biologice a naturii umane care nu există, dar este pe cale să se nască , declară că religia și metafizica sunt goale, creații ale imaginației, și își construiește toată propria învățătură pe aceasta Dacă judecățile lui Comte despre științele puțin cunoscute de el suferă adesea de frivolitate, atunci frivolitatea ajunge aici la proporții inimaginabile Ea se exprimă tranşant în faptul că, după ce a construit o teorie a evoluţiei istorice pe un fundament biologic imaginar, Comte însuşi, în cele din urmă, recunoaşte "imposibilitatea evidentă de a deriva vreodată fenomene succesive *) Sfârșit, vezi cartea Și Întrebări de filosofie, AI Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN evoluţia socială independent de observarea lor directă, numai din cunoaşterea legilor care guvernează individul* (VI,) "Luată singură, spune el, evoluția personală a minții umane nu poate dezvălui cu adevărat nicio lege esențială; ea nu poate oferi nici măcar indicații valoroase sau verificări importante, cu excepția cazului în care investigația sa rațională este ghidată și explicată prin mai puține inspirații care decurg din evoluția totală a omenirii, care singură este suficient de reală și, împreună, suficient de completă pentru a dezvălui în mod adecvat adevăratul curs al minții noastre * (VI,) Astfel, dezvoltarea totală a omenirii este derivată din natura omului revelată de biologie, iar biologia, la rândul ei, trebuie să fie ghidată de dezvoltarea totală a omenirii! Ce poate ieși dintr-o astfel de vederi contradictorii, cu excepția unei clădiri pur fantastice? Dar să ne uităm la însuși conținutul legii Teoria naturii umane, din care derivă legea de bază a dezvoltării istorice, constă în faptul că o persoană se cunoaște inițial numai pe sine și judecă singur toate fenomenele lumii fizice Ca urmare, el consideră că toate obiectele exterioare sunt

animate și controlate de aceleași voințe pe care le găsește în sine Aceasta este sursa oricărui cult religios, care începe cu îndumnezeirea obiectelor vizibile și urcă treptat la principii abstracte O astfel de înțelegere a lucrurilor nu este doar inevitabilă în starea infantilă a minții umane, dar este foarte utilă ca modalitate originală de a lega conceptele Omul nu poate observa în mod consecvent fenomenele decât cu ajutorul unei teorii preliminare, iar din moment ce teoria, la rândul ei, trebuie dedusă din fenomene, aici ar trebui să se formeze un cerc logic incurabil, dacă teoria teologică   vederea nu a arătat nici un rezultat natural din ea Din punct de vedere istoric, este educatorul gândirii umane Aduce același beneficiu indubitabil în sfera practică, oferind unei persoane primul sistem de concepte capabile să lege mințile infantile și să le unească în societăți puternice În acest fel, pentru prima dată, o clasă se distinge de societate, dedicată exclusiv exercițiilor mentale Dar această semnificație istorică, importantă în epoca copilăriei, devine, dimpotrivă, un obstacol în calea dezvoltării cu o mai mare maturitate a minții umane Dacă în copilărie o persoană judecă singur lumea exterioară, atunci la vârsta adultă, dimpotrivă, își subordonează propria natură legilor lumii exterioare descoperite de el Acesta este punctul de vedere al științei pozitive, care, încetul cu încetul, câștigă din ce în ce mai multe domenii din viziunea religioasă asupra lumii Ea deține viitorul Dar, din moment ce trecerea unei viziuni într-una complet opusă nu poate avea loc direct, conceptele metafizice sunt veriga mediatoare: în locul fostelor ființe vii cărora le-a fost atribuit controlul fenomenelor, rămân entități goale care nu explică absolut nimic și, prin însăși natura lor, nu poate avea decât un sens tranzitoriu pregătește mințile pentru acceptarea principiilor pozitive Această lege de bază, în legătură cu legea succesiunii ierarhiei științifice, în virtutea căreia științele mai generale și mai simple ajung la un grad metafizic, iar apoi la un grad pozitiv, când se dobândesc la un grad teologic altele mai particulare și mai complexe, explică , după Comte, toată dezvoltarea mentală a umanității (IV, -) În această teorie speculativă, totul este greșit de la început până la sfârșit De asemenea, contrazice învățătura lui Comte, care, după cum am văzut, a respins însăși posibilitatea autoobservării interne În consecință, consideră necesar să facă o rezervă "Deși, spune *   el a subliniat pe bună dreptate dificultatea fundamentală de a se cunoaște pe sine, dar nu este necesar să se acorde prea multă importanță acestei remarci generale, care nu se poate aplica decât unei stări foarte deja îmbunătățite a minții umane De fapt, mintea unei persoane trebuia să fi obținut deja un rafinament considerabil în reflecțiile sale obișnuite înainte de a putea fi surprinsă de propriile sale acțiuni, reflectând asupra ei acea activitate mentală care anterior era absorbită exclusiv de lumea exterioară "La început, "o persoană trebuie să se privească pe sine ca pe centrul tuturor lucrurilor și apoi, pe de altă parte, este la fel de inevitabil înclinat să se prezinte ca un tip universal (IV, o) al lumii exterioare și, în final, se întoarce la sine Pe ce bază un proces atât de ciudat nu este clar din teoria lui Comte; în orice caz, el contrazice imposibilitatea experienței interne recunoscute de el O astfel de viziune nu este în concordanță cu fenomenele, așa cum admite Comte însuși Într-o stare de spirit, o persoană ia cu adevărat multe obiecte neînsuflețite pentru cele animate, dar nu toate "Strict vorbind, notează Comte, filosofia teologică, chiar și în prima noastră copilărie, personală sau socială, nu ar putea fi niciodată în sens

strict generală: i e în toate ordinele de fenomene, Cele mai simple și obișnuite fapte au fost întotdeauna considerate ca fiind supuse în mod esențial legilor naturale și nu atribuite dorințelor arbitrare ale agenților supranaturali "(IV,) Fără un astfel de concept al legilor naturale, continuă el , în aplicarea la cele mai simple fenomene ale vieții cotidiene, evident, nu ar fi posibilă nici cea mai mică prevedere, iar rugăciunea ar fi singurul mijloc de a influența mersul obișnuit al lucrurilor și acțiunilor umane (ibid)   Faptul este că o persoană din lumea din jurul său vede obiecte neînsuflețite și animate, pietre, animale, alți oameni Lipsit de cunoștințe reale despre obiecte, el este în mod natural înclinat să considere animat ceea ce vede un fel de mișcare Comte notează pe bună dreptate că animalele fac la fel: un câine, ca un copil, ia un ceas pentru o ființă vie (V,) Dar tocmai din aceasta se vede clar că nu în aceasta ar trebui să se caute începutul cultului religios Câinele se întâlnește cu un zgomot cu formă ciudată; la început îl ia drept un animal necunoscut de ea, latră la el, se înfurie, dar în același timp nu îndrăznește să se apropie; dar încetul cu încetul, când blocul rămâne acolo fără nicio mișcare, ea se obișnuiește și încetează să-i mai acorde atenție O persoană, dimpotrivă, se face patron suprem din acest bloc de lemn, își întoarce rugăciunile către el, îl consideră responsabil pentru succesul sau eșecul întreprinderilor sale Dacă comparăm acest mod de acțiune cu cel pe care îl face animalul, trebuie să spunem că acesta din urmă este ghidat de simțul natural, în timp ce omul, dimpotrivă, arată absența oricărui simț comun Dar dacă încercăm să pătrundem în esența fenomenului, vom vedea cu totul altceva Orice fenomen, după cum admite Comte, se explică nu printr-o stare rudimentară, ci printr-o stare complet dezvoltată Conștiința religioasă a omenirii trece printr-un întreg proces, în vârful căruia se află conceptul de ființă absolută, conducătorul suprem al lumii și patronul omului Omul a căutat acest concept încă din primele timpuri ale existenței sale De aici vine fenomenul, de neînțeles pentru Comte, că o persoană își pune de la bun început întrebări care depășesc radical nivelul abilităților sale, întrebări despre cauzele inițiale și finale ale lucrurilor Într-o stare de spirit infantilă, el asociază această cerere înnăscută cu primul obiect care îi apare, din anumite motive atrăgându-i atenția asupra sa S-a înclinat   îl acceptă pe nebun și îl recunoaște drept patronul său suprem, ceea ce câinele nu face Dar tocmai inconsecvența extremă a fenomenului cu ceea ce este introdus a priori în el devine sursa procesului mental, în care mintea urcă din ce în ce mai sus, până când în cele din urmă cerința înnăscută și ideea dobândită coincid Dacă aceasta este esența procesului religios care iese din fenomene, atunci filosofia pozitivă nu poate fi în niciun caz recunoscută ca produsul final al gândirii umane Dimpotrivă, ar trebui considerată un semn al unei stări de tranziție, atunci când mintea, nemulțumită de conceptele sale anterioare și nedobândind încă altele noi, este perplexă și este gata să considere cele mai înalte adevăruri complet de neatins pentru ea Dacă o persoană s-ar opri în această etapă, ar trebui să fie recunoscută ca un fel de deformare mentală și morală Nevoile spirituale inerente lui, însoțindu-l încă de la însăși apariția sa în lume, nevoile izvorâte din laturile superioare ale naturii sale și având cea mai importantă influență asupra întregii sale destin, ar trebui, conform teoriei lui Comte, să rămână pentru totdeauna fără satisfacție Nici măcar nu este clar cum își poate pune întrebări care depășesc radical limitele care îi sunt accesibile Dacă

pune aceste întrebări atât de insistent și de încăpățânat, se poate spune cu siguranță că el trebuie să fie capabil să le răspundă după dictatele rațiunii sale și dictatele conștiinței sale Ar fi o absurditate să completezi toată cunoștințele despre lume cu acest avort spontan Dar în rezolvarea acestor întrebări, este cel mai puțin permis, chiar și din punctul de vedere al științei pozitive, să le subordonăm exclusiv acelor principii și legi care sunt deduse din studiul naturii exterioare Aceste întrebări nu apar în natura fizică, ci la om; de aceea, pentru a le rezolva, este necesar în primul rând să studiem Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI să înțeleagă natura omului care se revelează în fenomene Subordonarea lor în avans legilor naturii exterioare este la fel de respingătoare pentru cerințele cu adevărat științifice, precum este subordonarea inversă a naturii exterioare legile spiritului uman Din punctul de vedere al științei pozitive, fiecare domeniu al fenomenelor ar trebui studiat independent, după care rezultatele ar trebui reduse la un rezultat general Doar din această comparație se poate dezvolta într-un mod pozitiv un adevărat concept al principiului suprem că regulile în întregul univers Această comparație ne arată diferența fundamentală dintre principiile care determină aceste două domenii La baza tuturor fenomenelor din lumea fizică stă conceptul de materie, a cărei proprietate fundamentală este inerția: se mișcă numai ca urmare a unei acțiuni exterioare asupra ei La om, pe de altă parte, găsim începutul mișcării voluntare Acest început apare deja în regnul animal Am văzut că lumea organică se află la mijloc între tărâmul pur material și omul ca ființă gânditoare Plantele sunt mai aproape de prima, animalele de a doua Arbitrarul este semnul distinctiv al unei ființe raționale Odată cu convergența acestor două principii și ridicarea lor la sursa supremă, se pune firesc întrebarea: cărei categorii îi aparține acesta din urmă? Ar trebui să-i atribuim inerția inerentă materiei sau arbitrariul inerent unei ființe raționale? Nu poate exista decât un singur răspuns logic acceptabil la această întrebare: dacă acest principiu este unul și suprem, atunci nu poate avea o sursă de mișcare în afara lui; prin urmare, trebuie să aibă arbitraritate, adică trebuie să fie o ființă rațională, ca un om, și nu o ființă moartă, ca substanța care stă la baza naturii exterioare De aici rezultă că fetisistul, care caută un patron suprem, în conceptele sale de bază este mult mai aproape de adevăr decât de un pozitiv Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN filozoful cu tot aparatul său de învăţare Primul este ghidat de instinctul înnăscut omului, care este inerent naturii sale; al doilea neagă tocmai această natură și pune în locul ei Fantezii pure În cunoașterea lucrurilor, filozoful pozitiv are, desigur, un avantaj față de fetișist, dar niciunul față de conștiința religioasă dezvoltată Comte consideră că este parte integrantă a religiilor să privească fenomenele ca acțiuni supuse dorințelor arbitrare ale ființelor supranaturale Dar cu conceptul de ființă rațională absolută care guvernează lumea, conceptul de absolut, adică este în mod necesar conectat voința neschimbătoare și imuabilă, așadar, și despre legile imuabile care decurg din ea Din acest punct de vedere, miracolele sunt mult mai greu de explicat decât legile eterne ale universului O astfel de neînțelegere completă a religiei trebuie în mod necesar să fie însoțită de o neînțelegere la fel de completă a metafizicii, în care Comte nu vede decât o "boală cronică tranzitorie" (V) Metafizica în domeniul științei are același sens ca și matematica Acesta din urmă examinează definițiile cantitative ale rațiunii pure, primul calitativ Numai această comparație arată că metafizica nu poate

decât să fie o parte esențială a minții umane Este imposibil de admis că mintea conține determinări cantitative perfect sănătoase, precise și consistente și nu le conține aceleași calitative Străduindu-se să unească fenomenele, el nu poate acționa altfel decât pe baza propriilor legi Unitatea care stă la baza diferențelor nu este dată de simțurile externe, ci este indicată de rațiune Aceasta este ceea ce se numește esență, care rămâne în mijlocul trecătorului Toate științele experimentale aspiră la definirea esențelor și tocmai asta oferă metafizica sub formă de categorii mentale Acestea sunt conceptele de substanță, cauză, forță, substanță Fiecare minte- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Categoria naturală este un anumit mod de unire a fenomenelor pe baza legilor rațiunii, iar întreaga dezvoltare a metafizicii nu este altceva decât dezvoltarea diferitelor moduri speculative de înțelegere a fenomenelor Putem spune că aceasta este pregătirea înțelegerii pentru științele experimentale Nu există alte moduri de înțelegere și nu pot exista, pentru că mintea înțelege doar ceea ce este în conformitate cu propriile sale legi Și când științele experimentale încearcă să explice fenomene, o fac pe baza unuia sau altuia principii metafizice sau matematice Am văzut mai sus numeroase exemple în acest sens Când chimia, călăuzită de experiența pură, a stabilit pe baze solide legea proporțiilor constante, explicația acestui fenomen a fost dată direct de teoria atomică elaborată de mult de metafizică Din aceasta rezultă clar că experiența și metafizica se completează la fel de necesar ca experiența și matematica Experiența servește ca un test al metafizicii în aplicare; metafizica servește drept test de experiență în înțelegere Metafizica fără experiență este goală; experiența fără metafizică este oarbă Relaționând, pe de o parte, experiența ca generală la particular, ca abstractul la concret, metafizica, pe de altă parte, tratează religia exact în același mod Dar aici conținutul este diferit și, prin urmare, metodele sunt diferite Experiența are propriul mod absolut sigur de a investiga adevărul, la fel ca matematica și metafizica și, prin urmare, ea, la rândul ei, este capabilă să servească drept test al concluziilor metafizice și al calculelor matematice Toate aceste ramuri ale cunoașterii au acest lucru în comun, că sunt științe Religia nu este o știință; aceasta este o relație vie a unei persoane cu principiul suprem al ființei, o relație care cuprinde întreaga sa ființă și constituie de fapt unul dintre cele mai importante aspecte ale conștiinței umane Cu metafizica, religia are un continut comun; conceptele Divinului sunt începuturile metafizicului și, prin urmare, sunt supuse verificării din partea metafizicii În curs de dezvoltare suspine Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN începuturi naturale, rațiunea le face o măsură a acelei conștiințe religioase pe care o găsește în mediu Și această măsură este complet legitimă, pentru că o persoană nu are alta Sentimentul religios nu poate servi ca măsură a sinelui, deoarece este subiectiv, variat și vag Există multe religii în lume și fiecare dintre ele satisface pe deplin sentimentul religios al adepților săi Care dintre aceste sentimente este adevărat? Pentru a rezolva această întrebare, omul nu are alte mijloace decât să apeleze la știință, iar din științe tocmai la metafizică, care are conținut identic cu religia Măsura principiilor metafizice în forma lor religioasă concretă nu poate fi decât metafizica în forma sa abstractă, adică sub formă de știință Un astfel de test este de fapt făcut și ridică conștiința umană la un nivel superior Vom vedea că metafizica antică a distrus perspectiva lumii păgâne și a pregătit stăpânirea creștinismului Respingând religia și metafizica ca fantasmagorie, Comte

încearcă totuși să păstreze semnificația lor pur istorică; dar în această privință explicațiile lui sunt la fel de neîntemeiate ca orice altceva Acel cerc logic incurabil din care, conform teoriei sale, concepția religioasă conduce o persoană, în realitate nu există S-a arătat deja mai sus că este posibil să se observe fără nicio teorie preliminară, iar teoriile neștiințifice servesc doar ca o piedică în calea observațiilor Botanica nu s-a mutat nici un pas de la ideea diavolilor Este mai puțin clar de ce mintea umană, după ce a ajuns la o perspectivă științifică pur pozitivă, în loc să continue să meargă înainte pe acest drum roditor, se întoarce brusc din nou la ideile fantastice ale metafizicii și teologiei O viziune pozitivă asupra lumii era deja bine cunoscută în antichitate În Democrit și sofiști se pot găsi toate conceptele moderne de materie, de atomi, de legi eterne și necesare Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI unsprezece nah natura, despre sensul fenomenelor, ca expresie a adevărului; între timp, această viziune asupra lumii, care în teorie ar trebui considerată un semn al maturității depline a minții, a lăsat din nou loc învățăturilor metafizice, iar acestea din urmă, la rândul lor, s-au supus unei noi concepții religioase asupra lumii Toate acestea demonstrează că atât explicațiile istorice ale lui Comte, cât și succesiunea celor trei stări mentale nu corespund deloc Faptelor Comte a inventat aceeași succesiune fantastică de stări pentru domeniul practic Aici, conform teoriei sale, domină inițial spiritul militar, singura caracteristică a stării infantile a societății și strâns asociată cu opiniile teocratice Este semnul distinctiv al lumii antice Timpurile moderne, dimpotrivă, sunt caracterizate de spiritul industriei corespunzător științei pozitive Între aceste două epoci, răspunzând metafizicii, se află o stare socială dominată de clasa juriștilor (IV, și urm) Trăind în vremea marilor războaie ale revoluției și ale imperiului, Comte putea, se pare, să fie convins că spiritul militar în rândul noilor popoare nu slăbise într-o măsură pe care și-o imaginează și aruncând o privire asupra populației civile din China și Japonia, ar fi văzut că industria nu este străină de o astfel de stare a societății, în care, conform teoriei sale, domnesc principii pur teologice, și nu pozitive Dar Comte nu acordă nici cea mai mică atenție Chinei și Japoniei și consideră că războaiele uriașe de la sfârșitul trecutului și începutul secolului prezent sunt o perturbare temporară rezultată din condiții anormale, după care dezvoltarea industrială pașnică a Europei societățile au revenit la cursul corect (IV,), El ne asigură că, având în vedere caracterul anti-război al noilor societăți și aversiunea din ce în ce mai mare a noilor popoare față de obiceiurile militare, războiul și-a păstrat un anumit interes doar pentru asta mai mult și mai mult Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN clasa specială în curs de dezvoltare, care i se dedică (V, Ó ; VI,) Armele moderne exorbitante servesc ca o respingere clară a acestei concepții istorice Dar cel mai pervers lucru din această teorie este poziția atribuită jurisprudenței, care este o priză între două stări opuse ale societății, un pas de tranziție de la lumea antică la nou În istorie nu găsim nimic de acest fel La romani dezvoltarea dreptului a mers mână în mână cu dezvoltarea spiritului militar, printre noile națiuni cu progresele industriei Pentru acestea din urmă sunt necesare o definire exactă a drepturilor și obligațiilor, fermitatea și corectitudinea raporturilor juridice Cu cât relațiile sociale devin mai complexe și mai vii, cu atât se impune dezvoltarea jurisprudenței Dreptului comercial, dreptul cambiei se adaugă dreptului civil general De asemenea, este necesar să se determine măsura intervenției statului,

raportul dintre civil și politic, dintre guvernare și supușii săi Astfel, odată cu extinderea sferei practice, semnificația științei dreptului nu scade, ci crește Fără el, poți construi castele în aer, dar nu există nicio modalitate de a stabili ordinea corectă între oameni Singurul lucru de care se poate temut este că jurisprudența, renunțând la propriile principii, nu ar trebui să se infecteze cu spiritul filozofiei pozitive Jurisprudența, impregnată de vederi fantastice, acoperindu-se cu stindardul științei pozitive, este cel mai rău dintre toate relele sociale Toate acestea vor deveni și mai clare dacă trecem de la o schiță generală la detalii Să construiești în imaginația ta o clădire fantastică nu este surprinzător; este greu de demonstrat că corespunde fenomenelor Kont facilitează foarte mult această sarcină pentru el însuși În primul rând, el își limitează cercetarea istorică la "cea mai înaltă culoare sau partea avansată a umanității , adică arienii europeni, iar de la aceștia "pentru o mai mare acuratețe , mai ales în timpurile moderne, la popoarele Europei de Vest" (V) Istoricul, care își propune să prezinte istoria lumii în primul rând în sens politic, își poate limita astfel sarcina; dar cel care are în vedere să investigheze dezvoltarea religiilor pozitive nu are dreptul să elimine marile popoare asiatice, ale căror credințe constituie verigi esențiale și de bază în istoria conștiinței religioase a omenirii Prin această lege derivabilă trebuie să primească o construcție complet incorectă Dar acest lucru nu este suficient Chiar și în aceste limite, studiul dreptului general, după planul lui Comte, trebuie să rămână pur abstract, ocolind toate detaliile și în niciun caz amestecându-se cu istoria concretă a diverselor popoare Aceasta ar trebui să fie istorie nu numai fără nume de indivizi, ci chiar și fără nume de popoare Dintr-o compilație incoerentă de Fapte, numită în mod fals istorie, așa cum spune Comte, sociologia abstractă ar trebui să împrumute doar informații capabile să elucideze legile de bază ale vieții comunitare, derivate din teoria biologică a omului Numai așa se poate scăpa de tot felul de dificultăți preliminare goale, care altfel ar face cu totul imposibilă crearea acestei noi științe (V, IO- I) Am văzut că Comte, în aplicarea sa la științele naturii, a propus împărțirea lor în abstract și concret Acesta din urmă trebuie să examineze fiecare detaliu; primul trebuie să extragă legi generale şi puncte de vedere din aceste detalii Acesta este, conform teoriei sale, scopul filosofiei pozitive Dar este cu totul altceva să extragem principii comune din științe care sunt deja complet mature și întemeiate pe baze solide sau să creăm o nouă știință în care nu există nimic ferm stabilit În primul caz, este suficient să confirmăm concluzia prin referire la rezultate binecunoscute; în cel de-al doilea caz, trebuie să-și dovedească concluzia, iar acest lucru nu se poate face fără o investigare a detaliilor Altfel va iesi o clădire construită în nori Filosoful pozitiv i-a depășit în această privință pe toți metafizicienii Cei mai abstracti gânditori nu au încercat să scrie o filozofie a istoriei fără numele de popoare Hegel a scris într-un volum mic o filozofie a istoriei care conține nu numai gânduri incomparabil mai profunde, ci și mult mai mult material Factual decât toate cele trei volume groase ale sociologiei lui Comte, pline de discursuri generale nesfârșite, printre care cu greu se găsește vreun deputat corect în fapt cântând Dezvoltarea religioasă Comte se împarte în trei etape succesive: Fetișism, politeism și monoteism Prima constă în venerarea obiectelor individuale, pe care o persoană aflată într-o stare de spirit infantilă

le imaginează a fi animate Forma sa cea mai înaltă este închinarea corpurilor cerești, care, datorită îndepărtării și inaccesibilității lor, capătă un caracter mai abstract decât obiectele individuale aflate în puterea omului Această ultimă Formă constituie trecerea la adevăratul politeism, care constă în venerarea zeilor ca entități comune, stăpânind asupra unei întregi game de fenomene În cele din urmă, aceste diverse entități, la rândul lor, se unesc; politeismul trece în monoteism, cel mai înalt și în același timp ultimul stadiu al conștiinței religioase Crezând din ce în ce mai sus, religia în același timp se îngustează treptat, lăsând un domeniu din ce în ce mai larg pentru cercetările pozitive La început, toate obiectele par a fi animate; zatbm conceptul de principiu viu care controlează fenomenele este limitat la entități generale; în cele din urmă, ea se ridică la tărâmul absolutului, unde rămâne până când știința pozitivă arată clar că absolutul este complet inaccesibil înțelegerii umane și că ideile despre el nu pot fi decât o născocire a imaginației (V, în consecință))   După cum puteți vedea, construcția este foarte consistentă din punct de vedere logic: gândirea urmează o cale logică directă de la individ, prin particular, la general necondiționat Dar tocmai această simplitate dezvăluie superficialitatea vederii Dacă o comparăm cu fenomene, vom vedea la prima vedere că acestea nu coincid Se știe, de exemplu, că monoteismul evreiesc este mai vechi decât politeismul grec În ea unitatea este chiar mai strictă decât în monoteismul creștin ulterior, care recunoaște o trinitate de persoane Cum explică Comte acest fenomen? Pur și simplu declară monoteismul evreiesc prematur (V, I) și chiar eșuat (yah monothéisme avorté, V, l l) În opinia sa, această ciudată anomalie se explică prin faptul că preoții egipteni sau poate cădeii au ajuns la acest concept înainte ca omenirea să fie suficient de pregătită pentru el și, prin urmare, negăsind în jurul lor aplicarea conceptelor lor avansate, au aranjat, în forma refugiu sau experiență, o colonie specială care a păstrat acest început eșuat până când vremurile au fost coapte și a venit vremea instaurării creștinismului (V, QO-) Desigur, orice poate fi explicat în acest fel Se construiește o teorie pur speculativă, iar atunci când "pactele care nu se încadrează sub ea se dovedesc a fi, ele sunt declarate premature și eșuate, deși fenomenul nu este deloc trecător, ci, dimpotrivă, se păstrează cu încăpățânare și invariabil pt de mii de ani și îmbrățișând întreaga viață a tribului, care a jucat cel mai mare rol în istoria spirituală a omenirii Se alcătuiesc chiar și colonii fără precedent de gânditori avansați, deși se afirmă imediat că "acest popor nepoliticos, încă puțin sensibil la adevărul veșnic, nu se temea decât de mânia temporară și imediată a divinității lor formidabile" (V, nota) Dacă Comte nu ar fi eliminat în mod deliberat credințele chineze și budiste, care sunt mult mai aproape nu numai de monoteism, ci și de opiniile filozofiei pozitive, decât grecești   Politeismul ceh și roman, la fel de bine ar fi trebuit să declare aceste fenomene premature și nereușite Dezvoltarea reală a religiilor este incomparabil mai complexă decât își imaginează Comte Ele pot fi împărțite în două categorii, primitive și filozofice În primul rând, conștiința umană nu a ajuns încă la conceptul unei singure ființe supreme care guvernează în lume; al doilea se bazează tocmai pe acest concept Este imposibil să nu fii de acord cu faptul că punctul de plecare al religiilor primitive este forma lor cea mai joasă, fetișismul Nu există, desigur, nicio posibilitate de a demonstra acest lucru în mod faptic, deoarece originea societăților umane nu este

supusă investigațiilor experimentale; dar toate fenomenele dezvoltării umane reprezintă pentru noi o mişcare de la Formele inferioare la cele superioare, şi nu invers Însuși conceptul de dezvoltare și analogia cu alte fenomene nu permit o viziune științifică diferită De asemenea, nu există nicio îndoială că din această formă primitivă mintea umană se ridică încetul cu încetul la concepția unor esențe mai generale, sau a forțelor naturii care guvernează cutare sau cutare clasă de fenomene Dar acest politeism primitiv nu trebuie confundat cu politeismul filozofic dezvoltat Închinarea la diavoli și la sirene este, fără îndoială, mai mică, nu mai mare decât închinarea trupurilor cerești Există o altă formă religioasă care aparține acestui stat primitiv și căreia Comte nu a acordat atenție, și anume venerarea sufletelor morților și reprezentarea asociată a spiritelor care plutesc în natură Unul dintre adepții săi *) consideră că această Formă este un Fetișism modificat, dar fără niciun motiv, căci ideea de aici este complet diferită: nu este îndumnezeirea unui obiect vizibil, ci venerarea unei entități invizibile desprinsă de obiect, care se consideră a fi rămas atunci când învelișul exterior s-a prăbușit În știință, atunci *) Girard de Rialle: Mythologie Comparee Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ UNITATEA ŞTIINŢEI o serie de religii primitive au primit numele de animism, în contrast cu venerarea forțelor naturii, care poate fi numită naturalism Și întrucât forțele producătoare și fenomenele morții sunt opuse unele față de altele, atunci în unele religii primitive zeitățile, personificând conceptul de putere, și zeitățile, înțelese ca spirite, uneori asociate cu reprezentarea regatului morților, sunt două triburi în război unul cu celălalt Sunt cunoscute și religiile în care sufletele morților urcă la cer și devin luminari, semn al trecerii de la animism la închinarea corpurilor cerești sau la Sabeism Aceasta din urmă constituie cea mai înaltă formă de religii primitive Mișcarea luminarilor reprezintă ordinea eternă și neschimbătoare care predomină în univers De aici, există un pas către conceptul de un singur Dumnezeu ceresc, conducătorul lumii, concept care constituie prima etapă în dezvoltarea religiilor filozofice Lăsând deoparte credințele americane, care constituie o lume separată, deși urmează aceeași lege ca și restul, este posibilă împărțirea popoarelor istorice, în raport cu dezvoltarea viziunii filozofice și religioase asupra lumii, în patru grupe principale: turanie, semitică , arian de est și arian de vest Primul este reprezentat de China Aici predomină închinarea Raiului, ca Minte supremă, constructorul și conducătorul universului, sursa legii și ordinii morale În următoarele două grupuri, esența viziunii religioase asupra lumii se dezvăluie în acele religii care s-au păstrat în procesul istoric, odată cu căderea altor forme, secundare: printre semiți, evrei și islam, printre arieni răsăriteni, brahmanism și budism Primele reprezintă închinarea la Dumnezeul Puterii, începutul monoteismului pur, cele din urmă, închinarea la Dumnezeul Vieții sau Spiritul dătător de viață inerent lumii ca suflet al universului, este începutul panteist În cele din urmă, printre arienii occidentali găsim politeismul cu adevărat filozofic, închinarea la zei individuali Volrosi filosofii, KN Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN gesturi, reduse la un sistem comun În procesul istoric, această închinare a devenit o formă trecătoare În fiecare dintre aceste grupuri, formei principale, tipice, i se alătură toate celelalte, ca secundare, care complică fenomenele Astfel, în grupul Turanian, noi, pe lângă religia chineză, găsim dezvoltarea unor concepții pur panteiste în rândul sectei Lao-Tze, unde mintea este înțeleasă ca Spiritul inerent lumii Cuceritorii mongoli, dimpotrivă, dezvoltă închinarea unui

singur zeu al Forței, ceea ce a dus la trecerea lor la mahomedanism; în sfârşit, în Japonia, principalul obiect de cult îl reprezintă zeităţile individuale, Kami, împreună cu marea zeiţă Ten-sio dai-zin, progenitoarea dinastiei domnitoare În rândul arienilor orientali, punctul de plecare al dezvoltării filozofice și religioase este, la fel ca la chinezi, religia legii morale Dar aici și principiul opus capătă un sens independent, în urma căruia ordinea morală mondială apare ca o luptă constantă între bine și rău Aceasta este esența religiei Zend În vremuri ulterioare, perșii mediază între elementele opuse este zeul Forței, Mithra: se dezvoltă și venerarea zeității feminine, Ana-Gita, reprezentantul principiului material Dar toate aceste convingeri minore cad; rămâne neschimbată cealaltă ramură care, prin combinarea contrariilor, duce la Spiritul inerent lumii În religia indiană avem trinitatea combinată a lui Brahma, zeul Legii, Siwa, zeul Forței și Vishnu, zeul Vieții Ceea ce lipsește este elementul individual, care, în aceeași formă panteistă, apare în budism, constituind o completare și, în același timp, o contrabalansare la brahmanism La fel, printre semiți, punctul de plecare este religia morală a astrologilor caldeeni, care în suprema trinitate au unit principiile absolute ale universului Apoi vine opoziția Asiriei și Babilonului Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Printre asirieni, deasupra trinității caldeene, se ridică zeul suprem Asur, zeul pur al Forței, patronul cuceritorilor formidabili În Babilon, dimpotrivă, principalul obiect de închinare este Spiritul lumii, Ilu, identificat cu schimbarea Bel, sau Baal, zeul soarelui, trecând dintr-o stare în alta, când strălucind pe cer, acum ascunzându-se sub pământul, acum binefăcător, apoi distrugător Aceeași opoziție o găsim în rândul triburilor mici din Asia de Vest Evreii dezvoltă monoteismul pur, care se luptă constant cu închinarea la schimbarea Baal, care domină alte triburi din Asia de Vest Acestea din urmă dezvoltă cu o acuratețe deosebită venerarea zeității feminine, materiale, care în Asia Mică apare sub forma marii zeițe, Mama Natură Dar, între timp, pe măsură ce toate aceste forme minore dispar în procesul istoric, religia evreiască, exprimând în toată puritatea sa principalul tip de credințe semitice, rămâne neatinsă timp de secole și dă naștere, pe de o parte, unei mai generale, dar totuși Formă îngust semitică de religie - mahomedanismul , pe de altă parte, o religie pur universală - creștinismul Ciocnirea a două viziuni opuse asupra lumii, semitică și ariană orientală, monoteistă și panteistă, are loc în Egipt, care este astfel o legătură de mediere între Asia și Europa Constituie un centru original de dezvoltare Egiptul este chiar mai vechi decât China Dar istoria sa înfățișează într-o ordine consecventă același proces de dezvoltare a conștiinței religioase, care este menționat mai sus, ceea ce confirmă corectitudinea acesteia din urmă În prima perioadă a istoriei egiptene, în perioada Memphis, divinitatea supremă este zeul ceresc Fta, înțeleptul constructor al universului, stabilitorul legii morale Apoi, în a doua perioadă, Teba, zeitatea preeminentă * Biblioteca "Runivers" G, CHICHERIN devine panteistul Ammon În acest moment Egiptul intră în conflict cu triburile semitice În domeniul religios, această ciocnire se exprimă în lupta zeului egiptean al Binelui, Osiris, aparținând trinității panteiste, cu Semitul Seth, sau Sutek Dar de data aceasta spiritul răului are puterea Osiris este ucis de Seth, iar trupul său, sfâșiat în bucăți, este împrăștiat pe tot pământul Cu toate acestea, soția sa, marea Mamă Natură, Isis, adună aceste rămășițe și dă naștere unui fiu care învinge puterea puterii întunecate și devine noul conducător al universului: Osiris rămâne

judecătorul și conducătorul împărăției morților Viziunea egipteană asupra lumii s-a oprit la lupta dintre Osiris și Seth și la moartea celor doi De fapt, nu a dezvoltat o nouă generație de zei Aceasta a fost opera arienilor europeni, ale căror opinii religioase reprezintă finalizarea întregului proces anterior În Teogonia lui Hesiod găsim din nou aceeași succesiune de principii de bază pe care am văzut-o în mișcarea istorică generală și în dezvoltarea credințelor egiptene Cerul și Pământul stăpânesc mai întâi; apoi vine regatul lui Kronos, care își răsturnează tatăl Timpul domniei sale pare a fi o epocă de aur, uneori de armonie completă între oameni Dar acest zeu panteist își înghite toți copiii; nu permite fortelor private care cer sa iasa sa iasa in fata Totuși, sub protecția mamei, acestea din urmă cresc; fiul lui Kronos, Zeus, la rândul său, își dobândește tatăl și devine șeful unei noi generații de zei individuali puri; Kronos, ca și Osiris, rămâne conducătorul pe Champs Elysees Acest proces teogonic ideal în istoria actuală apare ca dezvoltarea diferitelor Forme de închinare a lui Zeus: Forma originală este Zeus, zeul lician al cerului; apoi al doilea este Zeus din Dodon, zeul lumii interlope, care este în legătură cu Amon; in sfarsit pe Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI următorul este Zeus olimpic, expresia pură a spiritului elen Astfel, grecii și-au recunoscut zeitățile ca noi, derivate, ca rezultat al unui proces religios Dar a existat o contradicție în această înțelegere, căci divinitatea, prin însuși conceptul ei, este primordială și absolută De aici și ideea unei legi eterne, imuabile, a Stâncii, care stăpânește asupra zeilor înșiși De aici relația zeilor cu forțele inițiale, care este unul dintre motivele tragediilor grecești Gândirea umană nu se putea opri la un asemenea rezultat; În fața ei se ridicau întrebări fatale, care cereau permisiunea Religia națională nu a dat această permisiune și gândul a început să o caute în ea însăși Rupându-se de pământul religios, ea s-a ridicat pe propriile picioare Acesta a fost cel mai mare pas în dezvoltarea mentală a omenirii Odată cu finalizarea procesului religios, începe procesul filozofic; după religie vine știința Dacă aducem această scurtă schiță, preluată din istoria religiilor pozitive, dezvoltată acum cu suficient de completă, mai aproape de rezultatele obținute din științele experimentale, atunci vom ajunge la concluzii foarte importante Am văzut că fenomenele lumii exterioare studiate de știință sunt, prin însăși esența lor, împărțite în trei categorii: fenomene anorganice, fenomene organice și fenomene mentale Fiecare categorie este redusă, prin inducție, la esența subiacentă a fenomenelor, sau la forța care acționează în ea În acest fel, se obțin trei substanțe sau forțe care acționează în lume: materialul, gândirea și forța vitală care mediază între ele De asemenea, am observat că, dacă două forțe opuse sunt unite de o a treia, atunci trebuie să aibă și o sursă comună; prin urmare, pe lângă cele trei forțe menționate, trebuie să recunoaștem o a patra, care este sursa lor comună În fenomene, toate aceste forțe par a fi parțiale și fracționale; Dar Biblioteca Runiverse ' B A CUI FATA legătura dintre fenomene și legile care le guvernează ne fac să ne ridicăm de la particular la general, de la multe la unul Am văzut că știința înțelege materia ca pe o esență absolută, care nu poate nici să crească, nici să scadă, ci rămâne întotdeauna egală cu ea însăși, și același principiu se aplică energiei, care reprezintă Forma generală a acelei esențe, care într-o singură Formă este materie Pe de altă parte, legătura dintre ființe raționale și legile care le guvernează ne conduc în mod necesar la conceptul de Minte absolută care domnește în lume Fără aceasta, nu există conceptul de legi absolute De îndată ce există două

esențe absolute opuse, este necesar ca legătura lor, și cu atât mai mult sursa lor, să fie înțeleasă ca principii absolute Astfel, prin îndrumarea științifică, ajungem la conceptele de Forță absolută, sursa originală a tot ceea ce există, a Minții supreme, care dă legea universului, a Spiritului inerent lumii, sursa vieții și în cele din urmă a Materiei eterne, de la început împărțită în principii individuale și prezentată ca purtătoarea tuturor fenomenelor lumii fizice Nu este greu de observat că tocmai aceste principii se dezvoltă în procesul religios evidențiat mai sus și, în plus, într-o ordine complet corectă și consecventă La chinezi găsim religia Minții supreme, la semiți religia Forței primordiale, la hinduși religia Spiritului dătător de viață și, în cele din urmă, la arienii europeni, adorarea principiilor individuale legate într-un sistem comun Dar în timp ce primele trei Forme, în esența lor, corespund pe deplin la ceea ce pot fi considerate cerințe ale îndrumării științifice, ultima Formă, evident, diferă esențial de principiile obținute de știință Aceasta este contradicția internă a acestei Forme, care a fost subliniată mai sus Începuturile materiale sunt derivate și, prin urmare, nu pot face obiectul cultului religios La; pentru a le face astfel, este necesar să le oferim trăsăturile care Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ CENTRALĂ UNITATEA DE ȘTIINȚĂ în realitate nu o fac De aici, în aceste credințe, predomina imaginației asupra profunzimii gândirii Dar chiar acest lucru duce la căderea lor; ele reprezintă doar un moment de tranziție în conștiința umană Istoria i-a condamnat, în timp ce religiile mai profunde ale Orientului au rămas neclintite de secole, ca fiind cele mai mari monumente ale dezvoltării istorice a spiritului uman Dar, pe de altă parte, tocmai această inconsecvență a credințelor ariene occidentale a condus la o dezvoltare independentă a gândirii în domeniul filosofiei Procesul religios al lumii antice a fost încheiat Gândul nemulțumit de el caută noi căi; se întoarce spre interior și aici găsește noi începuturi pentru explicarea fenomenelor lumii Începe dezvoltarea filozofică care, totuși, după ce și-a încheiat ciclul, creând o serie întreagă de sisteme, duce ca urmare la o nouă Formă religioasă, la creștinism Cum explică Comte acest fenomen? Explicaţia dată de el este foarte caracteristică metodei de investigare a lui Comte Conform teoriei sale principale, întreaga istorie a omenirii până la începutul noului timp ar trebui să reprezinte predominanța vederilor teologice în sfera mentală, iar spiritul militar în sfera practică În raport cu aceste două principii, Comte construiește întreaga dezvoltare a politeismului El distinge în ea trei perioade succesive: egipteană, greacă și romană (V,), avertizând, totuși, că el folosește aceste nume nu pentru a desemna vreun popoare reale, ci pur și simplu ca termeni referitori la stări generale și necesare, care fără una ar fi trebuie să fie caracterizate de ture prea complexe de vorbire (V, -) În prima perioadă predomină principiul teocratic, care se exprimă în structura castelor, care, după Comte, stă la baza întregii civilizații antice (V, -) O trăsătură distinctivă a ultimei perioade este, dimpotrivă, subordonarea principiului teocratic celui militar Въ Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN dar, între timp, legătura teocratică a fost slăbită, iar forța militară nu avusese încă timp să se dezvolte pe deplin Drept urmare, mintea umană, ieșită din stupoarea în care se cufundă în mod firesc domnia sa prea lungă a teocrației și neputând încă să fie absorbită complet de activitatea militară și politică, s-a repezit la studii mentale "Așa este, spune Comte, marea rațiune care, într-un fel, a aruncat în viața mentală energia cerebrală, care era constant trezită și pe care, totuși, vocația politică nu o putea

satisface suficient (V,) El a numit-o chiar "contradiție constantă fericită" (une heureuse contradiction permanente, VI,) Comte consideră această explicație a caracterului esențial al întregii civilizații grecești "nouă și dificilă" (V,) Dar nu aceste calități sunt cerute de la o ipoteză științifică, ci fidelitatea și raționalitatea, adică consistența gândirii și acord cu Faptele "Nu există niciunul sau altul în explicația lui Comte Afirmația că castele sunt baza oricărei civilizații antice nu se bazează pe nimic În China, la care se referă în treacăt, a fost o ierarhie civilă a savanților stabilit;în monarhiile cuceritoare ale Asiei predomină organizarea militară Caste pe care le găsim în India și Egipt, adică unde predomină concepțiile panteiste, care încearcă să combine diferitele elemente ale comunității umane într-un singur întreg organic În Egipt însuși, în primul perioada, clasa aristocratică a războinicii prevalează asupra preoților, aceștia obțin un avantaj deja în a doua perioadă, Teba, deși nici aici nu a existat o asemenea subordonare a castei militare față de preoți, așa cum sugerează Comte Atât în Egipt, cât și în India, regii, care aparțineau castei războinice, erau purtătorii puterii supreme de stat Pe de altă parte, este teoretic de neînțeles de ce începutul mental prevalează la început, iar la sfârșit practicul, în timp ce, potrivit Con- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI volumul teoriei naturii umane, relația ar trebui să fie invers Este mai puțin clar de ce, în timpul trecerii de la predominanța teocrației la dominația spiritului militar, acea mult dorită separare a două puteri, laică și spirituală, pe care Comte o consideră cel mai înalt ideal al omenirii, nu a putut fi stabilită Din anumite motive, el recunoaște această diviziune ca un atribut special al monoteismului; dar dacă ar fi acordat atenţie Japoniei, ar fi văzut că se poate stabili chiar şi cu politeism pur Oricum ar fi, nu apare în Grecia și, prin urmare, a fost necesar să renunțăm la această construcție, care decurge firesc din teoria construcției, și să venim cu altceva Ce a scris autorul? Este greu de crezut că orice scriitor cu o minte sănătoasă ar explica întreaga dezvoltare a filozofiei grecești și a artei grecești spunând că, în intervalul dintre stăpânirea teocrației și dezvoltarea puterii militare, nu a existat un loc unde activitatea creierului entuziasmat merge; între timp, această absurditate uimitoare se etalează pe paginile filozofiei pozitive! Și după aceasta, gânditorii, precum Mill, văd în cercetarea istorică a lui Comte cea mai mare lucrare a sa și le este greu chiar și să dea chiar și o idee vagă a meritelor extraordinare ale acestei analize istorice (Auguste Comte etc ioó) Aceasta dovedește cât de superficiale și confuze au fost propriile concepte ale lui Mill despre științele istorice Dar oricare ar fi explicația, mai rămâne un Fap care distruge întreaga teorie Dezvoltarea filozofiei grecești demonstrează într-un mod de necontestat că metafizica istorică nu reprezintă o trecere din punct de vedere teologic la unul pozitiv, ci o trecere de la o viziune teologică la alta Acest lucru este recunoscut de Comte însuși, care vede "scopul necesar și permanent al filozofiei grecești este de a servi încă de la origine ca organ real al căderii irezistibile a politeismului și, prin urmare, de a se autoproduce Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN să pregătească liber apariția din ce în ce mai inevitabilă a monoteismului (V,) "Întrucât știința adevărată nu s-a născut cu greu în raport cu cele mai simple obiecte ale gândirii abstracte", spune el mai departe și, din moment ce metafizica de fapt nu putea organiza nimic decât îndoiala absolută în sine, era necesar, vrând-nevrând sau nu, să revenim la teologie, pe care în zadar sperau s-o elimine prematur și să

înceapă în sfârșit, pentru dezvoltarea sistematică a proprietăților sale extrem de sociale, pe baza doctrinei monoteismului: o aspirație la care au trebuit să se alăture în mod natural toate mințile sănătoase și toate sufletele înălțate " (V,) În același timp, Comte prevede că un astfel de rezultat este complet inaplicabil situației prezente, deși starea de spirit în prezent este la fel de anarhică ca și atunci Dar fie că este aplicabil sau nu aplicabil în prezent, în trecut rămâne un Fapt; și într-un asemenea caz, unde se duce legea naturală și irezistibilă, în virtutea căreia toți oamenii trec inevitabil succesiv prin perioade teologice, metafizice și pozitive? Se pare că această lege, pe care se construiește toată filosofia pozitivă, nu este altceva decât Fantezie Referirea la o altă lege a succesiunii științelor inventată de Comte nu numai că nu elimină dificultățile, ci, dimpotrivă, sporește contradicțiile Comte subliniază dezvoltarea matematicii care a început la greci, care, în opinia sa, este baza întregii metafizici grecești El chiar asigură că metafizica greacă s-a dezvoltat după o lege pur matematică, trecând de la aritmetică la geometrie, de la numere la cifre, și încercând până la capăt să cuprindă aceste două ordine de reprezentări simultan Comte arată cu plăcere această nouă evaluare istorică a filozofiei grecești, cel mai mare monument al căruia sunt lucrările strălucitului Aristotel (V,) "Aprofundează foarte mult în diverse Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI succesiune de speculații metafizice despre binele suprem, moral și politic, continuă el, se poate observa chiar o anumită străduință vagă de a înțelege economia socială independent de orice filozofie teologică Dar o asemenea speranță prematură, care în realitate nu putea duce decât la dominarea himerică a metafizicii impotente, nu putea avea decât o semnificație pur critică, ca și tot acest gen de filozofie, care era la vremea aceea organul activ al unei anarhii intelectuale și morale foarte asemănătoare cu a noastră" (V, oI) Trebuie să presupunem că Comte nu l-a citit niciodată pe Aristotel, dacă a văzut în lucrările sale un monument al filosofiei, care încerca să îmbine cifrele cu cifrele El însuși, într-un alt loc, așa cum am arătat deja mai sus, își recunoaște Politica ca fiind una dintre cele mai mari lucrări ale antichității, care este mai puțin îndepărtată de adevăratul spirit al filozofiei pozitive decât orice altă lucrare a acestui nemuritor părinte al filosofiei (IV,) Este, prin urmare, altceva decât o străduință vagă și prematură de a înțelege ordinea socială independent de teoriile teologice La Aristotel, renunțarea la opiniile teologice nu este doar completă și completă, dar în Politica sa există un spirit atât de pozitiv recunoscut de Comte însuși, care răstoarnă deodată întreaga teorie a succesiunii istorice a științelor În timp ce conceptele astronomice și fizice ale anticilor erau complet departe de adevărul pozitiv, în timp ce chimia nici măcar nu s-a născut, în biologie Aristotel prezintă o descriere detaliată și corectă a unei multitudini de plante și animale, iar Politica sa reprezintă o perfecțiune atât de pozitivă din punct de vedere științific, cu care cu greu poate fi nici o lucrare politică a lumii noi poate fi comparată Aici s-a adunat materiale faptice uriașe; fiecare fenomen este considerat din toate părțile, cântărit și apreciat, pe baza Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN înțelegere profundă a vieții reale Având în vedere o astfel de lucrare, a afirma că o speranță prematură pentru eliminarea concepțiilor teologice nu ar putea duce decât la dominarea himerică a metafizicii impotente înseamnă a arăta un dispreț total față de dovezi Contrar teoriei lui Comte, nu există nicio îndoială că sociologia

greacă a atins o dezvoltare incomparabil mai mare decât științele naturii Cât de copilăresc de naivă poate fi văzută această nouă evaluare istorică a filosofiei grecești dintr-o scurtă schiță a acesteia din urmă, care ne va arăta adevăratul ei sens și legile care o guvernează Dezvoltarea filozofiei grecești este împărțită în trei perioade: arhaică, în care natura este subiectul gândirii, ca întreg agregat; sofistic sau realist, în care fenomenul servește ca punct de plecare, și metafizic, în care filozofia trece de la fenomen la gândire În primul, încă domină indiferența primitivă a speculației și experienței; în al doilea, experiența are prioritate; în al treilea, speculația Prima perioadă, la rândul ei, este împărțită în două: pregătitoare și finală Aici se repetă același proces, și în aceeași ordine succesivă, așa cum am văzut în dezvoltarea religiilor Rupându-se de pământul religios, stând pe propriile picioare, gândirea începe din nou: ea caută să unească fenomenele și să le reducă la esența lor subiacentă Această esență îi apare în primul rând sub formă de materie și, în plus, specială Apa este esența lucrurilor: așa este poziția părintelui filozofiei grecești, Thales Dar deja discipolul său Anaximandru a înțeles această esență nu ca un element special, ci ca substanță originală, unică, din care provin toate elementele și la care se întorc; a numit-o nelimitat Dimpotrivă, studentul lui Anaximandru, Anaximenes, stă mai aproape de punctul de vedere al lui Thales: pentru el esența comună din nou prezentat ca un element special; dar în locul apei neutre, aerul este recunoscut drept începutul a tot ceea ce există, care, manifestându-se prin respirație, este înțeles ca sufletul lumii Aceasta este o substanță idealistă, care, fiind într-un proces constant de condensare și rarefacție, se transformă în restul Formelor În cele din urmă, Pitagora se ridică la conceptul de substanță spiritualistă: conform învățăturii sale, esența lucrurilor este un număr care dă legea universului și o păstrează într-o ordine neschimbătoare Vedem că în acest proces preliminar, gândirea, la fel ca în religiile primitive, urcă de la materie la Formă sau lege, prin conceptele mediatoare de forță productivă și suflet Putem numi aceste patru moduri de bază de unire a fenomenelor materialism, naturalism, idealism și spiritualism, deși în această etapă inițială, în care totul este prezentat într-o stare de îmbinare, nu există încă o distincție strictă între o substanță și alta Învățătura pitagoreică care completează acest proces devine, împreună cu aceasta, punctul de plecare al tuturor mișcărilor ulterioare Cursul invers începe cu el, care merge în aceeași ordine ca în religiile filozofice, de la lege la materie Numărul conține două începuturi opuse, unul și mai multe; fiecare dintre ele se dezvoltă într-un sistem unilateral Unul este esența, începutul care stă la baza învățăturilor eleaticilor, alăturate lui Anaximandru; este întotdeauna o entitate egală cu ea însăși, excluzând orice inexistență și, în consecință, orice schimbare Mult, dimpotrivă, într-o definiție unilaterală este un proces etern, care trece de la unul la altul, fără niciun început permanent Aceasta este învățătura idealistă a lui Heraclit, care se alătură lui Anaximenes Aceste două definiții opuse, unitatea neschimbătoare și procesul etern, sunt în cele din urmă legate de faptul că multe nu sunt înțelese ca fiind în schimbare sya, dar ca fiind permanent, i e ca un sistem de entități unice, care unesc și separă Așa este punctul de vedere al ultimei școli atomiste aparținând acestei perioade, căreia însă se alătură diverse alte ramuri, în conformitate cu diferența dintre elementele ei constitutive Empedocle, pornind din învățăturile

ionienilor, acceptă, în locul atomilor, unirea și separarea celor patru elemente existente din epocă Dimpotriva, Diogenes Apolloniates incearca sa reduca diversitatea elementelor care actioneaza unul asupra celuilalt la unitatea esentei care sta la baza lor;Anaxagoras, pe langa atomi, recunoaste mintea aranjatoare; În cele din urmă, Leucip și Democrit dezvoltă o doctrină pură a atomilor și a vidului, recunoscând în același timp că totul în lume se întâmplă după legile necesității, din anumite cauze și nicidecum din întâmplare sau în virtutea vreunui scop final Rezultatul este același concept de materie și atomi, care stă la baza științei pozitive moderne Metafizica a precedat-o cu câteva mii de ani Adunând restul conceptelor speculative care se dezvoltă în aceste școli cu principiile lumii materiale, așa cum sunt relevate de știință, vom găsi și aici o coincidență remarcabilă Am văzut că, pe lângă materie, trebuie să recunoaștem în lumea Fizică două feluri de principii: spațiul și energia în două Forme opuse, potențial și cinetic Spațiul, care este obiectul geometriei, este, după cum am văzut, forma concretă a acelor relații cantitative, dintre care forma abstractă este numărul Acest început coincide cu învățătura pitagoreenilor Pe de altă parte, ființa unică a Eleaticilor și eternul proces al lui Heraclit corespund a două forme opuse de energie: potențial, întotdeauna egal cu sine, conținut în sine și echilibrat în sine, și cinetic, care trece continuu de la o stare la alta Doar aici Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ II UNITATEA ŞTIINŢEI aceste două Forme sunt înțelese nu ca trecând una în alta, ci fiecare în exclusivitatea sa unilaterală Rezultatul interacțiunii mentale a acestor două principii este materia împărțită în atomi, adică exact același lucru pe care l-am dedus mai sus, ca produs al interacțiunii energiei potențiale și cinetice în lumea fizică Procesul mental coincide, așadar, cu procesul real al naturii fizice Începuturile dezvoltate prin speculație nu sunt esențe goale, așa cum susțin Kont și în spatele lui întreaga falangă a oamenilor de știință care nu au concept de filozofie: acestea sunt începuturile reale ale universului, care sunt înțelese de minte înainte de a fi revelate prin experiență, și se dezvoltă în conformitate cu legile inerente minții, care coincid cu legile universului Ajuns în procesul său logic la principiile particulare ale ființei, la materia împărțită în atomi, gândul din principii sau esențe trece la fenomene Acesta este punctul de vedere al sofismului "Înfățișarea este adevărul; omul este măsura tuturor lucrurilor *: aceste cuvinte ale lui Protagoras devin începutul unei noi perspective asupra lumii, în care absolutul este înlocuit cu relativul Sofistica, conform definiției lui Aristotel, este știința relativului (Met V,) Acesta este punctul de vedere al filosofiei realiste moderne Însuși începuturile care au fost dezvoltate de sofism sunt chiar cele pe care le întâlnim și astăzi Protagoras a dovedit adevărul fenomenului, Gorgias a dezvoltat principiul forței, Prodicus principiul beneficiului; În cele din urmă, Hippias a pus în contrast legile eterne și neschimbate ale naturii cu legile în schimbare ale omului Acesta din urmă este punctul de vedere al lui Comte, care nu a recunoscut la Hippia prototipul său antic, probabil pentru că nu era deloc familiarizat cu punctul de vedere al sofiştilor Dar fenomenele nu se limitează la o singură lume exterioară, obiectivă; există și fenomene interne, subiective În fața lui Socrate, se exprimă o reacție împotriva sofismului: experiența externă se opune experienței interne, obiectuale Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN realismul tiv este subiectiv "Cunoaște-te pe tine însuți", așa este vorba profundă care devine începutul unei noi dezvoltări a gândirii, care nu mai vine din lumea exterioară, ci din omul însuși Contrar

învățăturii lui Comte, punctul de vedere subiectiv nu caracterizează deloc începutul unui proces mental, ci o reacție împotriva obiectivității pure, lipsită de orice sens și conținut interior Acest proces subiectiv merge pe propriul său drum, diferit de cel precedent În procesul obiectiv am văzut mișcarea de la materie la lege și de la lege la materie În procesul subiectiv, firul principal se află, dimpotrivă, în contrariile care se intersectează cu aceste principii: mișcarea are loc de la substanță la idee și de la idee la substanță, cu alte cuvinte, de la substanța originară la ideal și viciu invers În școala socratică, situându-se la același nivel realist cu sofisma, dezvoltarea urmează prima cale Din învățăturile lui Socrate, care a stabilit conceptul de esență rațională a omului, se dezvoltă două ramuri opuse: cirenaicii, care, înclinând spre materialism, propovăduiau folosirea inteligentă a binecuvântărilor vieții, și cinicii, care, ținându-se de principiul legii morale, cerea, dimpotrivă, renunțarea la aceste binecuvântări În cele din urmă, a treia ramură, megarics, au fost primele care au dezvoltat conceptul de idei, adică despre esențele lucrurilor înțelese de minte Ultimul început, extins la întreaga lume și legat de totalitatea fenomenelor materiale, devine punctul de plecare al unei noi perioade de dezvoltare filosofică, perioada metafizică, sau raționalistă Gândul se ridică din nou din aparențe la esențe; dar nu le mai caută în lumea obiectivă: le-a găsit în sine Punctul de plecare al acestei noi mișcări este idealismul, ai cărui principali reprezentanți sunt Platon și Aristotel Pentru ambii, cele patru principii de bază ale ființei sunt legate într-un sistem idealist Pla   tonul se opune lumii ideilor, întotdeauna egal cu principiul schimbător al materiei; din aceste două substanțe opuse și a treia, care ocupă mijlocul dintre ele, zeitatea formează sufletul viu al lumii, care, fiind aranjat după legile proporțiilor, este el însuși un animat, nemuritor, perfect și autosuficient zeitate Aristotel definește direct cele patru principii metafizice de bază ca fiind cauza producătoare, cauza formală, cauza materială și cauza finală Dar pentru ambii mari gânditori ai antichității, cel mai înalt este începutul sfârșitului Conform definiţiei lui Platon, Dumnezeu este binele suprem; prin definiția lui Aristotel, este motorul nemișcat al universului, aducând totul la sine ca scop ultim Cu toate acestea, gândul nu s-a putut opri la începutul final În spatele idealismului se dezvoltă din nou opoziția dintre spiritualism și materialism, cauza formală și cauza materială Stoicii definesc zeitatea ca fiind Mintea supremă care guvernează universul prin intermediul legilor eterne și neschimbate; epicurienii recunosc materia divizată în atomi ca bază a tuturor lucrurilor În sfârşit, deasupra acestor două şcoli, după ce scepticismul le-a denunţat unilateralitatea, se ridică o a treia, care ridică principiile opuse la izvorul lor suprem, la cauza producătoare Principalul început al ultimei școli filozofice a Greciei antice, neoplatonismul, este o singură Ființă, din care, pe cale de expirare, provine orice altceva Aceasta completează dezvoltarea gândirii grecești După ce și-a încheiat întregul ciclu, ea face loc unei noi forme religioase, creștinismul Din această schiță faptic absolut sigură, este evident că conținutul dezvoltării metafizice constă în chiar începuturile, care, pe de o parte, se dezvoltă într-o formă pur religioasă, pe de altă parte, sunt relevate de științele experimentale Dezvoltarea se realizează conform   o lege logică strict definită; toate căile posibile sunt epuizate în selecţia succesivă a începuturilor

ciclului principal Apropiind acest proces de ceea ce am văzut în lumea organică, observăm că Legea Formală este aceeași în ambele; este o lege dialectică a dezvoltării care rupe unitatea originară în definiții opuse și apoi reduce contrariile la o nouă unitate Studiul factual al fenomenelor ne convinge odată cu faptul că, contrar învăţăturilor lui Comte, dezvoltarea metafizică nu reprezintă o trecere din punct de vedere teologic la unul pozitiv, ci o trecere de la un sistem teologic la altul; punctul de vedere pozitiv este veriga de mijloc dintre cele două perioade metafizice Если бы все значенiе богословiя и метафизики заключалось въ томъ, чтобы датесуко ччусук ччалось въ томъ бы то ни было общую теорiю для послѣдовательнаго произведенiя наблюденiй, какъ устеровъ, стено устельнаго но непонятно, зачѣмъ нужно было возвращаться къ Фантасмагорiямъ, когда правилѣмъ нужно было возвращаться къ Фантасмагорiямъ, когда правилѣмъ нужно было возвращаться къ нута и мiроздание a fost înțeles ca o combinație de atomi eterni și neschimbători conform legilor naturale imuabile Este clar că succesiunea a trei state care este prezentată ca o lege de încredere este un pur mit Corectitudinea legii derivate este confirmată de faptul că sfera politică se dezvoltă exact în aceeași ordine Conform teoriei lui Comte, totul aici este determinat de raportul principiului teocratic cu spiritul militar; de fapt, vedem cu totul altceva Tocmai, sfera politică, ca și metafizica, este inițial supusă viziunilor teocratice; dar apoi renunţă la pământul religios şi urmează principiile sale interioare Dezvoltarea are loc în paralel în Grecia și Roma; iar ici și colo trece prin trei perioade: dezvoltarea internă, luptele interne și restaurarea monarhiei Prima perioadă este caracterizată de o clasă inerentă Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Õ popoarelor sic printr-o combinație armonioasă de interese de stat și private; în al doilea, predomină interesele private; în al treilea, lumea abstractă a intereselor pur statale se ridică deasupra sferei private Nu este greu de văzut corespondența acestui proces cu dezvoltarea mentală În fiecare perioadă se repetă aceeași analogie În prima, una după alta, apar Formele politice aflate în esenţa unirii statale Corespunzând celor patru principii de bază ale oricărei societăți umane, uniunea politică reprezintă patru tipuri principale: monarhia este predominant reprezentantul principiului puterii, aristocrația dreptului, democrația libertății și, în final, într-un guvern mixt, predomină principiul unui scop intern sau idee care leagă diferite elemente într-un întreg consonantic Primul pas în care s-a exprimat în lumea clasică renunțarea la societate de la legăturile teocratice care o legau a fost expulzarea regilor, principalii reprezentanți ai principiului teocratic în societățile primitive Dar, spre deosebire de procesul metafizic, dezvoltarea politică nu începe din nou, ci se învecinează cu organizarea deja existentă a clanurilor Aristocrația a fost în mod natural primul element de conducere în societatea politică seculară Cu toate acestea, masa subordonată, la rândul ei, face o cerere de drepturi, iar apoi începe descompunerea aristocrației și tranziția la democrație Acest lucru se întâmplă în două moduri: în Grecia în principal prin tiranie, la Roma prin guvernare mixtă Când ciclul s-a încheiat și s-a instituit guvernarea democratică, atunci apare o nouă opoziție în interiorul lui: apare o luptă de clase, bogați și săraci În mâinile maselor sărace, democrația devine o ohlocrație; este un fenomen corespunzător sofismului Pe de altă parte, ca reacție împotriva acestei direcții, se ridică o oligarhie, care nu se mai bazează pe Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN din tradiţie, dar într-o poziţie personală Dar

între timp, întrucât în domeniul metafizic acest nou principiu subiectiv este purtător al lumii morale, în sfera politică, pe motive pur practice, el semnifică la început renunțarea la toate fundamentele comune și dominarea voinței personale Inițiatorii acestei noi direcții sunt Lysander în Grecia și Sulla la Roma, pe care Plutarh i-a comparat cu un adevărat instinct istoric Dar acest principiu oligarhic nu putea triumfa decât temporar; nu a putut câștiga o victorie finală Pentru aceasta, a fost necesar ca voința personală să se transforme și să dobândească semnificația unei monarhii, ridicându-se deasupra luptei partidelor și concentrând în același timp direcții opuse în sine Acest concept de monarhie, purtător al unei idei abstracte de stat, chemat să ducă la îndeplinire toate cele mai înalte scopuri ale societății, este întruchipat în cei doi eroi mondiali ai antichității, Alexandru cel Mare și Cezar Aceasta caracterizează, împreună cu aceasta, prima fază a dezvoltării monarhice Apoi, după ce a devenit ferm stabilită, monarhia devine reprezentantul și gardianul legii și ordinii Dinastia legitimă este sursa și coroana organizării sănătoase a societății Așa erau dinastiile din lumea greacă, bazate pe ruinele regatului lui Alexandru cel Mare; asa era puterea imperiala la Roma in perioadele Flavia si Antonina Pe de altă parte, în contrast cu principiul monarhic, libertatea se dezvoltă În Grecia, ea găsește azil în Uniunile Federative, Ahee și Etoliene La Roma, când, odată cu cucerirea aproape a întregii lumi cunoscute atunci, părea că nu mai e loc de libertate, ea a apărut ca un nou element istoric în chipurile popoarelor barbare, cu care Imperiul Roman a avut o șansă a duce o luptă aprigă În această "luptă" puterea monarhică ia o formă nouă, finală: se bazează pur pe forța militară Așa era în Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI, Grecia a fost caracterul noii monarhii macedonene, care însă, în curând, împreună cu întreaga lume elenă, a fost absorbită de Roma La fel a făcut și Imperiul Roman în ultima perioadă premergătoare adoptării creștinismului Cu toate acestea, nici o organizație militară puternică, nici măcar adoptarea religiei creștine, nu au fost capabile să protejeze și să întărească societatea în descompunere Imperiul Roman a căzut, făcând loc unor noi forțe istorice Rezultatul acestui proces este din nou o societate teocratică, dar într-o formă diferită de cea originală, sub formă de divizare Statul roman a decăzut în două moduri Pe de o parte, a fost supus atacului barbarilor, care în cele din urmă au zdrobit-o și și-au ridicat propria lume pe ruinele ei, bazată nu mai pe dreptul statului, ci pe dreptul privat Este, în sensul exact, nu un stat, ci o societate civilă care a absorbit statul în sine Pe de altă parte, din imperiul antic iese o uniune moral-religioasă independentă, biserica, care, ridicându-se deasupra societății civile medievale, formează odată cu ea două lumi opuse bazate pe principii complet opuse Cum vede Kont această nouă comandă? Sub influența lui de Maistre, el descrie, în termeni entuziaști, ordinea socială medievală, care a adus pentru prima dată marele început al separației puterilor, temporale și spirituale El vede în ea, din punct de vedere politic, apogeul înțelepciunii umane (le chef d'oeuvre politique de la sagesse humaine V,), un monument care ar trebui să servească drept model pentru toate timpurile viitoare Comte merge atât de departe în laudele sale încât recunoaște până și semnificația înaltă a infailibilității papale (V) și apără "înțeleapta interdicție a primejdiosului obicei al citirii nemodeste și vulgare" a cărților sacre împrumutate de la evrei (V,) - °) Singurul dezavantaj catolicismul, în opinia sa, cu Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN stă în faptul că totul este construit pe Phantasmagoria Dar merită să

înlocuiți prostiile creștine cu știință pozitivă și totul va fi bine Kont, se pare, nu bănuia că pe Phantasmagoria nu se poate construi nimic, cu excepția unui castel în aer Acest lucru este indicat de simplul simț Dacă clădirea este solidă, înseamnă că a fost ridicată pe o fundație solidă În lumea reală, forma și conținutul sunt strâns legate și nu există nicio modalitate de a lua unul respingându-l pe celălalt Comte recunoaște această ordine, care îl încântă, ca pe un produs pur al monoteismului și, deși existența mahomedanismului l-ar putea convinge că cu monoteismul există o cu totul altă structură, dar nu este deloc stânjenit de asta Ca de obicei, el explică acest lucru spunând că popoarele mahomedane au fost, fără o pregătire suficientă, "chemate prematur la monoteism intempestiv" (V, ,), ca și mahomedanismul însuși (V,) Dar atribuind acest dispozitiv uimitor monoteismului, Kont nu consideră deloc necesar să se adâncească în însăși esența învățăturii creștine și să afle relația acesteia cu uniunea moral-religioasă bazată pe aceasta Între timp, sarcina sa cea mai esențială a fost să clarifice această relație Această întrebare nu poate fi ocolită de niciun istoric-filosof O revoluție de o importanță capitală a avut loc în istoria omenirii; este necesar să se investigheze ce l-a produs și ce forțe au activat aici În realitate, creștinismul nu este un monoteism pur, exclusiv, precum evreii și islamul Învățătura Sa conține plinătatea definițiilor divine, trinitatea Puterii, Cuvântului și Spiritului Am găsit aceleași concepte în dezvoltarea religiilor păgâne Hơ caracteristică a creștinismului este că acesta Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ UNITATEA DE ȘTIINȚĂ proprietatea religiei Cuvântului sau Mintea Supremă Spre deosebire de erezia ariană, Biserica a recunoscut Cuvântul ca Divinitate, egală cu Izvorul originar a tot ceea ce există, un principiu de cea mai mare importanță nu numai pentru dezvoltarea istorică a omenirii, ci și pentru întreaga structură a gândirii umane Prin aceasta se admite că mintea nu este un principiu subordonat care își primește legea și conținutul din exterior; el însuși este începutul absolut al definițiilor sale, dând legea întregii lumi vizibile Doctrina întrupării afirmă, de asemenea, o legătură profundă între Mintea Supremă și natura umană; iar în doctrina mântuirii, Cuvântul este începutul și centrul întregii lumi morale, care în plinătatea ei conține nu numai generațiile pământești care trec, ci împreună cele pământești și cele cerești Se poate spune că creștinismul este revelația lui Dumnezeu în lumea morală Aceasta este și marea sa semnificație istorică; în consecință, ar putea deveni un punct de cotitură în istoria omenirii Numai acest conținut al doctrinei și nicidecum începutul monoteismului explică originea bisericii Din conceptul de lume morală urmează în mod direct conceptul de uniune moral-religioasă, diferită de toate celelalte uniuni care urmăresc scopuri lumești Potrivit învățăturii creștine, biserica este o uniune a celor care cred în Cuvântul lui Dumnezeu, o uniune care include nu numai oamenii care trăiesc pe pământ, dar care depășește limitele existenței pământești și are un cap ceresc invizibil - Hristos Dar tocmai pentru că în idee este o uniune care îmbrățișează vizibilul și invizibilul, în manifestările sale pământești poate avea o organizare diferită adaptată diversității nevoilor umane Istoria arată că organizarea pământească a bisericii, în dezvoltarea ei, este împărțită în ramuri separate, corespunzătoare principiilor de bază ale oricărei comunități umane În primul rând, domnește singura biserică universală, instituind legea împotriva învățăturilor ereticilor; organele sale sunt Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN catedrale ale clerului Apoi se

desparte în două uniuni opuse: una dezvoltând principiul puterii în toată exclusivitatea sa, cealaltă purtând în sine ideea bisericii ca unire a iubirii, ghidată de un spirit interior, în plinătatea elementelor sale În sfârşit, ultima din procesul istoric este organizarea bazată pe principiul libertăţii şi care constituie trecerea la o dezvoltare pur laică a conştiinţei umane Vedem că și aici legea dezvoltării este aceeași pe care am urmărit-o în dezvoltarea religiilor filozofice ale lumii antice Nu este greu de văzut identitatea principiilor pe care se bazează diferitele forme de organizare bisericească, cu cele pe care sunt construite toate societățile umane În consecință, în procesul istoric menționat trebuie să vedem doar ramificarea firească a unirii spirituale Desigur, odată cu această ramificare, unitatea originară a organizației externe a dispărut; dar aceasta s-a întâmplat pentru că unitatea lumii morale, îmbrățișând cele pământești și cele cerești, în esența ei trebuie să fie interioară, și nu exterioară Rămânând în ramuri corespunzătoare diversității nevoilor umane, biserica rămâne în interior una, cu un singur cap invizibil, Hristos Doar o viziune limitată poate privi cutare sau cutare ramură drept singura expresie adevărată a bisericii De aici eşecul fundamental al tuturor aspiraţiilor de unificare externă Aceasta este o direcție antiistorică, neavând nici temei teoretic, nici practic Mai puțin de toate este potrivit să căutăm unitatea prin supunerea șefului istoric al catolicismului Prin aceasta, revenim la disputele scolastice medievale, când din interpretarea forțată a textelor s-au încercat în toate modurile să stoarce conceptul de primat, care nici măcar nu este menționat în cele mai vechi monumente Neînțeles deloc esența și semnificația Bisericii creștine, Comte înțelege la fel de puțin esența feudalismului În ochii lui, aceasta este o organizație militară, aranjată Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI de apărare, care este un pas uriaș înainte împotriva Imperiului Roman, aranjat pentru atac Urmându-l din nou pe de Maistre, Comte descrie cu entuziasm toate deliciile acestei organizații, care a servit drept gardian al industriei nou-apărute și a dus în mod necesar chiar la distrugerea radicală a spiritului militar, lăsându-l fără hrana obișnuită (V, -)) De fapt, feudalismul se întemeia pe un cu totul alt principiu, pe un principiu introdus pentru prima dată în istorie de popoarele barbare, și anume, pe conceptul de om liber, dependent doar de el însuși și supus doar propriei voințe Acest concept, care în esența sa neagă cetățenia de stat, relația unui membru al uniunii cu întregul, dominat în mod egal în Occident și în Rusia, în cea din urmă chiar în dezvoltare mai mare, datorită populației mai puțin așezate În Occident, odată cu stabilirea unor relații sociale puternice, aceasta a dus la formarea unei ierarhii de proprietari de pământ legați prin contracte private Fiecare proprietar primea pământ de la celălalt și era obligat la un anumit tip de serviciu Nu a fost o stare în adevăratul sens al cuvântului, adică o alianță bazată pe relația subiecților cu guvernul ca un întreg, și o societate civilă bazată pe drept privat, pe proprietate și pe contract În vârful ierarhiei, în fața împăratului, s-a păstrat fantoma fantastică a vechii puteri de stat romane; dar adevărata forță a împăraților, precum și slăbiciunea lor, constau numai în relațiile lor cu vasalii Cu toate acestea, această organizație a fost atât de puțin capabilă să servească drept gardian al industriei în curs de dezvoltare, încât numai fugind de ea s-a putut naște cea din urmă Începutul libertății, neîngrădit de legea generală și puterea de stat, duce în mod firesc la subjugarea celor slabi de către cei puternici Ca o consecință a acestui fapt,

feudalismul a avut consecința inevitabilă a asupririi populației inferioare Doar unindu-se în mici alianțe și apărându-se cu propriile lor arme Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN trăim împotriva puternicilor feudali, industriașii liberi și-ar putea apăra independența Ei au format comunități urbane contractuale care erau în război constant cu domnii feudali Aici a fost începutul dezvoltării industriale a noului timp La fel de înșelător este conceptul de feudalism ca de organizație care avea în vedere doar apărare Dimpotrivă, începutul libertății complete, care a stat la baza feudalismului, a dus la anarhie generală, la un război al tuturor împotriva tuturor Fiecare feudal s-a luptat cu vecinii și cu orașele; domnii supremi ai feudelor, regii, luptau între ei și cu vasalii lor La toate acestea s-a adăugat, în cele din urmă, lupta puterii seculare cu puterea spirituală Contrar asigurării lui Comte, acesta din urmă nu s-a limitat la autoprotecție, ci a făcut pretenții care erau complet incompatibile cu independența puterii seculare Nu numai exigențele incomensurabile ale lui Bonifaciu al VIII-lea, ci și teoria a două săbii arată că puterea seculară a fost privită ca un subordonat, primindu-și drepturile de la biserică În numele legii morale, biserica a vrut să-și subjugă întregul tărâm secular, în timp ce societatea laică este construită pe baza juridicului, care are propriile rădăcini independente, însoțite de constrângere, și deci nesupusă controlului a bisericii De aici și lupta împăraților și regilor cu papii, care umple întreaga istorie a Evului Mediu Din această stare de anarhie generală nu putea exista decât o singură ieșire: restaurarea statului în sensul pe care îl avea în antichitate A fost principiul unificator în noua istorie: peste două uniuni opuse, civilă și ecleziastică, se ridică una a treia, dominând pe amândouă în virtutea puterii sale supreme care îi aparține în mod inseparabil în tărâmul secular Reînvierea statului, cu ajutorul avocaților, purtători ai ideilor dreptului roman, a fost o revenire la unitate după scindarea medievală Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Aceeași nevoie s-a simțit și în domeniul gândirii În scolastică, știința era slujba teologiei Dar gândul întărit nu a mai putut îndura această stare, contrar naturii sale Conceptele teologice medievale erau la fel de puțin capabile să servească drept principii unificatoare ale lumii mentale, pe cât autoritatea bisericească putea servi drept principiu unificator al tărâmului practic Gândul, ca și viața, s-a străduit să se elibereze de scutece și să stea pe propriile picioare Și aici i-au servit drept modele marii gânditori ai antichității, care a mers pe drumul lor, neprimind o lege din afară și nesupunând cerințelor teologiei Aceasta este marea semnificație a Renașterii După perioada teocratică, atât gândirea, cât și viața au intrat din nou pe pământ secular și au primit o dezvoltare independentă, dar de data aceasta într-o altă direcție decât cea antică ness Dezvoltarea istorică a lumii antice a fost o mișcare de la unitatea inițială la diviziune; dezvoltarea timpurilor moderne reprezintă, dimpotrivă, o mișcare de la diviziunea medievală la o unitate superioară Pentru Comte, această întorsătură atât de importantă în istoria lumii a fost atât de puțin înțeleasă, încât chiar și în domeniul artei el consideră uimitoarea ridicare a spiritului care a avut loc în această epocă ca o distorsiune sesizabilă (une altération notable), care se numește în zadar renaștere a artelor, și care în multe privințe era o aspirație mai degrabă înapoiată (une sorte de tendance rétrograde), ca urmare a cultului prea servil și exclusiv al monumentelor antichității, aparținând unui sistem cu totul diferit de societate" (VI,) Ca de obicei, el este căderea clădirii medievale care îl încântă, tolicismul ridicat, explică că "în

ciuda beneficiului său imediat ridicat", această încercare a fost "în cel mai înalt grad prematur" (une tentative éminemmentprématurée) (V, -) Dar din moment ce nu fusese încă pregătit nimic nou Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN atunci forțele care l-au zdrobit nu puteau avea decât un sens negativ În filosofia vremurilor moderne, precum și în protestantismul care i-a dat naștere, care a introdus "spiritul coruptiv al discuției" (l'esprit de discussion dissolvante, V), sursa tuturor celorlalte învățături false (V h), Comte vede doar "teoria sistematică negație absolută" (une doctrine systématique de négation absolue, ¥,) El acordă aceeași importanță avocaților, care, în opinia sa, joacă același rol ca și în domeniul politic metafizica în mental Fără a avea vreun scop clar definit, radical incapabile de a crea nimic, aceste două clase nu au putut să-și manifeste activitatea distructivă decât în mijlocul frământărilor care au marcat trecerea la un nou timp (V ,) având în vedere Faptele evidente, el nu a putut să nu admită că distrugerea sistemului feudal medieval a avut loc în favoarea autorității centrale, care în acest proces nu s-a slăbit, ci s-a întărit, cu care ordinea statului nu a fost zguduită, ci întărit Dar explică și acest lucru printr-una dintre frazele sale obișnuite, fără sens În domeniul spiritual, spune el, activitatea distructivă era îndreptată împotriva autorității centrale, fără de care nu ar exista revoluție; Ca urmare, "era necesar, în virtutea recompensei necesare" (par une indispensabil compensation), ca în domeniul laic distrugerea să se producă "în sens invers, fără de care această revoluție ar fi dus la o fragmentare generală, din de care noua Europă a fost scutită în mod special de această concentrare temporară în favoarea puterii regale" (¥,) Astfel, cu ajutorul unei fraze fără sens, o contradicție clară între teorie și Fapte este acoperită Este de la sine înțeles că Comte nu ia în considerare deloc Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Õ necesar să se aprofundeze în conţinutul noii filosofii Онъ продолжаетъ настаивать на томъ, что "существенно отвлеченный характеръ его источо стова лженъ быть строго сохраненъ" (V, i) ѣка, называя даже изслѣдованіе Локка о человѣческомъ разумѣ "пустою метафизиюю скороіческомъ) Dimpotrivă, la Descartes, Comte nu vede deloc o metafizică, ci un matematician, inițiatorul unei noi direcții pozitive, care, încetul cu încetul, apare alături de metafizica negativă, pregătind materiale pentru viitor Dar Descartes s-a limitat cu grijă la o singură lume fizică, lăsând deocamdată domeniul relațiilor umane în stăpânirea conceptelor metafizice, căci "căutarea prematură a unei unități încă imposibile nu putea duce decât la restabilirea stăpânirii monotone a mai multor sau metafizică mai puțin explicită" (VI,) Totuși, aceasta este o bifurcare a cunoașterii umane ar putea fi doar temporară De îndată ce Descartes a făcut din spiritul pozitiv posesorul lumii fizice, a devenit clar că stăpânirea goală a metafizicii în lumea morală trebuie să înceteze curând a întreprins în această lucrare, "încercând să introducă cercetarea socială în filosofia pozitivă, la fel cum Gall a introdus cercetarea morală în ea "Căci în tot acest interval de aproape două secole, spiritul întregului, care ar trebui să caracterizeze orice filozofie demnă de acest nume, nu putea fi cu adevărat nicăieri" (VI, zio) Astfel, cu o singură scriere de mână a stiloului, fără cea mai mică analiză, toată o filozofie nouă! Citind ultimele volume ale operei lui Comte, este imposibil să-și explice recenzia entuziastă a lui Mill Cei familiarizați cu istoria filozofiei știu că Descartes nu a fost deloc fondatorul filosofiei pozitive Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN anume metafizica Întregul său discurs celebru despre metodă se bazează pe

speculații Şcoala cartuşiană a fost prima şcoală metafizică a timpurilor moderne Ea a încercat să reducă la unitate opoziția radicală care a constituit esența viziunii medievale asupra lumii, opoziția materiei și spiritului, subordonându-le cauzei producătoare supreme, sursa a tot ceea ce există Descartes a recunoscut trei substanțe: o substanță gânditoare, o substanță extinsă și, în sfârșit, sursa lor comună - substanța originală Despre substanța ideală, care leagă pe ambele anterioare, avea atât de puțină idee încât considera animalele ca fiind automate pure Discipolii săi, nevăzând posibilitatea interacțiunii între două entități absolut opuse, au atribuit legătura lor acțiunii directe a Divinului; iar Spinoza a făcut un pas și mai decisiv în această privință, recunoscând principiile opuse drept simple atribute ale unei singure substanțe, care a absorbit astfel totul cu sine Dar eșecul acestui punct de vedere a dus la faptul că substanțele subordonate au ieșit din nou în prim-plan și, în plus, fiecare în semnificația sa exclusivă Naturalismul, care ia ca fundament cauza producătoare, este urmat de opoziţia spiritismului şi materialismului, primul din şcoala lui Leibniz, care a recunoscut lumea ca fiind formată din monade gânditoare, legate de legea armoniei prestabilite care emană din mintea supremă, a doua în școala franceză a secolului al XVIII-lea, care a revenit din nou la doctrina materiei împărțite în atomi Dar, la rândul său, această opoziție este redusă la unitate de idealismul german, care, pornind din punctul de vedere sceptic al lui Kant, urcă la conceptul de substanță ideală, sau de rațiune inerentă lucrurilor Principiul suprem al ființei este definit ca subiect-obiect, sau ca spirit care direcționează totul spre sine ca scop ultim "Cea mai profundă și ultimă definiție nicio unitate, spune Hegel, nu este Spiritul absolut (Enciclop III,) Aceasta a fost o întoarcere la principiile lui Platon și Aristotel Aceasta încheie prima perioadă, metafizică, a noii filosofii Comparând-o cu ultima perioadă a dezvoltării filozofice a lumii antice, observăm că începuturile sunt aceleași în ambele, doar în ordine inversă Și după aceea, din nou, după ce și-a încheiat ciclul metafizic, gândirea intră pe teren realist: de la începuturile speculative trece la cele experimentale, de la concepte la fenomene Cu toate acestea, ca fenomene duble, externe și interne, se formează din nou două școli opuse, care pot fi numite realism materialist și realism moral Acesta din urmă este adiacent ciclului anterior, dar merge în ordine inversă Centrul său se află în Germania Trendelenburg înțelege universul ca un organism dirijat de începutul unui scop intern; Schelling dezvoltă conceptul de lume suprasensibilă, care se exprimă în procesul istoric al religiilor pozitive; Lotze reia monadologia lui Leibniz; În cele din urmă, Hartmann, aderând la învățăturile lui Schopenhauer, care a înțeles întreaga lume exterioară prin analogie cu voința subiectivă din noi, ridică inconștientul la începutul și sfârșitul suprem a tot ceea ce există Aceasta completează realismul moral și, împreună cu întreaga dezvoltare subiectivă a filosofiei Învățătura lui Hartmann este, parcă, un strigăt de disperare pentru un gând care și-a pierdut deja tot terenul, care și-a pierdut încrederea în principiile metafizice și care se simte incapabil, pe baza unei subiectivitati reale limitate, de a explica întreaga lume obiectivă imensă Realismul materialist, dimpotrivă, reprezintă începutul unei mișcări noi, obiective, în domeniul gândirii Aceasta este semnificația sa esențială în istoria filozofiei Inițiatorul acestui trend este Auguste Comte Pe baza concluziilor matematicii si stiintelor naturii, a incercat sa stabileasca un nou pozitiv

CHICHERIN viziunea asupra lumii asupra conceptului de legi imuabile ale naturii Curând însă, insuficiența acestui început a dus la dezvăluirea altor aspecte ale lumii reale Spencer pleacă de la principiul puterii: Mill, dimpotrivă, dezvoltă principiul utilităţii, care stă şi la baza darwinismului În cele din urmă, pozitiviștii de mai târziu merg direct la materialism Deja cel mai apropiat student al lui Comte, Littre, a afirmat că nu cunoaștem altceva decât materia și proprietățile ei (Auguste Comte etc p) Adepții de mai târziu ai acestei tendințe și-au luat poziția în întregime pe acest teren, pe care în Germania pășise direct de mult ramura de stânga a hegelienilor Dar chiar și aici, incapacitatea evidentă a acestei școli de a explica fenomenele nu numai ale gândirii, ci și ale vieții organice în sine, dezvăluie unilateralitatea extremă a punctului de vedere principal În prezent, este necesară o combinație de ramuri opuse ale realismului, iar acest lucru este posibil doar prin ridicarea lor la comun ambele principii metafizice Gândirea modernă din ambele ramuri și-a încheiat ciclul realist; se află înaintea începutului unei noi perioade metafizice Dar pe această nouă cale, metafizica nu mai poate, ca înainte, să rămână în tărâmul abstracțiunilor pure; trebuie să pătrundă şi să explice întreaga lume a fenomenelor Speculația și experiența trebuie să se unească într-un singur edificiu științific atotcuprinzător, reprezentând până la urmă, în plinătatea definițiilor, însăși unitatea pe care au avut-o la început, într-un contur slab Perioada realismului trebuie să fie urmată de o perioadă a ceea ce se poate numi universalism Legea dezvoltării gândirii umane ne aduce la acest rezultat Comparând mișcarea noii filozofii cu istoria antică, vedem că gândirea trece de la scindarea medievală la cea mai înaltă unitate pe aceleași trepte pe care a trecut de la unitatea inițială la scindare, doar în ordine inversă Această lege, dedusă din Cercetarea de fapt, constituie în mod evident o aplicare particulară a legii generale a dezvoltării, care Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI am dezvăluit mai sus, în fenomenele lumilor organice și spirituale Bazându-ne pe ea și cunoscând pașii anteriori, putem spune cu certitudine spre ce viitor ne conduce procesul istoric Concluzia va fi cu atât mai sigură că legea dedusă pentru gândirea filosofică este pe deplin confirmată de dezvoltarea politică, care merge din nou în paralel cu mentalul Și în acest domeniu, revenirea la începuturile lumii antice a fost exprimată în conformitate cu prima perioadă a dezvoltării politice a noului timp până la ultima perioadă a dezvoltării antichității Viața, ca și gândul, se apropie de sfârșitul procesului anterior și apoi decurge în ordine inversă Mai întâi se dezvoltă principii abstracte de stat, apoi apar elemente sociale reale Primul pas al statului renaștere a fost instituirea unei monarhii absolute bazată pe o armată permanentă Sarcina sa este de a zdrobi forțele private, de a extinde granițele și de a stabili unitatea statului Apoi vine vremea transformărilor civile, a instaurării unei ordini juridice; pe de altă parte, spre deosebire de dreptul monarhic, se dezvoltă principiile libertăţii, care îşi găsesc expresia în revoluţiile engleze, americane şi franceze În cele din urmă, sarcina dezvoltării politice este de a combina principiile opuse ale ordinii și libertății În Franța, care este centrul principal al acestei mișcări, procesul istoric din această ultimă fază este o reproducere prescurtată a tuturor etapelor anterioare În primul rând, combinația de principii opuse se realizează prin restabilirea puterii în persoana unui mare războinic, care, în poziția și numirea sa istorică, corespunde eroilor antichității, Alexandru cel Mare și Cezar; urmată de o luptă între

legitimiști și liberali, reprezentanți ai dreptului și libertății; În cele din urmă, există o încercare de a combina ambele principii într-o monarhie constituțională bazată pe Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN la anumite elemente ale societăţii Totuși, chiar și această încercare, bazată pe o învățătură abstractă, a fost în cele din urmă eșuată I s-au opus elementele sociale nemulțumite excluse de la putere Lipsită de baze reale, monarhia constituțională a căzut A început o nouă perioadă, în care nu mai primeau problemele pur politice, ci relațiile elementelor sociale reale: pe de o parte, lupta de clase, pe de altă parte, lupta naționalităților În numele începuturilor libertății și egalității proclamate în perioada anterioară, cei care nu au cerut drepturi politice egale cu cei care au avut O democrație neorganizată a intrat deodată în câmpul politic și a arătat toate acele neajunsuri care au dus la căderea republicilor antice Prima nevoie a fost stabilirea unei legi pentru această nouă forță istorică Dar de îndată ce această sarcină a fost îndeplinită, neliniștea proletarilor a forțat o societate înspăimântată să se arunce în mâinile dictaturii Când, ca urmare a propriilor greșeli, acesta din urmă, la rândul său, a căzut sub loviturile dușmanilor externi, radicalismul a făcut din nou un pas înainte, încordându-și ultimele eforturi în zadar într-o luptă inegală Doar o înfrângere completă a adus în fire democrația umilită și a convins-o că numai îmbinând libertatea cu principiile protectoare se poate instaura o ordine durabilă Aceasta a fost sarcina marelui om de stat care a fost inițiatorul unui nou proces istoric - autoorganizarea democrației În acest proces suntem acum prezenți Este imposibil să nu observăm că învățăturile lui Auguste Comte au contribuit într-o anumită măsură la transformarea unei părți a radicalilor în figuri cu adevărat politice De la el a fost împrumutat conceptul de oportunism, care este esența oricărei politici solide Dintre toate fanteziile sale, principiul relativității, aplicat problemelor politice, păstrează o valoare esențială Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI Spre deosebire de mișcarea democratică, care corespunde realismului materialist, se dezvoltă principiul naționalității, care corespunde realismului moral În Grecia antică, relația dintre aceste două direcții era exprimată în lupta fatală dintre Atena și Sparta; în vremurile moderne același fenomen s-a repetat în lupta dintre Franța și Germania La fel ca realismul moral, dezvoltarea începutului naționalității se învecinează cu perioada anterioară a filozofiei idealiste, care i-a dat elemente ideale; dar aici principiile și cerințele umane universale se transformă în interese private și locale Și acest proces și-a încheiat ciclul În primul rând, Parlamentul de la Frankfurt pune întrebarea în forma sa ideală; dar lipsită de putere reală, adunarea este incapabilă să-și îndeplinească sarcina Apoi, principiul naționalității apare într-o formă liberală în lupta Italiei împotriva Austriei reacționare În cele din urmă, Germania și-a îndeplinit sarcina, bazându-se pe forța militară, prin sânge și fier Acesta a fost ultimul cuvânt al politicii pur realiste S-a stabilit o ordine a lucrurilor în care nu se vorbește de drept, libertate, cerințe morale sau principii umane, o ordine caracterizată printr-o acumulare de instrumente de distrugere fără precedent în istorie și care impune popoarelor europene o povară militară teribilă, copleșindu-le cele mai bune forțe și plasându-le într-o incertitudine completă ness în mâine Naţionalitatea, ca purtătoare a principiilor umane universale, are o mare semnificaţie istorică; dar naționalitatea, ruptă de pământul uman comun, este dușmanul omenirii În plus, aparent, nu există unde să mergi pe această

cale Procesul s-a încheiat și însuși organizatorul acestui ordin, Lysander of the new age, a părăsit brusc scena Europa se întreabă cu teamă: ce urmează? Unde vor duce aceste armamente acumulate peste tot? Cum se va rezolva coliziunea fatidică așteptată de toți? Cape- * Biblioteca "Runivers" V CHICHERIN O persoană care observă cursul general al dezvoltării umane trebuie, de asemenea, să se întrebe: unde mergem? Dar el ridică întrebarea mai larg Nu se limitează la mâine după-amiaza, el întreabă: la ce ordine politică trebuie să ne conducă în sfârșit procesul istoric al timpului nou? Comte, pentru care scopul final era stabilirea unei filozofii pozitive, a prezentat o schiță a ordinii sociale care trebuie neapărat să decurgă din aceasta Acest eseu este o concluzie demnă pentru sociologie Baza este separarea medievală a puterilor, laică și spirituală Acesta din urmă trebuie lăsat în seama corporației lucrătorilor mentali, treapta inferioară a cărei treaptă este artiștii, iar treapta superioară oamenii de știință Cu toate acestea, Comte nu este deloc dispus să acorde oamenilor de știință putere politică; dimpotrivă, îi consideră radical incapabili de guvernare eficientă Puterea lor, ca și cea a papilor, trebuie să fie pur morală; ar trebui să se limiteze la a da sfaturi În plus, educația trebuie să le fie oferită complet și fără control Intrarea în această corporație este supusă unor condiții stricte de moralitate și abilitate, iar pentru mințile incompetente discutarea problemelor sociale și intelectuale este absolut interzisă Numai așa, după Comte, se poate stabili disciplina mentală și morală necesară Prin aceasta, spiritul generalului va dobândi predominanță asupra spiritului particularităților și principiul moral asupra personalului (V, - ,) Societatea laică, în schimb, ar trebui construită într-o ordine ierarhică, conform generalizării ocupațiilor Treapta cea mai de jos va fi ocupată de fermieri, apoi de industriași; şi mai sus ar trebui să fie negustorii şi, în sfârşit, bancherii, cărora, având în vedere cea mai mare generalitate a operaţiunilor lor, să li se acorde putere politică (VI,) Pretutindeni, de altfel, muncitorii, ca executori, trebuie să se supună patronilor (VI,) Fiecare membru- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI al acestei ierarhii trebuie privit ca un oficial (un fonctionnaire public) (VI, ,), dar Comte nu se gândește deloc să facă o întreprindere publică din industrie Dimpotrivă, el admite că toate acțiunile publice, chiar și cele mai semnificative, pot fi lăsate în cele din urmă "întreprinderii private", sau "jocului natural al motivelor personale", pregătite printr-o educație adecvată; și deși dreptul de amestec al puterii ar trebui se păstrează întotdeauna, cu toate acestea, abuzurile de putere trebuie mai ales evitate spiritul de reglementare, care suprimă inițiativa personală, "sursa celor mai fericite succese" (VI,) Numai în domeniul mental, mai puțin accesibil la evaluarea privată, dacă semnificația politică a funcțiilor ar fi păstrată (VI,) Cu un astfel de aranjament, bogăția va fi în mod natural concentrată în mâinile superiorilor industriei, dar acest lucru nu poate fi dăunător societății, deoarece, după ce a primit educație și îndrumare în spiritul filozofiei pozitive vor şti că cu mijloace mai mari se combină îndatoririle superioare (VI, -) numai continuarea cea mai înaltă a ierarhiei biologice: de sus în jos va prevala aceeaşi lege, în virtutea care ordinea paşilor este determinată de o generalizare din ce în ce mai mare Animalele se apropie mereu de om, iar în om cea mai înaltă demnitate este atribuită celui mai înalt tip de oameni de știință (VI, -) Pentru a pregăti această ordine socială inventată de el, care este menită să reînvie omenirea, Comte a propus imediat înființarea unui

Comitet pozitiv occidental, format din opt francezi, șapte englezi, șase italieni, cinci germani și patru spanioli Acesta urma să slujească ca "consiliu permanent al bisericii pozitive" (VI,) Citind aceste născociri ciudate, cineva își pune involuntar întrebarea: de ce s-ar putea gândi cei mai apropiați studenți ai lui Comte, Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN că a înnebunit când și-a scris Politica pozitivă? Toate începuturile celor din urmă sunt deja în sociologie Desigur, nu este nevoie să respingi toate aceste prostii; este suficient să subliniem unele dintre contradicțiile interne inerente teoriei în sine Acestea sunt ideile incompatibile despre întreprinderea privată și antreprenori ca funcționari publici Numai în lipsa totală a celor mai elementare concepte juridice se poate considera un funcționar public o persoană care începe o întreprindere din proprie inițiativă, pe riscul și riscul său, care își investește capitalul în ea, o conduce după propriul calcul și se oprește atunci când se dovedește a fi neprofitabilă Și ceea ce este cel mai surprinzător este că Mill aprobă această incongruență (Auguste Comte etc p) Aceasta arată cât de fatală a avut pentru el lipsa unei educații juridice corecte, care să învețe o persoană la legătura logică a conceptelor din domeniul drepturilor și îndatoririlor Aceeași lipsă totală de bun simț politic se vede în acordarea puterii publice bancherilor, pe motiv că aceștia efectuează cele mai ample tranzacții monetare Ei au dreptul de a interveni în orice, de a dirija totul și totuși întreprinderea lor rămâne privată Confuzia dintre societatea industrială și societatea politică este pe deplin dezvăluită aici Pe de altă parte, dreptul de a consilia în treburile publice, cu toată autoritatea unei superiorități mentale recunoscute necondiționat, este acordat persoanelor care sunt considerate radical incapabile de activitate practică Lui Comte nu i se părea că un om incapabil de activitate practică nu putea să dea nici măcar sfaturi practice Pe de altă parte, oricine dă sfaturi de importanță și semnificație socială trebuie să fie pregătit să-și asume responsabilitatea pentru execuție Toată viața politică sub instituții libere se bazează pe aceasta Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA POZITIVĂ CENTRALĂ UNITATEA DE ȘTIINȚĂ Ceea ce este mai puțin clar este de ce un astfel de aranjament ar trebui să conducă la o ridicare a moralității Pentru a demonstra această propoziție, a fost necesar să se elaboreze o doctrină a moralității Dar etica este la fel de absentă din sistemul lui Comte ca și jurisprudența Abia la finalul lucrării sale extinde efectul benefic pe care ar trebui să-l aibă o filozofie pozitivă asupra perfecţionării morale a oamenilor, datorită predominanţei logice a spiritului general asupra particularului Conceptele de solidaritate și continuitate, inspirate de "contemplarea pozitivă a evoluției sociale", ar trebui să indice dependența fiecărei existențe individuale față de ansamblu un simț al dreptului aceste aspirații morale născute din filozofia pozitivă vor dobândi o forță irezistibilă atunci când vor fi dezvoltate printr-o educație adecvată, iar viața privată a fiecăruia, contrar unei reguli metafizice nocive, va fi supusă discuției publice pe baza unor principii îndepărtate din opiniile personale și incluse în alcătuirea prescripțiilor publice (VI) , -) Este greu de înțeles cum ideea secvenței necesare a trei stări, teologică, metafizică și pozitivă, care este esența evoluției istorice, poate determina pe fiecare să-și caute fericirea în fericirea altora sau în binele celuilalt întreg Pentru aceasta ar fi necesară, în orice caz, ca filosofia pozitivă, care este coroana dezvoltării umane, să conţină cerinţe morale, dar nu le conţine şi, în esenţa ei, nu le poate conţine Am văzut deja mai sus că legea fundamentală a naturii umane este

predominarea instinctelor egoiste asupra celor sociabile Conform teoriei de bază a lui Comte, dezvoltarea nu poate perverti acest lucru Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN relație primordială, în urma căreia rațiunea este mereu supusă înclinațiilor personale, care sunt motoarele principale ale întregii existențe private (IV, ,) Deși în alte locuri Comte se exprimă în sens opus și așteaptă de la filozofia pozitivă o perversiune a naturii umane, este clar că nu este în măsură să producă această perversiune, căci întreaga ei sarcină constă doar în cunoașterea legilor naturale imuabile , retras din arbitrariul uman Cu un astfel de punct de vedere de bază, este evident că nu poate da decât sfințire științifică egoismului; principii morale pe care nu are de unde să ia Pentru aceasta, este necesar ca, pe lângă această natură naturală, animală, o persoană să aibă și alta, metafizică; este necesar ca mintea, ca principiu metafizic, să poarte în sine o lege superioară diferită și, fie într-o formă explicită de conștiință a datoriei, fie într-o formă instinctivă a conștiinței, să acționeze ca un legiuitor și să-și prezinte cerințele categorice partea inferioară a naturii umane Fără aceasta, toate discuțiile despre principii morale vor fi pură sofism sau vorbărie goală Așa se află în învățăturile lui Comte, precum și în toți gânditorii direcției realiste De fapt, o filozofie pozitivă realizată în mod consecvent în domeniul intelectual duce, după cum am văzut, la materialism pur, cu alte cuvinte, la negația teoretică a moralității și, în practică, la individualism pur, adică la democraţie Așa cum studenții lui Comte susțin că nu cunoaștem decât materia și proprietățile ei, tot așa trebuie să spună consecvent: cunoaștem numai indivizi reali și relațiile lor; totul este metafizică Filosofia pozitivă nu poate avea alt rezultat Fenomenele istorice confirmă această viziune: timpul dominației principiilor filosofiei pozitive este în același timp epoca predominanței democrației Cu toate acestea, ambele pot fi doar trecătoare Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI fenomen în mișcarea istorică Am văzut că democrația, ca o realizare unilaterală a individualismului sau libertății, a fost și va fi întotdeauna una dintre formele legitime ale comunității umane O anumită dezvoltare unilaterală se poate potrivi bine condițiilor locale și temporale Diversitatea nevoilor umane se exprimă în diferența de Forme politice Este chiar benefic pentru omenire ca începutul libertății să fie prezentat în întregime Dar democrația nu poate fi niciodată idealul dezvoltării umane După cum sa menționat deja mai sus, ea pune puterea supremă în mâinile majorității, adică cea mai ignorantă și mai puțin dezvoltată parte a populației, iar aceasta este o perversiune a relațiilor normale Oricât de sus ar ajunge dezvoltarea omenirii, această contradicție inerentă democrației nu va fi niciodată eliminată, deoarece, conform proprietăților și condițiilor vieții umane, cucerirea naturii va absorbi în mod constant o mare parte a forțelor umane, prin urmare, va exista să fie întotdeauna o majoritate dedicată muncii fizice și o minoritate dedicată muncii În orice comunitate organizată în mod rezonabil, evident, cea din urmă ar trebui să aibă un avantaj, și nu prima În acest sens, Comte are perfectă dreptate Și mai puțin ideală poate fi democrația-conial, care astăzi pare multora a fi scopul final al progresului istoric Democrația liberală are cel puțin avantajul că, întemeiată pe principiul libertății și pe o lege egală pentru toți, oferă minorității posesoare și educate o justă protecție și, în același timp, spațiu de activitate, cu posibilitatea de a se baza pe scalele superiorităţii lor reale În social-democrație toate acestea dispar, sau, mai bine spus, trebuie să dispară, căci în realitate o astfel de ordine socială nu a existat

niciodată și nu poate exista, având la bază o contradicție internă, pe negarea chiar începutului pe care se bazează Biblioteca "Runivers" B CHICHERIN se întemeiază - libertatea Prima propoziție a social-democrației este că libertatea, ca principiu formal, nu este în măsură să stabilească o relație corectă între partide inegale din punct de vedere faptic Într-un contract gratuit, un bărbat urmărit de lipsă va fi întotdeauna în pierdere Antreprenorul poate aștepta, muncitorul nu; libertatea lui imaginară Pentru a corecta această nedreptate, pentru a egaliza părțile inegale, este obligat statul, a cărui chemare este să-i protejeze pe cei slabi de opresiune De aici și necesitatea intervenției sale în toate relațiile industriale Și întrucât, într-un sistem democratic, puterea supremă de stat este în mâinile maselor, de aici urmează dreptul populației muncitoare de a dispune de întreaga zonă industrială și de toate proprietățile claselor superioare după cum doresc Rezultatul final al acestui sistem este concentrarea forțelor industriale în mâinile statului, pornind de la naționalizarea pământului și ajungând succesiv la naționalizarea capitalului Rodbertus, care a fost unul dintre cei mai logici reprezentanți ai acestei direcții, compară această ordine cu despotismul oriental, în care totul, atât viața, cât și proprietatea supușilor, se află în mâinile unui conducător nelimitat, cu singura diferență că aici conducătorul suprem nu este o singură persoană și masa poporului În această teorie, care se acoperă cu fraze sentimentale, totul este fals, de la început până la sfârșit Punctul de plecare este confuzia libertății, ca principiu juridic, cu libertatea reală Ca principiu legal, libertatea este dreptul egal al tuturor de a-și arăta abilitățile și activitățile Legea este una pentru toți și protejează voința fiecăruia de pătrunderea greșită a altuia Dar nu protejează o persoană de influența condițiilor și circumstanțelor externe Un om liber este liber să se miște după bunul plac și dacă cineva îl împiedică, legea îl protejează; dar legea nu protejează Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE POZITIVĂ ȘI UNITATEA ȘTIINȚEI el de efectele paraliziei care îl îngrădeşte în patul lui La fel, la încheierea contractelor, legea are strict grijă să nu existe violență și înșelăciune din nicio parte, dar nu se ia în considerare dacă una sau alta dintre persoanele contractante se află în circumstanțe stânjenitoare Nimeni nu are dreptul să se refere la faptul că a vândut imobilul prea ieftin, pentru că avea nevoie să plătească datorii urgente sau să-și întrețină familia Libertatea stabilește doar egalitatea formală, și deloc materială, și aceasta este marea ei semnificație în viața socială: protejând voința de violență, dă joc deplin jocului forțelor naturale și manifestării întregii diversități a relațiilor umane Libertatea formală stabilește egalitatea formală, dar în același timp duce irezistibil la inegalitatea materială Iobagii sunt toți egali între ei; dar primul pas al eliberării este stabilirea inegalității Statul, la rândul său, nu este în niciun caz chemat să atenueze aceste inegalități cotidiene Statul nu este o instituție caritabilă Expresiile sentimentale nu sunt suficiente pentru a-i determina adevăratele sarcini; trebuie să-i cercetăm esența și istoria Gânditorii antici puteau încă să stabilească statul ca țel al unei ecuații mai mari sau mai mici de state, pentru că la acea vreme societatea civilă încă se contopea cu statul, iar libertatea individului nu era preponderent privată, ci politică Dar rezultatul esențial al procesului istoric al timpurilor moderne este separarea societății civile de stat Independența activității private în domeniul industrial este una dintre cele mai importante achiziții ale omenirii

pe drumul său mondial Realizarea științifică în acest domeniu a
începutului libertății trebuie recunoscută drept cel mai mare merit al
economiei politice, care în acest sens ar putea cădea în anumite
extreme, dar care, în trăsăturile sale esențiale, întotdeauna
Biblioteca "Runivers" experimentate simultan de mai multe persoane, i e
cazurile în care, de exemplu, "fantoma" care apare a celui dispărut A
este văzută nu numai de B, ci și de C și D, care sunt alături de el În
același timp, este necesar să se distingă strict Biblioteca "Runivers"
M PETROVO-SO l OBOBO halucinații colective în adevăratul sens al așa-
numitelor halucinații contagioase În aceste din urmă cazuri, mai multe
persoane așteaptă cu nerăbdare apariția unei imagini; apoi, de îndată
ce numai unul dintre ei a experimentat halucinația așteptată, se
grăbește să comunice aceasta prin alte cuvinte sau gest, iar sugestia
făcută de el, căzând pe teren favorabil, este percepută simultan sau
treptat de toți cei prezenți și este exprimată într-o halucinaţie
generală *) Dar, vorbind de halucinații colective, vom înțelege doar
acele cazuri în care impresia trăită de perceptori a fost de un
caracter complet neașteptat și în care nu a avut loc nicio sugestie
verbală Aici sunt posibile două explicații: fie A absent îl afectează
simultan pe B, C și D telepatic; sau A afectează doar B, dar impulsul
telepatic transmis de la A la B se transmite, la rândul său, de la B la
C și D În același timp, dacă acceptăm această ultimă explicație, va
trebui să admitem că în unele cazuri B poate să nu fie perceput în mod
conștient un impuls telepatic primit de el de la A și transmis lui de
către B, astfel încât C experimentează o halucinație, de fapt,
"destinată" pentru B (vezi cazul Clerk în Halluc Télép , p Ól) Există,
totuși, încă o a treia teorie, care vede în însăși colectivitatea unei
anumite impresii vizuale dovezi că aici avem de-a face cu o imagine nu
halucinantă, ci obiectiv reală - cu o suprafață care reflectă lumina și
există cu adevărat în spațiul obiectiv real Această teorie, pe care
susținătorii săi extremi par înclinați să o extindă la majoritatea
halucinațiilor antropomorfe, nu ne vom ocupa aici; totusi din aceasta
*) Pentru un exemplu interesant de halucinații de acest fel, vezi L
Marillier: Apparitions of the Virgin in Dordogne, in Proceed al Soc f
Ps Rez , Partea XVIII Biblioteca "Runivers" TELEPATIE nu rezultă că îl
considerăm a priori nedemn de discutat *) Acum trebuie să răspundem la
o întrebare interesantă: poate exista o halucinație colectivă (în sens
literal) pur subiectivă? sau invers, colectivitatea acestei halucinații
indică originea ei telepatică? Pe această temă, printre membrii
Societății pentru Psih cercetare " există dezacord Unul dintre autorii
lui Phantasms, Gurney, a înclinat în favoarea recunoașterii
colectivității și a halucinațiilor pur subiective; dimpotrivă, Myers a
apărat până ultima dată opinia că "Faptul perceperii unei imagini sau a
unui sunet halucinant de către două sau mai multe persoane este o
dovadă prima facie că această imagine sau sunet este generată de o
cauză din afara perceptorilor " Totuși, judecând după scurtele relatări
ale recensământului halucinant care apare din când în când în
Tranzacțiile Societății, trebuie concluzionat că în unele cazuri
halucinațiile pur subiective pot fi colective Pro(r) Sidgwick citează,
de exemplu, un caz în care două fete au văzut, în timpul unei lecții de
dans, în mijlocul unei încăperi un scaun care de fapt nu era (Proceed
of the Soc for Ps Research, partea XVII, p) Evident, cu greu se poate
vorbi despre o influență telepatică exercitată asupra perceptorilor de
către un terț; trebuie, așadar, să admitem că halucinația pur
subiectivă care a apărut în A a fost transmisă de acesta lui B
(Presumăm, desigur, că în cazul tocmai citat problema bunei-credințe

este pusă dincolo de orice îndoială) Iată un exemplu de halucinație colectivă auditivă (Hai-luc Télép , p): *) Vezi articolul lui A R Wallace "Există fantomele obiective?" în cartea Arena din ianuarie (traducerea acestui articol în Annales des Sciences Psychiques , nr -) Aici "teoria menționată este aplicată "fantomelor post-mortem" Biblioteca "Runivers" M PETROVO-SOLOVOVO De la domnul John Don, cabana Stockley, Stretton "Sora soției mele, Sarah Eustans, din Stretton, era pe moarte, iar soția mea a mers la ea de la Lowton Chara, unde locuiam la acea vreme, pentru a fi prezentă la moartea ei În noaptea dinaintea morții ei, am dormit singur în camera mea, când deodată, trezindu-mă, am auzit distinct pe cineva strigându-mi numele La început am crezut că nepoata mea Rozana, care locuia singură cu mine în casă, se speria de ceva sau se îmbolnăvește și de aceea mă suna, dar când am venit în camera ei, am găsit-o în mare agitație și, ca întrebarea mea, m-a sunat ea, primită ca răspuns: "Nu, dar m-a trezit ceva - am auzit că mă cheamă" Când soția mea s-a întors acasă după moartea surorii ei, ea mi-a spus că moarta vrea neapărat să mă vadă și a cerut să trimită după mine, spunând: "Ah, ce mi-ar plăcea să-l revăd pe Don!" Curând după aceea și-a pierdut capacitatea de a vorbi Este foarte ciudat că nepoata mea i-a auzit vocea chiar în momentul în care- Da, și-a exprimat dorința de a mă vedea (Într-o altă scrisoare, domnul Don explică că între sora soției sale și el exista o simpatie puternică; că ea îi spunea "unchiul Don" și că atunci când îi auzea numele: "unchiul, unchiul, unchiul", se gândi că îl chema nepoata lui, din moment ce nu mai era nimeni în casă) Pe august, domnul Don ne-a scris astfel: Soția mea, nesimțindu-se prea bine, mi-a dictat următoarea afirmație: "Eu, Elizabeth Don, soția lui John Don și mătușa lui Rosalie Chauille, născută Don, certific că la iulie , am fost prezent la moartea surorii mele Sarah Eustans, la Stretton, la mile de Lowton Careia În noaptea care a precedat moartea ei, sora mea m-a implorat constant să-i trimit după soțul și nepoata ei, ca să-i poată vedea încă o dată înainte de moarte "Oh, cât mi-aș fi dorit să fie Don și Rosie aici", a spus ea - Ah, ce mi-ar plăcea să-l văd pe unchiul Don! Curând după aceea, sora și-a pierdut capacitatea de a vorbi și a căzut în uitare; a murit a doua zi Elizabeth Don> Nepoata doamnei Don scrie astfel: Biblioteca "Runivers" TELEPATIE, xi, Smithdown Lane, Paddington, Liverpool august În conformitate cu solicitarea dumneavoastră, vă scriu pentru a confirma povestea unchiului meu cu privire la vocea pe care am auzit-o Trezindu-mă brusc, fără un motiv aparent, am auzit o voce strigându-mă distinct: "Rosie, Rosie, Rosie" Am crezut că mă sună unchiul meu, dar, ieșind din cameră, l-am întâlnit: s-a dovedit că a crezut că îl sun eu Eram singuri în casă: mătușa mea era cu sora ei bolnavă Aceasta s-a întâmplat în noaptea de spre iulie; Nu știu exact la ce oră, dar îmi amintesc că era deja zori Nu am mai experimentat așa ceva înainte sau de atunci Rosanna Souille (G Don certifică, de asemenea, că nu a avut alte halucinații auditive și spune că, după ce a auzit vocea, a fost cuprins de o presimțire că doamna Eustans a murit Această presimțire a fost atât de puternică, încât s-a dus deliberat la secție, crezând că își va întâlni soția, ceea ce s-a întâmplat) Am analizat acele Forme în care se exprimă presupusa influență telepatică Acum trebuie să răspundem la întrebarea pusă la începutul eseului nostru: există dovezi suficiente și serioase în favoarea unei astfel de influențe suprasensibile, astfel încât realitatea ei să poată fi considerată dovedită? În ceea ce privește abundența dovezilor în favoarea telepatiei, răspunsul nu poate fi decât pozitiv Într-adevăr, într-una din Phantasms of the Living există aproximativ șapte sute de cazuri de

influență telepatică în toate Formele sale; între timp, aceste șapte sute de cazuri constituie (după cum spun autorii într-un singur loc) doar o douăzecime din toate cele raportate lui Gurney, Myers și Podmore Dovezile pentru telepatie cresc, în plus, în fiecare an, după cum se poate observa uitându-se la "Journal" și "Proceedings" lunar al Societății de Cercetare Psihică din Londra, noul organ francez Annales des Sciences Psychiques și cel mai serios dintre minereurile spiritualiste Biblioteca "Runivers" M PETROVO-SO l OBOBO Ganov: German Psychische Studien and Sphinx (A N Aksakov și Gübbe-Schleiden) și American Religio-Philosophical Journal*) Nu poate fi trecut cu vederea, de altfel, că multe dintre cazurile publicate de influență telepatică sunt cel mai bine documentate; iar palma în acest sens aparține Societății de Cercetare Psihică, care a fost prima care a realizat că numai atunci telepatia poate pretinde sancțiune științifică dacă dovezile în favoarea ei sunt încadrate științific Din acest punct de vedere, doar dovezile de primă mână au valoare Faptul unei halucinații sau al unui vis real trebuie stabilit prin mărturia cât mai multor persoane (mai ales a celor care au auzit de ea la scurt timp după ce halucinația a fost trăită); în sfârșit, evenimentele menționate în poveste (de exemplu, moartea persoanei a cărei fantomă a apărut) ar trebui, pe cât posibil, să fie verificate pe baza unor date oficiale care nu pot face obiectul niciunei îndoieli (certificate de poliție etc) Toate aceste cerințe sunt satisfăcute de un număr imens de cazuri tipărite de influență telepatică, ceea ce elimină posibilitatea explicării lor prin iluzii de memorie sau orice alte surse de eroare Mult mai serioasă va fi obiecția unui asemenea rol: nu este posibil să explicăm fenomenul imaginii halucinatorii a lui B în momentul morții sale - luăm un caz tipic - prin alt motiv, cu excepția presupunerii că între "fantoma" lui B și B însuși există de fapt un fel de conexiune? J Această obiecție este de mare importanță din următorul motiv În domeniul științelor naturii, este recunoscut ca un adevăr incontestabil faptul că orice fenomen poate *) Nu spunem că cazuri asemănătoare celor date mai sus sunt cunoscute fiecăruia dintre noi prin auzite și că credința în apariția unor fantome, vise profetice etc este la fel de veche ca omenirea însăși Biblioteca "Runivers" TELEPATIE poate fi considerat în final stabilit doar atunci când se cunosc condiţiile în care acest fenomen se va produce şi fără de care nu se va întâmpla Între timp, în domeniul telepatiei, atât spontană cât și experimentală (transmiterea gândirii), habar nu avem despre condițiile în care poate avea loc un efect telepatic În experimentele de sugestie mentală, produse de ProF și doamna Sidgwick în , perceptorul a ghicit cu o ocazie un număr de două cifre de douăzeci de ori din treizeci și șapte; în alte zile, dimpotrivă, s-a întâmplat să nu existe un singur răspuns corect A și B se promit reciproc că cel care moare primul se va "apari" celuilalt; B moare și de fapt apare A C și D își fac aceeași promisiune unul altuia; D moare, dar C nu are halucinații Într-un caz, A este halucinat la moartea unui prieten sau a unei rude; într-un alt caz, în condiții complet analoge, același A nu experimentează nimic Se întâmplă, în sfârșit, și mai rău: A vede o imagine halucinantă sau aude vocea lui B; și totuși se dovedește că nu numai că B nu a murit, dar nu a suferit nicio criză gravă în timpul halucinației A trăit, care, conform teoriei telepatice, este una dintre principalele cauze ale influenței telepatice Și astfel de cazuri, cu alte cuvinte, cazurile de halucinații antropomorfe pur subiective, constituie, fără îndoială, o parte semnificativă din numărul total de halucinații Întrebarea este, așadar, dacă nu este posibil să explicăm așa-numitele "lucruri"

halucinației printr-o coincidență pur accidentală, în absența completă a oricărei legături cauzale între imaginea halucinatorie a lui B și B însuși, sau mai degrabă prin starea cunoscută în care se află B? *) *) Vorbim aici doar despre halucinații, și nu despre vise, deoarece memoria unui vis este foarte rar destul de distinctă și distorsionată mult mai ușor decât amintirea a ceva trăit în Biblioteca "Runivers" M PETROVO-SOLOVOVO Numai taotismul poate da un răspuns definitiv la această întrebare: doar determinând, în primul rând, procentul de persoane supuse halucinațiilor la întreaga populație; în al doilea rând, procentul de halucinații care coincid cu evenimentele reale sau "profetice" față de numărul total de halucinații, atât "profetice", cât și pur subiective, validitatea sau inconsecvența teoriei coincidenței aleatoare atunci când este aplicată la galile "profetice" pot fi dovedite lucinații Societatea pentru Cercetare Psihică, după cum se știe, a luat asupra sa inițiativa unei calificări internaționale a halucinațiilor, care să fie finalizată până în iulie , când se întrunește la Londra Congresul Internațional de Psihologie Experimentală Societatea se aștepta să primească nu mai puțin de > θθ răspunsuri, dintre care, până la iulie , fuseseră primite doar aproximativ O altă calificare, mult mai puțin extinsă, a fost întreprinsă de Gurney în , iar rezultatele sale din punctul de vedere al teoriei telepatice au fost strălucitoare: procentul de halucinații "profetice", vizuale și auditive, la numărul total de halucinații care au avut loc în cerc din acele persoane ale căror răspunsuri obținute de Gurney s-au dovedit a fi atât de mari încât explicarea rezultatelor obținute prin intermediul unei coincidențe aleatorii a fost complet de neconceput *) stare de veghe; în plus, numărul tuturor viselor este atât de infinit de mare încât trebuie să considerăm a priori probabil și chiar sigur că unele dintre ele pot coincide cu evenimente reale pur întâmplător (Acest argument nu se aplică halucinațiilor) De aceea, dovezile viselor pentru stabilirea faptelor nu numai ale telepatiei, ci și ale premonițiilor, nu pot decât să fie recunoscute ca extrem de slabe în general; pe de altă parte, dacă influența telepatică poate lua forma unei halucinații, atunci este evident că poate lua și forma unui vis *) De remarcat, de altfel, că Gurney considera "profetice" (veridica!) doar astfel de halucinații care coincideau cu moartea persoanei cu care erau asociate Biblioteca "Runivers" TELEPATIE, împotriva calificării făcute de Gurney, s-a ridicat o obiecție că nu a captat un cerc suficient de larg de oameni; calificarea întreprinsă de Societatea de Cercetare Psihică este departe de a fi încheiată Astfel, la ora actuală, nu se poate da un răspuns exact din punct de vedere matematic la întrebarea pe care am pus-o Considerăm, însă, că acum este posibil să ne exprimăm o opinie preliminară cu privire la forța probantă a probelor existente în favoarea telepatiei Având în vedere, în primul rând, abundența acestor mărturii și cadrul științific al multora dintre ele; în al doilea rând, faptul că multe dintre persoanele care au experimentat așa-numitele halucinații "lucruri" nu au fost supuse altor halucinații; în al treilea rând, improbabilitatea extremă, atrăgătoare, de a explica prin coincidență întâmplătoare în multe cazuri individuale (de exemplu, în cazuri de halucinații colective și reciproce) - ni se pare că este imposibil să nu ajungem la concluzia că existența telepatiei interacțiunea, în general, și una dintre Formele sale, halucinațiile "profetice" de origine telepatică în special, par cel puțin probabile despre acel nou orizont pe care aceste Fapte ne pot dezvălui în fața revoluției pe care o pot aduce ideilor noastre despre lume, în general, despre spiritul omului, în special

Preferăm să încheiem eseul nostru cu următoarele cuvinte ale unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai "psihismului": "când îmi pun la îndoială sentimentul, acesta se răzvrătește împotriva Faptelor de telepatia, spune că nu pot fi; dimpotrivă, rațiunea îmi spune că aceste Fapte există și că trebuie să cred în ele În materie de știință, sentimentul trebuie să cedeze loc rațiunii! M Petrovo-Solovovo Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" Fundamentul datoriei morale I Enunțarea întrebării În discuțiile lor despre datoria morală, moraliștii rareori trag o linie clară între două întrebări esențial diferite: i) ce trebuie să faci pentru a fi moral și) de ce trebuie să acționezi moral? Diferența dintre aceste întrebări în etica filozofică a fost subliniată pentru prima dată de Schopenhauer Chiar și Kant, în celebra sa doctrină a imperativului categoric al datoriei în conceptul de drept, amestecă conceptele de principiu și fundament ale eticii, în terminologia lui Schopenhauer Principiul sau regula supremă a eticii, prin definiția acesteia din urmă, este expresia cea mai scurtă și mai precisă a cursului de acțiune pe care îl prescrie sau pe care îl recunoaște ca având valoare morală Fundamentul eticii stă la baza obligației sau a dezirabilității sau a lăudabilității virtuții, i e modul moral de acțiune Potrivit lui Schopenhauer, majoritatea moraliștilor ocolesc în mod deliberat (credem: mai degrabă neintenționat) această distincție, pentru că este atât de ușor să subliniem principiul eticii, iar fundamentul este atât de îngrozitor de dificil *) Și într-adevăr: în a decide ce comportament este moral, nu numai moraliștii, ci aproape toți oamenii de aceeași dezvoltare, unul *) Vezi Fundamentele moralei, § Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE epocile și o singură cultură converg Diferite nuanțe în soluționarea acestei întrebări sunt determinate nu atât de diferența dintre școlile filozofice și principiile abstracte, cât de spiritul epocii și de gradul de cultură Deci de exemplu în vremea noastră, toți oamenii educați consideră imorali: sclavia, violența, egoismul și lauda drept calități morale și moral obligatorii: respectul pentru libertatea personală, dragostea față de aproapele, sacrificiul de sine Pe vremuri, nici măcar popoarele creștine nu vedeau nimic imoral în sclavie și violență, iar dacă acum vărsarea de sânge în război sau intoleranța față de convingerile altora, în numele propriei, sunt considerate de mulți ca fiind morale, atunci va exista o epocă vin fără îndoială care va condamna deschis aceste acțiuni, din punct de vedere etic În Formulele care determină principiul general al comportamentului, moraliştii din diferite şcoli, nu numai dintr-o epocă, ci şi din vremuri foarte îndepărtate, diferă puţin Este o chestiune de detalii ale interpretării lor, iar formulele generale precum "iubiți-vă aproapele" sau, conform lui Schopenhauer, "nu face rău nimănui, ci ajutați pe toți cât puteți" poate fi motto-ul celor mai opus scoli etice pe baza principiilor lor, de exemplu, in timpul nostru, sunt atatia utilitaristi ca si kantieni Dar întrebarea de bază și cea mai dificilă în etică este întrebarea de ce ar trebui să-și iubească aproapele, să nu facă rău nimănui și, dimpotrivă, să-i ajute pe toată lumea cât mai mult posibil, adică acționează moral în general La această întrebare, utilitariștii răspund: pentru beneficiul lor personal, kantienii spun: în numele ideii de datorie, adică, contrar oricărei consideraţii de utilitate Și între aceste două soluții extreme sunt mulți mediatori și împăcatori Astfel, moraliştii englezi din secolul trecut au recunoscut în cea mai mare parte iubirea sau simpatia ca bază a comportamentului moral, în timp ce Schopenhauer o consideră a fi cea mai înaltă bază Biblioteca "Runivers" N GROT moralitatea este

compasiune, care depinde de identitatea metafizică a naturii tuturor ființelor vii Simpatia, ca bază a comportamentului moral, este, ca să spunem așa, o considerație rafinată a utilității Încălcarea principiului simpatiei amenință suferința pentru persoana care acționează, dacă numai simpatia este legea naturii umane Dar, în același timp, simpatia, ca bază a moralității, este mai presus de sugestiile directe ale egoismului grosolan, mai presus de considerentele de folos personal, în sensul propriu și direct al cuvântului Același lucru se poate spune despre altruismul pozitiviștilor și al lui Spencer Compasiunea lui Schopenhauer este fundamental ostilă ideilor de utilitate și egoism, doar pentru că Schopenhauer nu recunoaște nicio valoare în viața personală a unei persoane și vede binele în a renunța la ea Dar este evident: dacă simpatizăm de dragul reducerii suferințelor noastre atunci când contemplăm nenorocirile altora, atunci în cele din urmă vom căuta mântuirea de propriile noastre suferințe, adică beneficiul și beneficiul lor personal În general, întrebarea despre baza moralității și virtuții ar trebui pusă astfel: este posibil să se găsească o astfel de bază pentru un comportament moral care să nu aibă nicio legătură cu binele personal al unei persoane care acționează sau vrea să acționeze moral? Omul se străduiește spre fericire și încearcă să evite suferința Acest lucru este dincolo de orice îndoială Aceasta este legea fundamentală a vieții, nu numai a omului, ci a tuturor ființelor vii Este posibil și necesar să ocolim această lege în îndeplinirea poruncilor comportamentului moral? Timp de multe secole, morala teologică a fost considerată cel mai înalt tip de morală dezinteresată, dar deja Kant a subliniat corect importanța remarcabilă pe care a dobândit-o treptat în morala teologică luarea în considerare a recompenselor și pedepselor în viața de apoi; propovăduind iubirea cea mai altruistă pentru Dumnezeu și aproapele și tăgăduirea personală de sine în lumea mâniei și a durerii, morala religioasă promite totuși fericirea ca răsplată pentru isprava virtuții Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE în lumea aceea în care nu există tristețe și suspin Kant însuși, după ce a încercat să stabilească drept fundament al moralității principiul absolut și pur formal al imperativului categoric al datoriei, tras de noi a priori și independent de orice considerente de bunăstare personală, din adâncul organizării noastre raționale spirituale, la rândul său , așa cum a arătat pe bună dreptate Schopenhauer, ultimul fundament al imperativului naturii eticii sale, el plasează, chiar dacă inconștient, "o răsplată presupusă și postulată după virtute și deghizată decent sub numele de cel mai înalt bine" într-o altă lume transcendentă, decurgând din ordinea morală generală a lumii, care cere, în numele dreptății supreme, coincidența finală a fericirii și virtuții (vezi ibid §) La rândul său, Schopenhauer, care afirmă în mod repetat și persistent, i) că fiecare act, care are ca ultim scop al binelui și suferinței actorului însuși, este un act de egoism și) că egoismul și valoarea morală a unui act neapărat să se excludă reciproc reciproc (vezi acolo § ib), după cum am observat deja, reduce în cele din urmă moralitatea la principiul compasiunii, care implică inevitabil dorința individului de a evita propria suferință Aceste exemple istorice ale căutării zadarnice a fundamentului moralității în afara binelui persoanei care acționează moral sunt extrem de instructive Dacă morala religioasă spunea: fă bine aproapelui tău cu încredere că nu numai în această lume, ci și dincolo de mormânt, vei fi cu atât mai nefericit din această cauză, cu atât vei fi mai virtuos și că vei fi pentru faptele morale nu doar temporar, ci veşnic

suferi - atunci s-ar putea spune: aceasta este moralitatea, străină oricărei consideraţii de bine personal Dacă Kant ar spune: ordinea morală mondială este de așa natură încât virtutea și fericirea nu se vor întâlni niciodată și, cu cât ești mai credincios datoriei tale, cu atât vei suferi din ce în ce mai deznădăjduit, atunci această morală Biblioteca "Runivers" N GROT ar fi singurul, liber de orice calcul, pe fericirea personală Dacă Schopenhauer ar fi spus: cu atât vei simpatiza mai mult, adică cu cât faci mai puțin rău și îi ajuți mai mult pe ceilalți, cu atât tu însuți vei suferi mai mult și viața îți va fi mai grea, atunci moralitatea lui ar fi absolut opusă oricărui egoism Dar astfel de promisiuni absurde, desigur, aceste învățături morale nu au dat niciodată și nu au putut să le dea Dimpotrivă, toate acestea, ca și alte sisteme de moralitate, au promis întotdeauna mântuirea și izbăvirea de rău, de suferință, în acest secol sau în viitor Din aceasta, aparent, rezultă clar că căutarea unui fundament sau sancțiune (sfințire) a moralității, care nu ar avea nimic de-a face cu binele personalității morale în sine, este complet inutilă, adică este o lipsă de înțelegere și autoînșelare Și, în ciuda acestui fapt, poziția rămâne în vigoare că activitatea morală, care se bazează pe motive egoiste și pe calculul beneficiului personal, nu este activitate morală, adică nu are valoare morală Această propoziție decurge direct din conceptul de activitate "morală" spre deosebire de activitate "imorală", căci în acest contrast stă ideea opoziției complete a egoismului, ca principiu al comportamentului, cu toate consecințele sale, față de un alt , principiu superior și mai bun al activității, excluderea și lupta cu ea De aici rezultă următoarea contradicție sau, în limbajul filosofic, o antinomie, a cărei rezolvare constituie sarcina principală a eticii ca știință Pe de o parte, luarea în considerare a bunăstării și beneficiilor personale sau a egoismului exclude orice activitate morală - orice valoare morală a comportamentului Pe de altă parte, pare imposibil de găsit o astfel de bază sau o astfel de sancțiune pentru comportamentul moral și ideea de datorie morală, care nu ar avea legătură cu binele personal al unei ființe morale Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE Sarcina analizei ulterioare va fi de a rezolva această contradicție fundamentală cât mai simplu posibil IL Revizuirea preliminară a prevederilor Mai întâi, să spunem direct unde găsim această soluție și apoi vom încerca să justificăm propozițiile individuale care intră ca elemente în soluția problemei Prima poziție Nu poate exista nicio altă sancțiune internă sau motiv final pentru comportamentul și activitatea umană, cu excepția sentimentelor și sentimentelor accesibile unei persoane Sentimentele și sentimentele pe care o persoană caută să le experimenteze și să le experimenteze sunt definite ca fiind plăcute, constituind în totalitatea și legătura lor ceea ce numim plăcere, bucurie, bucurie, fericire, beatitudine Sentimentele și sentimentele, pe care o persoană caută în mod inconștient sau conștient să le evite în viața sa sau pe care încearcă să le elimine și să se îndepărteze de sine, sunt neplăcute, constituind în suma lor ceea ce oamenii numesc durere, suferință, tristețe, nenorocire, chin Poziția a doua Nicio activitate a unei persoane și, în consecință, activitatea sa morală, nu poate avea în cele din urmă alte temeiuri, cu excepția efortului unei persoane pentru sentimente și sentimente plăcute și aversiunea sa față de cele neplăcute Prin urmare, este complet deznădăjduit și inutil să încercăm să eliminăm tot eudemonismul din etică, ca ghid pentru comportamentul moral al unei persoane, adică eudemonismul singurul principiu posibil al fericirii și al beatitudinii (εύδαιριονία), care singur poate ghida efectiv o ființă

vie în activitatea sa Poziția a treia Ultima afirmație nu înseamnă, totuși, că comportamentul moral al unei persoane ar trebui ghidat de: principiile plăcerii, bucuriei, beneficiului egoist, binelui individual, fericirii animalelor și așa mai departe Există două naturi în om: una inferioară, animală, Biblioteca "Runivers" N GROT nerezonabil, strict individual și, atât de mult, egoist; celălalt este mai înalt, propriu-zis uman, rațional, general și, în această măsură, ostil egoismului și individualismului pur În consecință, fericirea disponibilă omului poate fi dublă Poziția a patra Dualitatea naturii umane trece prin toate domeniile existenței sale și se reflectă în ordinea duală, parțial opusă, a funcțiilor sale mentale, voliționale și senzoriale În domeniul gândirii, percepțiile individuale, limitate de spațiu și timp, ideile și conceptele se opun ideilor și idealurilor generale, de neclintit și etern Pe tărâmul voinței, înclinațiile și dorințele personale, temporare, trecătoare se opun aspirațiilor umane universale constante și neschimbate pentru adevăr, frumusețe, bunătate, libertate, eternitate În domeniul sentimentelor de plăcere și plăcere temporară și trecătoare, asociate cu natura animală a omului, ele sunt opuse totalității sentimentelor ideale, de fapt umane, care decurg din percepția frumuseții, adevărului și bunătății și conectate cu conștiința a implementării acestor principii în noi înșine și în afara noastră, în lumea ƅ, al cărei puls bate tangibil în propriul nostru ideal și bunăstare generală Poziția a cincea Conform acestei dualități a întregii existențe spirituale și a conștiinței de sine a unei persoane, există două Forme de sentiment de sine în care o persoană își poate stabili scopul vieții și sarcina activității sale Pentru un om există: i) fericirea animală, bucurându-se pe deplin de toate funcțiile și forțele sale ale organismului fizic și) fericirea și beatitudinea umană, îndeplinindu-și toate Funcțiile și tot scopul său interior de ființă spirituală Poziția a șasea Ambele Forme ale fericirii sunt incompatibile una cu cealaltă, pentru că sunt opuse una cu cealaltă Puterile omului sunt limitate Prin urmare, orice efort conștient Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE • iar acțiunea în direcția satisfacerii nevoii de fericire animală deturnează inevitabil puterea umană de la aspirații și acțiuni care conduc la satisfacerea nevoii de fericire spirituală, de fapt umană De aici inevitabila lupta a instinctelor de ordin dublu și experiența unei suferințe profunde atunci când se încearcă îmbinarea incompatibilului Poziția a șaptea Viața fizică sau animală este inevitabilă pentru om, ca organism și, prin urmare, un anumit grad de satisfacție animală este o condiție necesară pentru însăși existența omului, ca individ viu Dar de îndată ce satisfacția animală se transformă dintr-o lege necesară a naturii fizice inconștiente a ființei noastre într-un obiect al eforturilor umane conștiente îndreptate spre multiplicarea și rafinarea sentimentelor animale și a bunăstării materiale, atunci începe inevitabil acea activitate egoistă ostilă noștri natura ideală comună și superioară, care este în esență opusul activităților morale Poziția a opta Activitatea morală este aceea care urmărește să înfrâneze, să liniștească și să limiteze instinctele naturii noastre animale, să reducă și să slăbească plăcerile senzuale, cu scopul de a multiplica și rafina bucuriile sentimentelor ideale, spirituale, asociate cu contemplarea și întruchiparea în viața lui începuturile comune eterne și neschimbate ale propriei noastre existențe și ale existenței lumii întregi Astfel, la baza activității morale se află efortul pentru fericire și fericire spirituală, ideală, ostilă oricărei limitări de către condițiile de timp și spațiu, în general, existenței animalelor

individuale Poziția a noua Ca urmare a acestui fapt, postulatul inevitabil al posibilității activității morale este asumarea independenței acelei substanțe universale - spiritul, datorită căruia găsim personalitate în noi înșine, Biblioteca "Runivers" Õ N GROT capabil - în ideile, aspirațiile și sentimentele sale superioare - să renunțe la condițiile individuale și temporale ale existenței animale sau fizice Poziția a zecea Numai așa se poate explica de ce activitatea morală presupune nu numai o luptă împotriva oricărui egoism, senzualitate, calcul al beneficiului și prosperității personale, ci și renegarea completă de sine a personalității animale, adică disponibilitatea unei persoane nu numai de a experimenta tot felul de suferință asociată cu limitarea naturii sale animale, ci, dacă este necesar, și disponibilitatea completă de a o sacrifica, de dragul cel mai înalt bine spiritual, chiar și viața individuală, ca un temporară şi accidentală Forma de a fi a acelui principiu universal care constituie esenţa şi baza existenţei ideale a individului Aceste prevederi necesită unele explicații Evident, activitatea morală exclude chiar și orice plăcere spirituală, atunci când necesită necondiționat, pentru realizarea propriei sale, conservarea individului animal și în general prosperitatea lui individuală, de exemplu exclude orice astfel de plăcere intelectuală și estetică, care este legată de egoism, adică presupune menținerea cu orice preț a propriei individualități animale și a poziției sale privilegiate în raport cu alte individualități În virtutea opoziției radicale a naturii animale temporare a personalității - baza sa spirituală eternă și comună - omul nu are dreptul de a-și pune existența individuală deasupra altor existențe individuale și trebuie să-și plaseze fericirea nu în a se conserva ca Organismul fizic, ci în păstrarea și înmulțirea în întreaga lume a acelei stări ideale de sănătate, în întărirea acelei puteri spirituale, de care este conștient în sine și în numele căreia acționează moral De aici porunca de a iubi pe Dumnezeu ca ideal suprem, etern realizat, porunca de a-si iubi aproapele ca pe tine insuti, i e Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE Õ în ceea ce privește același principiu spiritual superior pe care o persoană îl poartă în sine și pe care îl poate realiza în alții în numele lui Dumnezeu - nu mai rău decât în el, problema întruchipării principiilor spirituale în viață, dacă el însuși dă un exemplu de sine -negarea, adică o astfel de ridicare morală a spiritului, în care existența animală este în întregime sacrificată ființei spirituale eterne și absolute Dar această poruncă a iubirii față de aproapele și a lepădarii depline de sine nu exclude deloc speranța calmă sau chiar încrederea în continuarea pentru spiritul nostru, dincolo de limitele existenței temporale și spațiale a individului nostru animal, a acelei fericiri eterne pe care le-am gustat deja aici în isprava iubirii și care este caracteristic în esență naturii noastre morale superioare Odată cu formularea propusă a întrebării bazei activității morale, imperativul categoric al datoriei se transformă la prima vedere într-un imperativ ipotetic sau într-o poruncă condiționată: "Dacă vrei să obții cea mai înaltă și veșnică fericire spirituală, atunci acționează moral, adică servește ideilor și idealurilor superioare și generale ale ființei umane, și nu intereselor inferioare și temporare ale individualității tale animale Într-un astfel de caracter condiționat al imperativului moral, nu ar fi nimic condamnabil și rușinos pentru natura ființei morale a omului, pentru că însăși condiția care determină activitatea morală - efortul pentru satisfacție și beatitudine spirituală - sugerează înălțimea și noblețea naturală a fiintei umane Cu toate acestea, convenționalitatea

imperativului moral este în întregime relativă Ea este condiționată doar din punctul de vedere al întregii personalități umane, luată în ansamblu și incluzând individul animal Pentru latura spirituală a acestei personalități, nu există o astfel de convenție Dacă pentru o persoană în ansamblu, străduindu-se atât pentru beneficiile temporare ale existenței animale, cât și pentru cele veșnice Biblioteca "Runivers" N GROT binecuvântările existenței spirituale, este încă posibil să admitem problema alegerii dintre cele două Forme ale fericirii, atunci pentru ființa spirituală însăși este posibilă doar lupta pentru cea mai înaltă beatitudine și satisfacție spirituală Prin urmare, pentru el, expresia nu are sens: "dacă vrei satisfacție spirituală, atunci fă asta și asta " Pentru el, imperativul ipotetic are următorul sens categoric: moral, dezinteresat, slujește interesele eternului, și nu temporară și accidentală - mortifică natura ta animală, aduce triumful spiritualului etc Totul constă, așadar, în faptul că persoana umană își realizează pe deplin esența spirituală, înțelege adevărata lege supremă a vieții sale, își clarifică pentru sine concizia, nesiguranța și vătămarea fatală pentru adevăratul său bine - toate acele pasiuni pentru plăcerile animalelor și toate acele temeri de animale suferința care îi guvernează viața într-un stadiu inferior de dezvoltare Această înțelegere este dată, mai devreme sau mai târziu, maselor de oameni prin viața însăși, prin lecțiile ei crude și fără milă Dar poate fi, de asemenea, rodul experienței științifice și rezultatul demonstrației științifice ¡Sarcina eticii, ca știință, este tocmai să o dea pe aceasta demonstrație, pentru a dovedi irefutabil că legea vieții umane constă în străduința irezistibilă a omului pentru cea mai înaltă beatitudine spirituală, că orice încălcare a acestei legi este mai devreme sau mai târziu aspru pedepsită, iar viața spirituală și morală în sine conține cea mai înaltă răsplată și oferă satisfacție deplină Rezumând prevederile de mai sus, îndrăznim să ne exprimăm încrederea că ele împacă complet antinomia de mai sus, conform căreia, pe de o parte, activitatea morală exclude orice egoism animal, iar pe de altă parte, nu se poate găsi în dispută decât în aspirația a unei personalități morale la propria sa Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE L pentru binele lui Adevăratul bine al individului constă în renunțarea ei la izolarea ei animală, în conștiința de sine ca legătură și întruchipare a comunului, a întregului, a eternului În realizarea acestei conștiințe se află acea fericire și beatitudine, care constituie adevărata fundație a comportamentului moral al unei persoane și, prin urmare, datoria sa morală Nu este nimic de care să ne fie frică de eudemonismul ideal, în care fericirea este încă adevăratul scop al activității umane, dar nu fericirea care este dată de plăcerile trecătoare ale animalelor, ci aceea care constă în lepădarea completă de sine a individului, în act al sacrificiului ei de sine și în care într-un minut bucuria întrupează eternitatea (căci eternitatea este atemporalitate și nu infinitatea timpului) Nu există deloc timp pentru acest act spiritual cel mai înalt: pentru ea, veșnicia este dată în prezent, pentru ca viitorul, fericirea vieții de apoi să nu mai promite recompense și nu o creștere a fericirii prezente, ci doar o posibilă, dar nu mijloace necesare pentru o adevărată satisfacție absolută, o continuare Dacă acest lucru va continua sau nu, este o chestiune de credință Omul moare acum pentru bine și pentru frații săi, experimentează ceea ce nimic nu poate fi mai înalt, experimentează eternitatea eternă, într-un moment al ființei sale experimentează satisfacția acelei bunăstări absolute și universale a lumii, care este acum complet întruchipată în l El nu are nevoie de

nicio altă recompensă, căci întreaga răsplată pentru el este acum să-L simtă pe Dumnezeu în sine, să se simtă întruchiparea puterii absolute și centrul interior al tuturor lucrurilor, să realizeze clar că natura sa animală exterioară este un apendice accidental Ce va fi dincolo de temporal, nu știe Dar cum poate cineva să-l ispitească și să-l seducă atunci când simte totul în sine - acel lucru mai înalt, general și etern care există în noi și pretutindeni și în toate? Tăiați, înjunghiați, ardeți-i carnea, coaja lui de animal: totuși, el trebuie să te iubească, pentru că tot ce este mai bun din tine este în el și tot ce este mai bun din el este în tine și tu îl lași să testeze cel mai înalt de care este capabil, la care se poate ridica Așa ar fi trebuit să raționeze și să simtă martirii creștinismului, martirii oricărei idei și ai oricărei lucruri bune, pe cruci, pe foc, pe spânzurătoare Și cine nu le invidiază fericirea și nu recunoaște, în comparație cu ea, deplina nesemnificație a tot ceea ce oamenii se bucură zilnic în viață, înecându-L pe Dumnezeu în ei înșiși, călcând în picioare principiul etern din ei înșiși? Am oferit un program general pentru rezolvarea problemei Acum este necesar să se dovedească propozițiile individuale din care este compus, deoarece aproape toate, în ciuda faptului că rezonează parțial cu motive vechi, cunoscute de mult, sunt până acum doar ipoteze psihologice sau filozofice, nu numai că nu universal recunoscute, dar în cea mai mare parte în contradicție directă cu învățăturile psihologice și filosofice dominante ale timpului nostru Ca să nu mai vorbim de ipoteza filozofică a substanței spirituale, chiar și acele concepte fundamentale și departe de a fi identice de personalitate și individualitate, pe care ne propunem să le apărăm, par atât de neobișnuite încât necesită în mod necesar o analiză și o justificare filozofică specială La fel de puțină este de obicei doctrina celor doi poli ai simțirii, pe care o punem la baza construcției noastre etice Prin urmare, fiecare teză va necesita un studiu special III Sentimentul, ca ultim fundament al activității umane Prima propoziție, care face parte din construcția noastră etică, este de natură pur psihologică și constituie o concluzie din toate studiile noastre psihologice anterioare, la care ne referim cititorul *) Aici amintim doar principalele rezultate ale acestor studii ·) Vezi Psihologia sentimentelor, Sp i o Mai multe despre problema psihologiei sentimentelor, Kiev Despre semnificația sentimentului în cunoașterea și activitatea umană, Moscova, etc BAZA DATORIEI MORALE Percepem tot ceea ce se întâmplă în noi și în afara noastră într-o dublă formă de stări mentale: I) obiectiv, sub Forma senzațiilor și ideilor,) subiectiv, sub Forma sentimentelor și sentimentelor Senzațiile vizuale, auditive, tactile, olfactive, gustative, musculare, de temperatură și chiar pur organice sunt în sine indiferente și nu implică nicio activitate; la fel de indiferente în sine sunt toate ideile noastre formate din ele despre lucruri și despre propriile stări ale noastre, precum și mai mult sau mai puțin abstrase din ideile individuale și particulare ale conceptului și ideii Dacă vreo senzație devine firul călăuzitor al acțiunilor noastre, atunci doar la fel de plăcute sau neplăcute, adică datorită sentimentelor care le însoţesc Dacă orice concepte și idei devin principiile călăuzitoare ale activității, atunci doar la fel de bune sau rele; iar temeinicia ideilor este determinată doar de sentimentele pe care le evocă în noi În fiecare minte se află, fără nici un folos, în sensul motivelor de activitate, o mulțime de reprezentări și idei culese din comunicarea cu ceilalți oameni și din interacțiunea cu lucrurile Ele devin baza

activităţii doar ca urmare a aprobării sau dezaprobarii, care se manifestă în Forma sentimentului Ideile de fraternitate, egalitate, libertate, progres sunt cunoscute de toţi oamenii educaţi, dar ele devin principiile călăuzitoare ale comportamentului doar pentru oamenii la care trezesc sentimente de aprobare, încântare, speranţă; pentru alte persoane aceste concepte sunt indiferente, iar activitatea lor este ghidată de alte principii; pentru alţii, aceste idei evocă sentimente de dezgust, furie, frică, iar aceşti oameni sunt ghidaţi de idei opuse, transferând furia, dezgustul şi frica chiar şi către oameni care respectă aceste principii şi se ghidează după ele Evident, rezultă că numai sentimentele pot excita aspiraţiile şi dorinţele şi pot fi punctul de plecare pentru activitatea conştientă a unei persoane Biblioteca "Runivers" n GROT Acest lucru nu împiedică, desigur, ca simţurile să fie îmbunătăţite şi rafinate în paralel cu dezvoltarea ideilor şi conceptelor omului Nu este necesar doar să punem dezvoltarea sentimentelor în dependenţă directă de dezvoltarea ideilor Toată lumea ştie că oamenii care sunt complet nedezvoltaţi mental manifestă adesea cele mai subtile şi înalte sentimente şi că, dimpotrivă, oamenii care sunt profund dezvoltaţi intelectual manifestă uneori o grosolănie şi o josnicie surprinzătoare a sentimentelor Pe de altă parte, este fără îndoială că cauza stimulatoare şi punct de plecare pentru activitatea mentală în sine şi dezvoltarea intelectuală este sentimentul adevărului, sentimentul armoniei mentale, ca obiect al dorinţei pentru spiritul uman *) Propoziţia conform căreia sentimentele direcţionează empiric voinţa unei persoane nu contrazice deloc un alt adevăr psihologic, şi anume că ele însele sunt într-o anumită măsură expresii ale voinţei - indicatori ai direcţiei acesteia, adică măsuri ale tensiunii unuia sau altuia aspiratii **) Din punct de vedere metafizic, vom examina mai în detaliu problema relaţiei dintre voinţă şi sentiment Deocamdată ne este suficient să ştim că sentimentele şi sentimentele, fiind rezultatele satisfacerii sau nemulţumirii dorinţelor, sunt în acelaşi timp singurul punct de plecare posibil pentru ele, şi deci şi scopul, în măsura în care voinţa este capabil să fie ghidat de impulsuri conştiente aflate în afara ei înşişi Voinţa se străduieşte întotdeauna spre satisfacţie şi, întrucât sentimentul este singura formă în care această satisfacţie poate fi recunoscută de om, este clar că voinţa îşi găseşte desăvârşirea şi sfârşitul conştient în simţire În general, senzaţiile şi sentimentele sunt cele ale stărilor noastre interne care dau cutare sau cutare semnificaţie, cutare sau cutare semnificaţie şi, prin urmare, semnificative *) Vezi pachetul articolul "Semnificaţia sentimentului în cunoaşterea şi activitatea umană" **) Vezi articolul nostru "Critica conceptului de liber arbitru în legătură cu conceptul de cauzalitate" (Proceedings of Psych General, numărul III) Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE Noet, viaţa noastră, şi ca urmare a acesteia sunt singurii activatori ai voinţei în mintea omului Dacă ar fi posibil să ne imaginăm o persoană cu o asemenea atrofie a organelor de simţ şi a sentimentelor, în care nu ar experimenta niciun sentiment, chiar şi cel intelectual, ci ar percepe doar imagini, reprezentări şi idei ale lucrurilor, atunci ar rămâne complet de neînţeles cum poate acţiona o astfel de persoană în mod conştient şi care este sensul existenţei sale Şi, într-adevăr, chiar şi o slăbire a intensităţii sentimentelor sub influenţa abuzului de forţe vitale duce la o scădere a întregii energii vitale şi duce adesea la sinucidere; saţietate Dar dacă prima propoziţie este adevărată, că numai sentimentele şi sentimentele pot sta la baza activităţii umane, atunci afirmaţia care o completează nu este mai puţin adevărată, că

toate aceste stări mentale sunt împărțite doar în două categorii - plăcute și neplăcute Pe primul ne străduim să-l testăm, să-i reproducem, să-l întărim, pe al doilea îl evităm și încercăm în toate modurile posibil să-i slăbim Sentimentele de indiferență, despre care au vorbit unii psihologi, sunt complet non-sens Sentimentul indiferent este pur și simplu absența sentimentului Deci indiferența nu este un sentiment, ci o desemnare a absenței sentimentelor acolo unde ar putea fi Surpriza, până când devine o emoție plăcută sau neplăcută, nu este încă un sentiment, ci o anumită stare intelectuală (o relație de senzații sau idei), ca solul pe care poate apărea un sentiment, i e -e o excitare plăcută sau neplăcută incipientă, dar încă nedefinită pe deplin În orice caz, chiar dacă sentimentele și sentimentele indiferente ar fi posibile, ele nu ar putea determina voința de acțiune, ci, dimpotrivă, ar împing-o fără *) Vezi Psihologia sentimentelor, în special, capitolul X, p și urm Întrebări de filosofie, KN Și Biblioteca "Runivers" (N GROT Hopa, și asta arată cel mai bine ce contradicție internă constă în conceptul de sentimente indiferente Poate nu exista sentimente indiferente, ci indiferente, in sensul sentimentelor, starii mentale, care sunt senzatiile, ideile, ideile despre care am vorbit mai sus Sentimentele plăcute, după categoriile lor, sunt definite de conceptele de plăcere, plăcere, fericire, beatitudine Toate aceste concepte, desigur, sunt relative, dar pot fi folosite în psihologie și etică pentru o desemnare mai exactă a sentimentelor plăcute de diferite ordine și grade De exemplu prin plăcere este cel mai convenabil să înțelegem pur fizic și organic, adică sentimente plăcute la animale, termenul de plăceri denotă sentimentele de jumătate animal, jumătate spiritual, i e amestecate, cum ar fi, de exemplu, sentimente tandre, estetice și parțial intelectuale și să numim numai bucurii spirituale, adică bucurii sentimente artistice, cognitive și morale superioare Dacă avem în vedere suma senzațiilor și sentimentelor plăcute, ca stare mai mult sau mai puțin neschimbătoare a subiectului, atunci plăcerea va fi totalitatea plăcerilor individuale, fericirea poate fi numită suma plăcerilor care pot alcătui conținutul vieții , iar fericirea este de obicei considerată ca desemnând totalitatea bucuriilor spirituale ("fericirea eternă") Aceeași relație poate fi stabilită, în domeniul senzațiilor și sentimentelor neplăcute, între conceptele de durere, suferință, întristare - durere (boală), nenorocire, chin sau chin Repetăm că distincția pe care am făcut-o este relativă și condiționată, ceea ce este posibil, deși poate fi mai puțin convenabil, o altă definiție a conceptelor În orice caz, abundența, în toate limbile, de termeni pentru desemnarea diferitelor categorii de sentimente plăcute și neplăcute este semnificativă și credem că această diferență de termeni este cauzată tocmai de o conștiință corectă a diverselor surse de sentimente, fizice, spirituale si amestecate Biblioteca "Runivers" BAZA DATORIEI MORALE (Nu vorbim niciodată despre "fericirea" animalelor Când vorbim despre bucuriile și durerile lor, ne referim la plăcerile și plăcerile lor, la durerile și suferințele lor și le atribuim, poate fără un motiv suficient, cele mai înalte sentimente pe care noi înșine le avem sunt capabili Lewis (Studiul Psihologiei) a remarcat foarte subtil antropomorfismul care domină limbajul psihologic pe care îl aplicăm animalelor În orice caz, știința are dreptul să limiteze vagitatea mersului și nedeterminarea vorbirii umane, mai precis specializându-se existente în nume și titluri de limbă obișnuite ъ După o scurtă analiză psihologică a fundamentelor conștiente ale voinței și activității umane, trebuie să luăm în considerare mai

detaliat primele două propoziții pur etice: nicio activitate, și, prin urmare, activitatea morală, nu poate avea alte temeiuri decât dorința unei persoane pentru un lucru plăcut stare yam și aversiunea lui față de cele neplăcute; dar aceasta nu înseamnă că efortul pentru plăcere și plăcere și aversiunea față de durerea și suferința fizică pot fi motivul și fundamentul activității morale a unei persoane Nu există nici nevoie, nici posibilitatea de a alunga din etică vreun monism eudemonic, oricât de ideal; dar trebuie să fii capabil să găsești granița dintre eudemonismul animal și cel cu adevărat uman Toate învățăturile morale și sistemele etice ale lumii au fost întotdeauna eudemonism deschis sau ascuns, fățiș sau deghizat Nu pot exista alte sisteme de moralitate, pentru că o persoană va rămâne întotdeauna o persoană, adică o ființă care luptă pentru cea mai înaltă fericire și bine posibil Sarcina eticii este de a găsi și justifica cel mai înalt bine uman, chiar dacă acesta constă în renunțarea voluntară la existența animală individuală O persoană este o legătură între două lumi și întreaga întrebare este în care dintre ele ar trebui să caute satisfacerea setei sale de ființă deplină, a dorinței sale legitime de fericire O revizuire a sistemelor etice din trecut va da o mai bună Biblioteca "Runivers" N GROT un punct de sprijin pentru convingerea că toată etica este o etică a sentimentelor și a fericirii și, în același timp, ne va permite să clasificăm mai precis diversele fundamente ale activității umane care se află în tărâmul sentimentelor și sentimentelor și conduc la construcția ale diferitelor sisteme de moralitate N Grot (Va urma) Biblioteca "Runivers" DEPARTAMENT SPECIAL Despre pasajele etice ale lui Democrit eu Există relativ multe fragmente de conținut etic care aparțin lui Democrit și au ajuns până la noi Celebra colecție a lui Mullah, Fragmenta philosophorum graecorum, conține de pasaje: toate făceau parte din cele opt scrieri etice ale lui Democrit, care sunt enumerate de Diogenes Laerthia S-ar putea crede că nu au existat atât de multe lucrări ale lui Democrit și, după toate probabilitățile, titlurile date de Diogene se referă la diferite secțiuni ale aceleiași lucrări Este cert că Democrit a scris o lucrare numită περί εύθυμίης Această lucrare a existat încă din secolul al III-lea d Hr ; Deci Kliment Alexandru, aducând gândul lui Democrit (nr la colecția mullahului), numește cartea, din care este luat acest gând: έέν τώ περί τέλους, iar Dionisiy Alexander, succesorul lui Clement, vorbește despre echesποθήκαι (la Evsev) În ceea ce privește această lucrare, ύποθ'ήκαι, Hirzel în articolul său "Democrifs Schrift περί εύθυρ,ίης" (Hermes,) sugerează că face parte din aceasta din urmă Același lucru trebuie presupus despre lucrarea περί τέλους Foarte importantă, desigur, este problema autenticității pasajelor în sine, care, în general, va trebui să fie recunoscută Un singur critic, care face cereri prea stricte și uneori nerezonabile, Valentin Rose, a negat autenticitatea tuturor pasajelor O anumită bază pentru o astfel de opinie este faptul că despre opiniile etice ale lui Democrit în antichitate Întrebări de filosofie, KN } Biblioteca "Runivers" E R A D L O V niciunul dintre scriitorii dinaintea lui Cicero nu este pomenit *); cu toate acestea, nu există niciun motiv pentru a respinge toate pasajele, este necesar doar să se facă o selecție pe baza criticii surselor; sursele din care sunt împrumutate aceste de pasaje sunt variate; dintre acestea, trei sunt de o importanță capitală și anume: Colecția lui Stobaeus, sfârșitul secolului al V-lea d Hr , maximele democratului și gnomii lui Maximus și Anthony Din prima colecție au fost extrase de pasaje, din a doua, iar restul din a treia Stobaeus cu greu ar fi putut citi însăși opera lui Democrit, din moment ce nu era

cunoscută nici de Simplicius, nici de comentatorii aristotelici, contemporanii erudiți ai lui Stobaeus După toate probabilitățile, el și-a compilat colecțiile conform manualelor, și nu conform surselor primare Printre astfel de ajutoare se numără, probabil, colecția democratului În Stobeus se regăsesc de pasaje în democrat, iar în acesta din urmă avem un text mai corect și, după toate probabilitățile, mai vechi Cât priveşte numele Democrat, Orelli, editorul colecţiei (Opuscul, graecor sententiosa et moralia, Lipsiae), a sugerat pe bună dreptate că avem de-a face aici cu o interpretare incorectă a prescurtării numelui Democrit A treia sursă - piticii Anthony și Maxim sunt mai aproape de Stobey decât de colecția democratului; Stobe a fost probabil folosit de Antony și Maxim, precum și de colecția de maxime ale democratului, Epictet și alții, iar Antony și Maxim au numele autorilor amestecate, așa că este adesea dificil de stabilit cui deține maxima pe care o au cita În general, gnomii lui Anthony și Maximus sunt o sursă dubioasă și pot fi folosiți numai în cazul în care autenticitatea oricărei maxime a fost certificată de un alt autor Proverbe democratice se găsesc în Plutarh, dar etice ♦) Natorp în Arhiv f Geschichte d Philosophie, vol III, , p și , găsit la Platon în Philebus B și urm , în Statul și urm iar în Phaedo vB, referiri la etica Democritaniană Înainte de Natorp, și Userer încercase să facă ceva asemănător În ceea ce privește astfel de încercări, pe lângă naveta lor, va fi descurajat că ele nu ne îmbogățesc cunoștințele despre etica democrată, astfel încât criteriul servește cuvintelor lui Platon cu fragmente din Democrit, deja sortate nouă din alte surse, adică , cuvântul nu se explică invers O încercare similară, ca Natorp, este făcută de Hirzel într-un articol despre Democrit în Hermes , vol Biblioteca "Runivers" DESPRE EXTRACTE ETICE DIN DEMOCRIT Are puține fragmente de skih (mai mult decât cele fizice), și de obicei sunt date într-o formă prescurtată, adică sunt citate mai multe cuvinte ale lui Democrit, și nu un gând întreg Pe lângă Plutarh, întâlnim mai multe zicători democratici la Seneca (în traducere) și la Cicero, care citează (in -de finib) și termeni greci care denotă esența concepțiilor etice ale lui Democrit Am mai menționat deja că printre scriitorii creştini din secolul al III-lea d Hr există și fragmente din Democrit V Rose îi reproșează lui Mullahu că nu a folosit Georgides și Apostolul, dar Lorzing*, care a studiat aceste surse, afirmă că ele nu au nicio semnificație și sunt întocmite după Stobaeus, colecția Democraților și colecția lui Anthony și Maximus Din cele de mai sus, este clar că nu toate pasajele lui Democrit citate de Mullah pot fi folosite cu aceeași încredere în autenticitatea lor II Este puțin probabil ca opiniile etice ale lui Democrit să fi primit o evaluare adecvată Hildebrand, de exemplu, în celebra sa istorie a filozofiei dreptului și a statului printre antici, apărută în , tăce complet despre Democrit Acum nu tac despre Democrit, dar cauza cu greu a beneficiat de asta În timp ce unii (de exemplu, Zeller) sunt mulțumiți de ceea ce citează în traducere unele dintre spusele lui Democrit ca dovadă că a fost un om cu o vastă experiență, cu o mare observație și foarte moral, dar etic, în sensul unei doctrine sistematice al moralității umane, legat de alte părți ale filozofiei, el nu a creat, alții (Ziegler și Koestlin) îl văd drept fondatorul eudaimonismului Ambele opinii nu sunt în întregime corecte: prima pentru că reprezintă o evaluare prea scăzută a punctelor de vedere ale lui Democrit, a doua pentru că oferă reflecțiilor sale etice o acoperire complet falsă Să luăm în considerare mai întâi motivele pe care se bazează afirmația că Democrit este un evdaimonist Există două astfel de temeiuri: unul a

priori, izvorât din natura filozofiei lui Democrit, celălalt a posteriori, constând în însăși spusele filosofului *) Lortzing, Die ethischen Fragmente Demokrits, Berlin * Biblioteca "Runivers" E V A D L O V Este mai dificil pentru filosofia atomistă decât pentru orice alt sistem filozofic să găsească o justificare fermă pentru morală Fundamentarea sa obișnuită prin concepte religioase (Dumnezeu, Providență, viața de apoi și răzbunare pentru bine și rău comise în timpul vieții pământești), desigur, este imposibilă pentru atomist, deoarece toate aceste concepte nu au nici un sens real pentru el, sau, în nici un fel caz, fără sens, destul de diferit de ceea ce le dă credinciosul Permițând doar particule materiale în mișcare, spațiu gol și întâmplare, atomiștii nu pot atribui lui Dumnezeu decât rolul unui spectator care nu interferează nici cu cursul fenomenelor fizice, nici, cu atât mai mult, cu acțiunile umane Puținele proverbe în care se poate vedea legătura presupusa remarcată de Democrit între religie și etică, au, ni se pare, puțină relevanță pentru acest caz și cu greu îi aparțin lui Democrit *) ("Ar trebui să arate deschis evlavie, dar căci adevărul stă cu îndrăzneală " "Numai acei oameni sunt buni cu zeii care urăsc nedreptatea") Astfel, morala umană trebuie înțeleasă din interiorul ei; pentru a o explica, nu se poate recurge la niciun principiu obiectiv extern Atomismul, strict vorbind, nici măcar nu poate vorbi despre umanitate, despre scopul și sensul vieții tuturor oamenilor, întrucât principiul atomismului este pluralist, o multitudine de particule indiferente unele față de altele, afirmând doar propria lor ființă, particule Presupunând, spre deosebire de monism, principiul pluralității, atomismul și în explicarea fenomenelor etice, trebuie să provină din pluralitatea de voințe individuale separate, iar scopul vieții trebuie să-i pară realizabil numai în momente separate**), și nu într-o viață întreagă Dar dacă descompunem viața într-o serie de momente schimbătoare, neconectate, plăcute, neplăcute și indiferente, atunci este clar că numai momentele plăcute pot avea un anumit sens, adică plăcerea devine scopul vieții și principiul eticii Deci fiecare teorie atomistă devine eudaimonism în etică O altă împrejurare determină eudaimonism și special *) Vom cita din colecția lui Mullah Fragmenta philosoph graec Eu, după numărul de fragmente ♦♦) ρ,ονοχρονος Aristippus Biblioteca "Runivers" DESPRE EXTRACTE ETICE DIN DEMOCRIT caracterul lui În mod evident, teoria atomistă nu poate recunoaște libertatea voinței omului, adică nu poate înlătura pe om de necesitatea de fier care leagă toate fenomenele din lume și decurge din proprietățile inițiale ale atomilor Dar dacă nu există libertate, atunci cerințele unei persoane trebuie să fie complet diferite decât în cazul permiterii libertății Este evident că într-un astfel de caz nu are sens să vorbim despre păcătoșenia oamenilor și să așteptăm o renaștere morală din eforturile oamenilor înșiși, dar nu se poate cere decât dezvoltarea rațiunii și lupta împotriva pasiunilor numai în cel mai bun mod caz Acestea sunt aproximativ considerentele generale care i-ar putea determina pe cercetători să-l vadă pe Democrit ca pe un eudaimonist Dar acest raționament, poate corect în sine, presupune o astfel de gândire sistematică, pe care nu avem dreptul să o pretindem la începutul dezvoltării filozofiei și, în al doilea rând, în acest raționament uită particularitatea atomismului grec, care îl deosebește de cea modernă, particularitatea , constând în faptul că este construită pe o teorie raționalistă a cunoașterii, și nu pe una senzaționalistă Atomii lui Democrit nu sunt dați în experiență și percepție, ci sunt esența conceptului de rațiune Având în vedere un principiu care nu depinde de percepție, Democrit, evident, l-ar putea

folosi pentru etica sa, deși, poate, în detrimentul integrității sistemului Aceste indicii sunt destul de suficiente pentru a înțelege slăbiciunea dovezii aprioristice a eudaimonismului lui Democrit În ceea ce privește determinismul lui Democrit, atunci, desigur, doctrina lipsei de libertate a omului ar trebui să decurgă din învățăturile lui Democrit, dar, în primul rând, trebuie amintit că transferul unor concepte precum determinism și eudaimonism la primul perioada filosofiei grecești este greșită, deja pentru că cunoașterea adevăratului sens al acestor concepte a devenit posibilă numai atunci când s-au exprimat teoriile opuse (indeterminismul, doctrina binelui obiectiv), care aparțin unei perioade mult mai târzii și, în al doilea rând, în filosofia greacă nu se punea deloc îndoială despre liberul arbitru în acea formă și înțelesul în care el ni se arată acum Numai Aristotel *) are un tratat coerent despre libertate, *) Mai puțin semnificative sunt argumentele lui Cicero în pasajul de fato, Plutarh în contradicțiile stoicilor și "Despre soartă" a lui Alexandru de Afrodisia Biblioteca "Runivers" E R A D L O V scris în spiritul determinismului grecesc (sit venia verbo), care depinde de viziunea greacă de bază despre om ca ființă în primul rând rațională La greci, problema liberului arbitru a aparut, mai ales in primele faze ale dezvoltarii filosofiei, sub forma unei probleme despre posibilitatea invatarii virtutii Virtutea înnăscută, glorificată de Pindar, în acord cu aristocrația teoriei grecești, stă în contradicție cu virtutea dobândită prin instruire și limitează responsabilitatea oamenilor (vezi Platon Protagoras și urm și Menon) "și această contradicție a servit subiectului comun de discutie Este remarcabil că Democrit, în acord cu experiența sa personală, dar în contradicție cu sentimentul general grecesc, spune că "mai mulți oameni devin buni prin exercițiu decât prin natură" ( ) În această zicală, este de asemenea remarcabil că Democrit vorbește despre exercițiu (άσκησές), și nu despre învățare Comparând acest gând cu altul ( ): "Bunătatea nu constă în a nu face nedrept, ci în a nu vrea", va trebui să spunem că Democrit a avut germenii unei concepții etice mai profunde, care au fost lăsați de reflecția ulterioară fără atenție Dar vom reveni la asta puțin mai târziu Este destul de firesc ca problema posibilității de a învăța virtutea a umbrit problema mai abstractă a liberului arbitru, întrucât în esență prima întrebare este doar un caz concret al unei probleme abstracte Soluția la întrebare ar putea fi dublă: fie s-ar putea insista că virtutea este un dar al naturii, o proprietate care aparține de la naștere celor mai buni și mai nobili oameni, aristocraților (o vedere de la care grecii nu au putut renunța complet, ceea ce se vede în părerile lor despre sclavi și despre barbari), sau, în al doilea rând, s-ar putea afirma posibilitatea dobândirii virtuții Dar a afirma primul însemna a distruge posibilitatea dezvoltării morale a unei persoane, însemna a face orice reflecție etică fără scop, iar însăși activitatea unei persoane depinde de o împrejurare complet întâmplătoare care nu se află în puterea unei persoane Dintre aceste trei lucrări, Alexandru de Afrodisia aparține celor mai semnificative ca conținut Biblioteca "Runivers" DESPRE EXTRACTE ETICE DIN DEMOCRIT Prin urmare, niciun filozof nu a încercat să ofere o justificare teoretică pentru o astfel de concepție Dacă se admite posibilitatea dobândirii virtuții, atunci dezacordul ar putea viza doar modalitățile în care virtutea este dobândită, adică s-ar putea doar argumenta dacă exercitarea voinţei sau dezvoltarea minţii au dus la virtute Am subliniat deja că Democrit a avut înclinații să rezolve problema în prima direcție, dar această învățătură nu este conformă cu spiritul

poporului grec, exprimat în ecuația socratică a cunoașterii cu binele și a ignoranței cu răul Numai Aristotel a acceptat, cel puțin parțial, germenii gândirii lui Democrit, subliniind diferența dintre virtutea etică (voliționalā) și dianoetică Cu toate acestea, nu se poate spune că a profitat și a dus până la capăt o serie de gânduri care decurg dintr-o asemenea distincție Învățătura socratică, evident, nu este de acord cu doctrina libertății Deci nu are rost să-l acuzi pe Democrit de determinism Din pasajele citate reiese că el este mai puțin determinist decât restul filozofilor greci În concluzie, se poate spune, așadar, că judecata a priori despre eudaimonicitatea lui Democrit nu rezistă controlului Dovezile a posteriori împotriva eudaimonismului rezultă dintr-o analiză a pasajelor în sine În zicerile lui Democrit, desigur, cu oarecare sârguință, se poate găsi eudaimonismul, dar atunci trebuie să închizi ochii cu privire la multe alte lucruri, care se găsesc și în pasajele filozofului nostru și contrazic presupusul eudaimonism *) În ceea ce privește opiniile lui Zeller, trebuie spus că există ceva adevăr în ele Deja din cele spuse mai devreme, este clar că Democrit are germenii unor opinii opuse, ireconciliabile - prin urmare, nu poate exista o sistematicitate strictă; în plus, el nu încearcă să-și conecteze învățătura fizică cu cea morală, cel puțin din câte putem judeca din *) Să subliniem aici o împrejurare, la care se face referire, dar căreia nu putem acorda o mare importanţă: Diogenes Laertiiskii îl numeşte eudaimonist pe discipolul lui Democrit, Anaxarh de Abdera De aici, ni se pare, nu se pot trage concluzii despre Democrit În plus, Diogene spune doar probabil că Anaxarh a fost un elev al lui Democrit Biblioteca "Runivers" E R A d l o v y pasajele rămase, dar opinia lui Zeller că "învățătura morală a lui Democrit poate fi pusă la același nivel cu reflectarea etică neștiințifică a lui Heraclit și a pitagoreenilor"*) nu este corectă La urma urmei, Democrit este cu doar un an mai în vârstă decât Socrate (după Diogenes Laërtius) și, din moment ce a trăit până la de ani, l-a supraviețuit prin urmare lui Socrate cu de ani; în acest moment, problemele etice erau pe ordinea de zi, datorită sofiştilor şi lui Socrate, iar o persoană atât de inteligentă precum Democrit nu putea decât să ia etica în serios Adevărat, de la Aristotel (part anim I, sfârşitul) ştim că activitatea literară a lui Democrit a precedat activitatea filozofică a lui Socrate, dar antichitatea vorbeşte cu respect despre învăţătura şi mintea lui Democrit Prin urmare, trebuie să presupunem că întrebările etice, contemporane lui, l-au ocupat pe Democrit Deși locuitorii din Abdera, de unde era Democrit, erau renumiți pentru că sunt niște oameni deosebit de proști, probabil că această opinie s-a dezvoltat mai târziu, în orice caz nu i s-a aplicat lui Democrit, despre a cărui înțelegere Diogenes Laertius povestește o anecdotă foarte improbabilă, dar caracteristică: "Athenodorus în al optulea în cartea sa περίπατοι spune că odată Hipocrate l-a vizitat pe Democrit Acesta a trimis după lapte și, privindu-l, a spus că este lapte de capră neagră, care îl adusese pentru prima dată Acest lucru l-a inspirat pe Hipocrate, care se afla aici în compania unei fete tinere, să aibă o părere înaltă despre el Democrit a observat-o pe fată și i-a spus: "Bună, fată; dar întâlnindu-o a doua zi, el a salutat-o cu cuvintele: "Bună ziua, doamnă" Și într-adevăr, noaptea a devenit așa "- Etica pitagoreenilor este încă puțin elucidată în trăsăturile sale principale, totuși, nu poate exista nicio îndoială că etica democratică este mai înaltă decât cea heracliteană (din câte se poate judeca din fragmentele supraviețuitoare) și tocmai pentru că primul are o serie întreagă de gânduri preluate de filozofii greci de mai târziu și dezvoltate de

aceștia III Să ne întoarcem acum la pasajele lui Democrit însuși Trăsătura remarcabilă a gândurilor cu care avem de-a face este îndepărtarea moralității de criteriile obiective *) Zeller, I,   în interiorul unei persoane Conștientizarea că etica are de-a face cu conștiința umană, cu intențiile și, în general, cu stările de voință, că în ele trebuie să căutăm baza pentru care considerăm unele acțiuni bune, altele rele, reprezintă evident un oarecare progres în concepțiile etice În cererile de "a face dreptate", "a cunoaște măsura în toate", etc , atribuite celor șapte înțelepți, avem regulile înțelepciunii lumești, în care latura morală este aproape complet neîntemeiată Dimpotrivă, latura subiectivă, morală, apare destul de clar la Democrit când spune că "este bine nu numai să nu faci lucruri nedrepte, ci și să nu dorești asta" ( ), că "dușmanul nu numai că cel care provoacă rău, dar și cel care vrea să provoace" (adică), "că o persoană cinstită și necinstită se manifestă nu numai în acțiuni, ci și în intenții" (i) În stările de voință și de conștiință, ar trebui să se caute nu numai sursa acțiunilor morale, ci trebuie să conțină, evident, și criteriul inițial *) al acțiunilor și de aceea "cel care a săvârșit un lucru rușinos ar trebui în primul rând să-i fie rușine de sine" (yi), iar " în pocăință în fapte rele este mântuirea vieții"( ) **) În conformitate cu aceasta, Democrit are pentru prima dată conceptul de datorie (către céov), - cuvântul însuși în sensul său etic a fost folosit de el pentru prima dată - ca criteriu subiectiv al acțiunilor Democrit nu întreabă despre originea acestui concept, ci îl opune criteriilor externe "Nu de frică, ci de dragul datoriei de a se abține de la fapte rele" (αμαρτημάτων) "Sunt la îndemână dobgogratorii, care vor fi redusi la mintea minții, care este cel care ascultă de lege și necesitate, pentru că este capabil de crimă secretă, care este ținut doar de lege; dimpotrivă, oricine se supune datoriei este incapabil nici de crimă secretă, nici de crimă făţişă *) Spunem criteriul original, pentru că nu credem că forma subiectivă a eticii este forma sa cea mai înaltă Cel mai înalt criteriu ni se pare a fi binele (summum bonum), care determină și formele subiective ale eticii ♦*) Este curios să comparăm aceste gânduri cu ceea ce spune Aristotel despre rușine, izvorul pocăinței (Etica IV §) Rușinea, se spune aici, se cuvine numai tinerilor; nimeni nu va lăuda un adult pentru modestie Numai rușinea condiționată poate fi ceva util   Același concept de datorie, într-o formă puțin diferită, dar și mai acută, îl întâlnim în afirmația , unde conceptului de datorie i se dă, aparent, un caracter absolut: "Cei care suferă nedreptate ar trebui, dacă se poate, să fie protejați și nu lăsat fără atenție Acest lucru este și drept și bine, în timp ce opusul este și nedrept și rău " O astfel de fundamentare a naturii acțiunii morale prin considerații psihologice presupune un studiu mai atent al sufletului uman și, în acest sens, este curios că conceptul de conștiință (συνείδησις) se regăsește deja la Democrit, deși în filosofia ulterioară, de exemplu la Platon şi Aristotel, nu-l găsim Iată pasajul în sine (i): "Unii oameni, care nu cunosc decăderea naturii muritoare, își petrec întreaga viață în confuzie și frică, realizând faptele rele săvârșite în viață și compun mituri false despre timpul care urmează morții " Conceptul de conștiință și un termen separat pentru acesta (συναίσθησής, παρακολούθησή) îl regăsim din nou doar la Plotin Zibek *), care face o indicație că aceste concepte se găsesc la Plotin, nu a observat că cuvântul συνείδησις se găsește deja la Democrit Cu o astfel de întorsătură în învățătura morală, binecuvântările exterioare ar trebui

să primească și o evaluare diferită: "Fericirea și nefericirea nu sunt în turme și nu în aur, ci în armonie spirituală, simetrie / și seninătate" (i) "Fericirea umană nu depinde de corp și nu de bogăție, ci de simplitatea și vastitatea minții" ( ) Scopul vieții umane nu poate consta, așadar, în dobândirea de bunuri exterioare, ci într-o anumită stare psihică, în fericire, pe care Democrit o definește deloc din punctul de vedere al eudaimonismului Adevărat, el spune că este mai bine pentru o persoană să trăiască "cât mai vesel și poate mai puțin trist", dar adaugă imediat că acest lucru poate fi realizat de cel care caută plăcerea nu în trecător ( ) În același mod, Democrit, aparent în acord cu eudaimonismul, vede în plăcere și suferință măsura a ceea ce este util și dăunător ( ), dar tipurile de plăceri pe care le enumeră nu corespund deloc părerilor eudaimonismului: ar trebui nu te străduiești pentru orice plăcere, ci numai pentru plăcerea frumosului ( ); cine iubeste *) Geschichte der Psychologie, vol I, div , p
 DESPRE EXTRACTE ETICE DIN DEMOCRIT ȘI bunurile duhovnicești, el iubește divinul, oricine este trupesc, el iubește umanul (b) Omul ar trebui să aibă mai multă grijă de suflet ^ decât de trup ( ), și să tragă plăcere de la sine ( ) J Beatitudinea constă într-o stare de spirit, pe care Democrit o numește εύεστώ sau εύθ υμία, adică într-o dispoziție uniformă, calmă, veselă, din care mai târziu stoicii au făcut conceptul central al eticii lor (αταραξία) O serie întreagă de zicători referitoare la patimile și necumpătarea în plăcerile trupești primesc un anumit sens din acest punct de vedere (-) Iată câteva dintre ele: "Prima și cea mai bună victorie este victoria asupra sinelui; cea mai rușinoasă și cea mai rea înfrângere este înfrângerea de sine" ( ) "Viajos nu este doar cel care învinge în luptă, ci cel care este mai presus de patimi" ( ) Să ne întoarcem acum la acele spuse ale lui Democrit, care, fiind o expresie a spiritului general grecesc, exprimat mai întâi, au servit drept motiv principal pentru continuarea eticii grecești Am spus deja că grecii vedeau esența omului în raționalitate, și nu în voință Prin urmare, viața contemplativă li se părea cea mai bună, accesibilă numai unei zeități, iar înțelepciunea virtutea cea mai înaltă; de aceea ei identificau cunoasterea cu virtutea si raul cu ignoranta Acest punct de vedere este exprimat destul de clar de Democrit *) într-o serie întreagă de zicători: de exemplu, izvorul răului, după Democrit, stă în ignoranță "Zeii", spune el, "înainte dăruiau și acum dăruiau toate binecuvântările și nu dădeau răul, răul și inutilul, nu dădeau înainte, nu dau acum, dar oamenii înșiși au creat acest lucru, datorită orbirii rațiunii și ignoranță" ( ) Același gând este și mai scurt și mai viu exprimat în următoarele cuvinte: "Cauza păcătoșiei constă în ignoranța celor mai buni" (ib) La fel, Democrit vede în depravarea gândirii cauza acelor nevoi care, nefiind nevoile firești ale trupului, fac viața grea și neprietenoasă ( ) Deci, ignoranța sau prostia este rău, de aceea "proștii trăiesc fără să se bucure de viață" ( ), "proștii își doresc tinerețea, dar nu se bucură de tinerețe" ( ), "proștii, de frica morții, *) Și numai în două sau trei pasaje este clar că Democrit a văzut posibilitatea unei vederi opuse E R A D L O V bătrânețea latră" ( ); "Oamenii proști nu învață nimic de-a lungul vieții" ( ); "nădejdele nebunilor sunt zadarnice" ( ); "cei care laudă pe nebuni le fac mare rău" ( ); "Învățătorul nebunilor nu este rațiunea, ci împrejurările nefericite" ( ) În cunoaștere stă puterea și virtutea omului Această latură pozitivă a problemei a fost exprimată de Democrit în ansamblu, într-o serie de proverbe, precum și cea negativă, pe care am citat-o Democrit este sigur că "raționamentul poate distruge

durerea nemăsurată a sufletului" ( ), că "înțelepciunea eliberează sufletul de patimi la fel cum medicina vindecă trupul" (o), căci "vorbirea are o mare putere de convingere" ( ) Rațiunea are întâietate asupra sentimentelor, ea creează un sentiment: "asimilarea creează prietenie" ( ), "cei care sunt de acord asupra a ceea ce este util devin prieteni" ( ) Deci nu sentimentul creează unanimitate, ci invers Alături de rațiune, Democrit trebuie să prețuiască foarte mult știința: "fără știință", spune el, "nimeni nu poate dobândi nici dexteritatea practică (τε'χνη), nici înțelepciunea" ( ) "Educația *) este, parcă, o podoabă a oamenilor fericiți și un refugiu pentru nefericiți" (i) Este de la sine înțeles că nu cantitatea de informații este importantă: "nu încerca", avertizează Democrit, "să cunoști totul, ca să nu devii ignorant în toate" ( ); "mulți cunoscători nu au minte" ( ); "ar trebui să ne străduim nu pentru o cantitate mare de informații, ci pentru profunzimea rațiunii" ( ); "speranțele oamenilor educați sunt mai puternice decât mințile celor needucați" ( ); "natura și învățarea au multe în comun, căci învățarea modifică o persoană și, modificându-l, creează o altă natură" ( ) Iată deci punctul de vedere care i se atribuie de obicei lui Socrate, dar care se regăsește și la Democrit și nu avem niciun motiv să ne asumăm un împrumut Această viziune a apărut din concepția greacă despre om, motiv pentru care a fost adoptată de Platon, Aristotel și toată filosofia greacă de mai târziu Pentru confirmare, să citâm de exemplu următorul pasaj din Epictet (Dissertations I,) "Ce înseamnă să furi și să jefuiești?" *) Traducem cuvântul παιδεία - "educație" Acest lucru este mai adevărat în sens decât educație Grecii nu aveau un cuvânt care să corespundă pe deplin cu "educația" rusă (Bildung germană), la fel cum francezii nu au un astfel de cuvânt existența sa, · ^ , -,A; Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI II Cu toată defavorizarea poziţiei sale, mintea umană găseşte cu putinţă să-şi pună întrebări de cea mai largă natură; dar când încearcă să le rezolve, el rămâne, așa cum era de așteptat, în tărâmul nedumeririi Una dintre întrebările fatale, care are o importanță foarte mare în construirea oricărei forme de viziune asupra lumii, este întrebarea despre scopul universului În acest caz, importanța constă nu atât în indicarea scopului în sine, a cărui înțelegere poate fi inaccesibilă minții umane moderne, cât în rezolvarea întrebării de bază dacă există vreun scop în univers, sau este produsul unui joc lipsit de sens, dar în consecință și al jocului fără scop al forțelor oarbe, care, totuși, duce, în virtutea lucrurilor, la anumite rezultate armonioase? Această întrebare, totuși, ar trebui să cadă de la sine de îndată ce umanitatea a ajuns la recunoașterea evoluției consistente a universului, pentru că, așa cum spune Kant, orice dezvoltare își conține deja scopul în sine, adică, aceea în care se dezvoltă lucrul În acest sens, un scop necunoscut nouă este urmărit fatal prin însuși actul evoluției lumii, pe care nu avem niciun motiv să-l considerăm finalizat • Starea de a lupta pentru un scop în sine este include ideea lipsei de sens a unei astfel de eforturi Acest sens este de neînțeles pentru noi, de ce universul, ca tot ceea ce este de neînțeles, ni se pare ca și cum nu ar avea sens De non apparentibus et de non existentibus eadem est ratio; dar ignoranța sau neînțelegerea nu pot servi, desigur, drept argumente pentru negare · Recunoașterea unui obiectiv, spre implementarea căruia se străduiește? evoluția lumii se desfășoară, nu contrazice deloc așa-numita viziune mecanică asupra lumii; scopurile care ne sunt de neînțeles și nu sunt evidente pentru noi sunt atinse prin natură prin procese automate Sarcina științei este, deocamdată, doar studierea

acestui modus operandi mecanic mințindu-ne percepțiile senzoriale Întrebările despre obiectivele și semnificația universului sunt strâns legate de problema trecătoare a fenomenelor și, prin urmare, "și" Biblioteca "Runivers" Wilkins prosom despre sfârșitul vieții lumii; de aceea este mai bine să le luăm în considerare împreună De fapt, dacă lumile sunt sortite distrugerea inevitabilă, într-o formă sau alta, atunci în ce scop poate fi potrivită apariția și dezvoltarea lor asupra lor a ființelor gânditoare și simțitoare? Dacă totuși, așa cum acceptă unii gânditori, din ruinele lumilor moarte, poate că vor apărea noi lumi pentru ca, după ce și-au trecut ciclul de dezvoltare, să piară la rândul lor, dând din nou loc unor lumi noi etc , la infinit, atunci din nou se poate întreba, în ce scop poate acest joc fără sfârșit, în monotonia lui și aparentă lipsă de conținut, să semene cu binecunoscutul basm despre taurul alb? Ne confruntăm cu o dilemă: pe de o parte, inevitabilitatea existenței unui scop ca rezultat necesar al procesului evolutiv, pe de altă parte, încetarea procesului în sine Dacă acum un scop, care nu este evident pentru noi, a fost deja atins, atunci distrugerea rezultatului atins nu este clară, deoarece distrugerea nu poate fi scopul final în acest caz; altfel ar merita să nu se înceapă procesul, deoarece inexistența lui era evidentă înainte de a începe Este evident că unul dintre cele două nu este adevărat; fie nu există nici un scop, fie nu există distrugere Nu se poate renunța la obiectiv - sensu Kantiano, pentru că este deja fatal conținut în însuși conceptul de evoluție, iar evoluția însăși este dincolo de orice îndoială Într-un asemenea caz, trebuie să ajungem la concluzia că evoluția lumii trebuie să fie infinită Presupunând infinitatea evoluției lumii, nu putem permite posibilitatea realizării în timp a scopului și apoi rămânerea nesfârșită a rezultatului atins, deoarece aceasta ar echivala cu oprirea evoluției în sine Pentru a asigura procesul, scopul în sine trebuie să se afle în infinit, adică să fie un scop ideal, practic de neatins Cazul poate fi similar cu modul în care șirul i-p/aH-ViH-Vg etc se apropie la infinit de , fără a ajunge niciodată la el Cu toate acestea, procesul de mișcare neîncetată către cel puțin un scop irealizabil (absolut) este un efort oportun Cu toate acestea, o stare de lucruri oarecum diferită este posibilă și poate cea mai probabilă în raport cu cursul general al evoluției universului Poate exact Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI că nu este vorba de a atinge un scop infinit de îndepărtat cu ajutorul mijloacelor disponibile, ci că universul se deplasează succesiv de la o fază la alta, de la un scop la altul În același timp, se diferențiază noi tipuri de materie, se formează noi forme ale combinațiilor sale, în urma cărora fiecare fază ulterioară dobândește potențiale noi și mai extinse Astfel, evoluția universului poate trece printr-o serie de etape, fiecare dintre ele realizând doar un anumit scop imediat Fiecare fază ulterioară este determinată de cea care a precedat-o și astfel, poate, lucrurile merg la infinit Dacă în realitate ceva similar cu ceea ce ar trebui să se întâmple, atunci evident că nu putem privi universul contemporan ca pe ceva complet Din aceasta este deja clar că a specula cu privire la cursul viitor, natural al distrugerii sistemelor solare și a universului pare a fi atât riscant, cât și prematur Bazele unor astfel de speculații, culese din observațiile despre procesele lumii fizice cunoscute de noi, sunt insuficiente atunci când sunt aplicate universului, deoarece nu suntem complet conștienți de potențialitățile acelei lumi vaste, suprasensibile, despre care lumea pe care o percepem constituie o parte nesemnificativă Acești factori ne lipsesc pentru considerentele noastre și nu pot fi neglijați, întrucât evoluția

universului are loc la fel de mult în lumea materiei suprasensibile, ca și în cea sensibilă Ne bazăm concluziile pe efemeritatea lumii fenomenale accesibile simțurilor noastre Pe baza acestui status quo, vorbim despre risipa nerecompensată a formelor utile de energie și dispariția ulterioară a tot felul de procese fizice Având în vedere stocul nostru de informații disponibil, un astfel de rezultat pare să fie într-adevăr inevitabil Cu toate acestea, ne-am putea pune următoarea întrebare: la ce concluzie ar ajunge o minte precum mintea umană modernă dacă ar fi invitată să vorbească despre cursul probabil al evenimentelor de pe planeta noastră în timpul, să zicem, epocii geologice Laurențiane? Fără îndoială, concluzia lui ar fi exact ca cea de față, adică că, pornind de la starea de fapt dată, nimic altceva nu poate fi presupus, ca treptat Biblioteca "Runivers" Wilkins risipa de forme utile de energie și estomparea treptată a tot felul de procese fizice care o însoțesc În prezent știm că această concluzie ar fi eronată, pentru că după aceea au apărut pe pământ forme animate ale materiei, care au dat naștere dezvoltării magnifice a lumii infinit diverse a organismelor La asta, desigur, înțeleptul nostru nici nu ar fi putut visa El nu putea avea absolut nicio dată care să-și imagineze sau să prevadă posibilitatea a ceva asemănător, necunoscut lui în practica anterioară a naturii pământești Realitatea s-a dovedit a fi mai minunată decât fantezia Exact în același mod, epoca prezentă nu este decât unul dintre momentele sau fazele trecătoare din cursul general al evoluției universului, iar considerațiile noastre moderne cu privire la viitor sunt, fără îndoială, la fel de nesigure ca în cele de mai sus exemplu în raport cu epoca Laurentiană Nu știm ce alte noi miracole ale creativității pot dezvălui potențialitățile încă latente ale naturii Concluziile noastre despre viitor ar putea avea o oarecare greutate doar dacă s-ar putea demonstra că procesul de dezvoltare a lumii este mai mult sau mai puțin complet și că universul nu are mijloace de a recupera (aparent) forme de energie irosite Atunci, și numai atunci, ar fi posibil să se prezică rezultatul probabil al procesului mondial Într-adevăr, avem dovezi faptice că procesul de creație este încă în desfășurare Dacă am înțeles măcar ceva în această chestiune, atunci nu ne putem îndoi că priveliștea, de exemplu, a marii nebuloase Andromeda (conform fotografiei magnifice a lui Roberts) ne prezintă cu proprii ochi o imagine a formării continue a unei lume nouă, un nou sistem planetar , -■ Dacă ni s-ar cere acum să comentăm viitorul probabil al acestui sistem nou format, am fi într-o poziție mai bună decât cel mai fictiv filosof al epocii laurențiane Ghidați de o analogie cu cursul evoluției propriului nostru sistem solar, am spune că potențialitățile conținute în această nebuloasă duc în cel mai apropiat mod la formarea unui grup central, sursă-radiant de energie de planete / compus din Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI corpuri de natură moartă, anorganică Am putea prezice mai departe că această lume moartă, mai complexă decât nebuloasa originală, ar avea noi potențialități care ar duce la minunata scânteie a vieții de pe planete, cel puțin pe unele dintre ele, aprinzându-se și aprinzându-se încetul cu încetul Am putea îndrăzni să prezicem și mai departe și să presupunem că din nou noile potențialități ale acestei noi lumi fluide vor culmina cu producerea de ființe înzestrate cu conștiință inteligentă Și apoi? Gânditorii noștri moderni spun că nu va mai fi nimic mai departe, pentru că risipa de energie ar trebui să pună capăt tuturor acestei construcții minunate Dar asta se spune, desigur, pentru că nimeni nu știe ce se va întâmpla în continuare fără să aibă experiență în acest caz Nu pentru Tòro a început această evoluție de

neînțeles, astfel încât i-au lipsit resursele pentru a continua mai departe și, presupunând posibilitatea infinitului de evoluție a universului, trebuie, prin analogie, să presupunem că lumea ființelor vii are din nou propriile sale potențialități și este sursa unor forme noi și mai perfecte de Phytiya Pentru aceștia din urmă, o anumită zonă a lumii intangibile pentru noi se poate dovedi a fi substanțială, adică pot fi în sferele suprasensibilului Ele trebuie, la rândul lor, să aibă din nou potențialități proprii, mai extinse, nu numai necunoscute nouă, ci și inaccesibile înțelegerii noastre, întrucât cunoscătorul este în acest caz mai puțin perfect decât cel cunoscut Astfel, în locul lumii, care își irosește forțele inutil, decrepită și se pregătește pentru netrezită dispariție, o lume se deschide în fața noastră, care se reînnoiește constant, își extinde forțele la nesfârșit și dezvoltă forme de ființă din ce în ce mai noi, din ce în ce mai perfecte Presupunând posibilitatea dezvoltării infinite a universului în sferele materiei suprasensibile, renunțăm astfel la soarta ulterioară a acestei evoluții din soarta lumii tangibile și putem ajunge la concluzia că distrugerea acesteia din urmă (presupunând inevitabilitatea ei) poate avea loc fără a întrerupe cursul evoluției ii, continuând deja în afara ei Biblioteca "Runivers" treizeci Wilkins III Ce lucruri noi a adus lumea organismelor vii în univers care ar putea reprezenta o formă specială și mai înaltă de a fi? O astfel de știre este elementul conștiinței *) care se dezvoltă treptat ca urmare a evoluției vieții Conștiința este o esență transcendentă, motiv pentru care ne este greu să înțelegem natura gândirii și celelalte manifestări ale acesteia Ne este imposibil să afirmăm însuși faptul existenței conștiinței în lumea obiectivă altfel decât ca o premisă logică derivată din observarea manifestărilor sale fenomenale, ca să spunem așa, încarnările sale în lumea senzuală, sub forma acelor sau alte fapte ale ființelor vii În apariția vieții, și apoi a conștiinței, putem vedea exemple de cât de împletite unele cu altele, cum diferitele faze străbătute de evoluția universului se contopesc și trec una în alta Într-adevăr, distincțiile dintre materia anorganică și materia organică sunt atât de obscure încât nu pot fi definite clar Întrucât însuși procesul de evoluție "presupune schimbări insensibile și tranziții treptate, subtile făcând imposibilă distincția absolută între diferitele faze ale organizării"^ este de înțeles că este imposibil să se arate un început absolut al vieții **) Pașii evazivi transformă procesele moleculare care au loc în materia anorganică în acele manifestări mai complexe pe care le observăm în forme organice inferioare și le distingem deja sub denumirea de fiziologice sau vitale Lumea organismelor, la rândul ei, trece într-o fază superioară, dezvoltând esențe suprasensibile, care, totuși, în propria lor sferă trebuie să fie complet substanțiale Următorul curs al evoluției intră astfel în regiuni inaccesibile simțurilor noastre și nu există nicio modalitate de a indica granițele dintre aceste două lumi, este imposibil să spunem unde se termină una și unde începe cealaltă În trezirea conștiinței în univers se află, poate, cel mai apropiat și mai accesibil scopului nostru de înțelegere (în Kan *) Conștiința este luată aici în sensul cel mai larg, incluzând totul fenomene de natură intelectual-psihică *♦) Vezi H Spencer: Principies oí Biology, vol II, p io Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI în sensul tovian), spre realizarea cărora sunt îndreptate aspiraţiile fazei de evoluţie a lumii pe care o observăm Dezvoltarea progresivă a conștiinței este un fenomen atât de indubitabil încât construcția unei viziuni asupra lumii care să ia automatismul inconștient mai presus de manifestările conștiinței

trebuie considerată eronată chiar din motivele care stau în contradicție cu faptele observate Cea mai înaltă manifestare a conștiinței cunoscută de noi, mintea umană, este deja un rezultat foarte important atins în această direcție În comparație cu alte creaturi, omul este înzestrat cu un grad de inteligență care depășește cu mult rezerva necesară pentru a satisface nevoile materiale imediate ale organismului Acest surplus este îndreptat, printre altele, spre studiul naturii însăși și, din cauza lui, se ridică o structură impunătoare, numită cunoaștere Prin intermediul gândirii umane, natura, așa cum ar fi, se trezește la conștiința de sine și începe să înceapă cunoașterea de sine Semnificația acestui fenomen apare în toată măreția sa dacă luăm în considerare improbabilitatea presupunerii că singura planeta noastră, un fir de praf în vasta Gazdă de lumi, se bucură de privilegiul de a produce viață și ființe gânditoare Fără îndoială, pe multe o multitudine de corpuri cerești apar fenomene similare, într-o formă sau alta, și poate că pe alocuri depozitul de înțelepciune și cunoaștere este mult mai mare decât cel pământesc Dacă luăm un astfel de punct de vedere și acceptăm că trezirea conștiinței poate fi scopul fazei de evoluție a universului pe care o vedem, atunci conștiința nu ar trebui distrusă, deoarece evoluția ulterioară trebuie să fie înaintea ei În fenomenul conștiinței, putem observa acel produs problematic al lumii organice, dotat cu potențialități deosebite, despre care am discutat mai sus Totuși, făcând o astfel de presupunere, suntem astfel îndemnați și la altceva, și anume: la recunoașterea posibilității existenței independente a conștiinței ca formă specială de ființă, adică, cu alte cuvinte, la asumarea ideii a nemuririi Din punct de vedere general, acceptarea posibilității continuării existenței conștiinței după dezintegrarea organismului corporal nu prezintă dificultăți deosebite, deoarece se poate vedea în acesta doar un caz particular al ideii generale a posibilitatea de a continua evoluția lumii în zone ale suprasensibilului, nu Biblioteca "Runivers" wilkpnsj privind distrugerea lumii tangibile; acceptând unul, noi eo ipso îl acceptăm pe celălalt Dar, în special, este necesar să se justifice propoziția exprimată într-un fel; este necesar să se arate ï) de ce tocmai conștiința ar trebui să fie produsul dorit, problematic? și) sub ce formă ne putem forma o idee a conștiinței ca entitate independentă, transcendentă? Se poate crede că conștiința este cea care reprezintă esența pe care o căutăm, în primul rând, pentru că este cel mai înalt produs al evoluției vieții și, în al doilea rând, pentru că, aparent, ea singură satisface cerințele ipotezei prezentate aici Tocmai, se presupune că trăsătura caracteristică a următoarei forme de ființă după cea organică ar trebui să fie posesia unor potențe mai extinse decât organismele Sunt deja cunoscute o serie întreagă de abilități anormale și, parcă, transcendentale (de fapt supranormale) ale organismului uman, care până de curând erau considerate imposibile Nu este greu de observat că aceste facultăți supranormale aparțin ca grup potențialităților conștiinței propriu-zise Caracteristic este împrejurarea că toate aceste manifestări supranormale apar independent de voința și cunoașterea organismului și nu sunt recunoscute de acesta Observăm în aceste cazuri acțiuni spontane, independente ale conștiinței, nerecunoscute de organismul însuși Fără a intra în detalii, va fi suficient să amintim cel puțin doar fenomenele de telepatie (comunicarea mentală a organismelor între ele la distanță), viziunea telepatică (așa-numita clarviziune sau capacitatea de a percepe impresii vizuale în plus față de organul corporal al vederii), autovindecarea corpului, sub un stimul pentru sugestie și altele Aici

este necesar să reamintim câteva dintre abilitățile greu de explicat ale așa-numitelor "medii" și fenomenele care apar în prezența lor *) ■ Presupunerea că aceste fenomene anormale (sau cel puțin *) Autorul își permite să vorbească destul de serios despre fenomenele mediumnice, în ciuda nepopularității lor în rândul reprezentanților științei moderne, deoarece o îndelungată cunoaștere personală a acestor fenomene l-a condus la ferm convingere că recunoașterea lor universală este doar o chestiune de timp · Biblioteca "Runivers" una dintre POSIBILELE VIZIUNI cel puțin unele dintre ele) sunt aluzii la o abilitate deosebită a viitoarei omeniri, care este încă la început, întâmpină dificultăți serioase S-ar putea întreba, de exemplu, de ce aceste abilități nu sunt distribuite mai uniform între oameni, ci sunt proprietatea doar a câtorva indivizi care sunt, parcă, privilegiați? De asemenea, nu este clar de ce aceste abilități încă nu prezintă niciun indiciu de dezvoltare și îmbunătățire, ca și alte abilități intelectual-psihice, care, fără îndoială, au făcut pași mari în dezvoltarea lor în timpul existenței omului pe pământ? De asemenea, se poate sublinia faptul că manifestările acestor abilități (de exemplu, la mediumi, la așa-zișii cititori ai minții) sunt de obicei asociate cu o risipă foarte mare de forțe organice, de multe ori chiar afectează în mod nociv organismul (energizând și epuizându-l)) cu repetare nemoderată Această circumstanță nu se potrivește cu ideea funcțiilor corpului, care trebuie să devină normale cu timpul În cele din urmă, este necesar să se țină cont de inutilitatea unor astfel de funcții pentru organism Facultățile anormale în cauză sunt cunoscute în rândul omenirii încă din cele mai vechi timpuri și, fără îndoială, au servit drept punct de plecare pentru fundamentul diferitelor învățături mistice Staționaritatea menționată mai sus a acestora, ca și cum ar fi incapacitatea de dezvoltare ulterioară, face posibil să presupunem că din anumite motive aceste potențialități nu pot avea o semnificație funcțională deplină în timp ce conștiința este în legătură cu organismul Nu e de mirare dacă este așa, deoarece scopul direct al conștiinței este de a servi activității normale a organismului, și nu supranormalului, din cauza unor circumstanțe excepționale Într-un astfel de caz, aceste manifestări supranormale pot fi privite ca scăpări slabe ale unora dintre facultățile conștiinței, cu condiția ca aceasta să existe liber Pentru a obține un răspuns la cea de-a doua dintre întrebările pe care le-am ridicat - sub ce formă poate fi imaginată conștiința ca o entitate independentă - trebuie în primul rând să înțelegem însăși natura gândirii, rațiunii etc , în general, a tuturor lucrurilor care este adus sub conștiința ideii generale Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" wilkpnsj Capacitatea de a exercita acțiune la distanță este inerentă, din câte știm, doar în ceea ce numim putere Fenomenele de telepatie, fără îndoială, dovedite, adică transmiterea mentală la distanță a senzațiilor, impulsurile către diferite tipuri de acțiuni etc , duc inevitabil, prin urmare, la concluzia că conștiința, în esența sa, nu este altceva decât unul dintre tipurile de energie , adică un fel de forță inerentă lumii organice O forță (adică, mișcare) poate fi generată doar de o altă forță (adică, o altă mișcare); și întrucât conștiința este doar una dintre formele de manifestare, unul dintre aspectele procesului vieții, rezultă că însuși fenomenul vieții este unul dintre tipurile de energie mondială, adică un fenomen aparținând grupului așa-numitelor forte *) Astfel, întrebarea ni se prezintă într-o formă mai generală și avem ocazia să luăm în considerare procesele telepatiei și, în general, toate manifestările așa-numitei telergie, ca manifestări ale procesului

de viață în lumea exterioară din afara organismului , la distanță de el Spre deosebire de manifestările vitalității, adică procesul de viață din interiorul corpului (doar această activitate este cunoscută de știința modernă), care vizează satisfacerea nevoilor acesteia, s-ar putea desemna manifestările externe menționate prin termenul exosomatic, adică extracorp Atribuirea fenomenului vieții grupului de așa-zise forțe nu conduce neapărat la o întoarcere la vechiul și pe drept abandonat concept de vis vitalis, în sensul unui principiu organizator special Putem aduce această forță din căptușeala sa metafizică într- un sol mai în concordanță cu opiniile științifice moderne, considerând-o ca produsul final al tuturor proceselor fizico-chimice diverse care au loc în organism O astfel de viziune asupra problemei nu diverge de viziunea asupra lumii mecanică și materialistă care predomină acum; în același timp, nu introducem conceptul de forță nouă sau necunoscută; clasificăm doar un fenomen cunoscut de mult timp, care nu a fost încă asociat cu nimic *) Să reamintim și o altă trăsătură caracteristică forțelor și anume capacitatea de a asuma o stare latentă sau potențială Nu este chiar acesta fenomenul care reprezintă viața în timpul hibernarii animalelor, letargie etc ? Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI Recunoscând evoluția treptată a lumii, putem admite concluzia destul de rațională că evoluția progresivă a materiei este însoțită de o evoluție corespunzătoare a forței Cele mai înalte forme de materie - reprezentanți ai lumii organice - au și tipurile corespunzătoare de energie, care nu se găsesc în lumea neînsuflețită de dedesubt Organismele pot fi privite ca dispozitive complexe care generează cele mai înalte forme de energie, viața cu diversele ei aspecte: conștiință, senzație etc Ideea unei puteri înzestrate de conștiință poate părea ciudată; dar să se gândească dacă este mai ciudat decât ideea unei substanțe înzestrate cu conștiință? Între timp, în starea actuală a cunoștințelor noastre, una dintre aceste două idei trebuie să fie aleasă Presupunând posibilitatea de a vedea în fenomenul vieții una dintre formele de energie de ordin superior (în comparație cu așa-numitele forțe "oarbe" ale lumii fizice), a cărei trăsătură caracteristică pentru lumea animală este conștiința, nu mai întâmpinăm dificultăţi în a ne imagina posibilitatea unei existenţe independente a acestei forţe după decăderea i organismului corporal Putem ilustra această posibilitate făcând o analogie, să zicem, între o mașină dinamo-electrică și un organism animal, ca între două dispozitive care produc anumite tipuri de energie Puterea obținută cu ajutorul unei mașini dinamo-electrice poate fi colectată în acumulatori; după aceea putem opri munca mașinii, chiar o putem distruge complet, iar aceasta va rămâne fără nicio influență asupra forței generate de aceasta, care nu va pierde din aceasta capacitatea de a manifesta activitate independentă Nimic, aparent, nu ne împiedică să vedem un caz similar în organismul animal, adică un tip special de aparat care generează un tip special de energie - viața cu diferitele sale aspecte Prin analogie, se poate admite și posibilitatea de a continua existența independentă a acestei energii după moartea organismului Astfel, posibilitatea fundamentală a întrebării noastre poate fi admisă în sens pozitiv Problema se traduce într-o întrebare referitoare la cheltuirea energiei, adică la durata manifestărilor independente Dar aici nu avem puncte de sprijin; nu putem discuta Biblioteca "Runivers" Wilkins întrebare deja pentru că nu știm nimic despre condițiile de a fi în sfera suprasensibilului și nu avem temei să le aplicăm condițiile lumii cunoscute nouă Desigur, nici un gânditor prudent nu-și poate permite să

nege a priori posibilitatea, ca să spunem așa, de autoconservare a acestei forme de energie sau, pentru a spune mai corect, imposibilitatea de a o transforma în alte forme inferioare Din cele de mai sus, supranormalul, neconștient de manifestarea conștiinței, pe care o inconștiem, poate există o semnificație specială, pentru construcția prezentării mirosotesanului, fenomenul proceselor goale și, invers, stimulul cauzator al inspirație hipnotică În acest caz nu cunoaştem decât faptul empiric; explicația rațională aparține viitorului În așteptarea acestei clarificări, se pot spune însă următoarele Fiecare proces de boală, fiecare stare patologică, este rezultatul unei perturbări a funcțiilor normale, o tulburare a cursului corect al metabolismului celulelor care alcătuiesc un anumit țesut sau organ dat În ultimă analiză, așadar, materia se reduce la procese moleculare care determină însuși metabolismul celulelor Din aceasta se pare că trebuie să ajungem la concluzia că dacă prin sugestie se modifică metabolismul celulelor în în orice direcție (restaurându-l sau suprimându-l), atunci organismul trebuie, așadar, să aibă la dispoziție un mecanism care să-i permită să dispună în mod arbitrar (deci, conștient, deși inconștient pentru subiect) de procese moleculare din elementele sale histologice Dacă această concluzie este corectă, dacă într-adevăr organismului i se oferă posibilitatea de a elimina în mod conștient lumea atomilor și moleculelor într-un sistem mecanic închis, care este un organism (ceea ce este destul de posibil în teorie), atunci ne putem întreba: sunt organismului nu i se oferă condițiile necesare pentru a putea combina acești atomi și molecule în noi forme de materie? Nu putem avea un răspuns la această întrebare Dar putem, având în vedere această întrebare, să afirmăm categoric că lumea organică nu creează nici un fel de substanță, suprasensibilă pentru noi, servind poate ca substrat material (ca să spunem așa Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI acumulator) pentru acea forta, care - dupa ipoteza - poate ^ continua existenta independenta dupa distrugerea organismului corporal? IV În întrebarea anterioară despre posibilitatea continuării existenței conștiinței după dezintegrarea organismului corporal, aceasta a fost luată în considerare din punct de vedere fizic, iar autorul a încercat să arate posibilitatea reconcilierii acestei presupuneri cu viziunea materialistă asupra lumii, dar continuarea indicată a existenţei conştiinţei capătă un grad mult mai mare de probabilitate, dacă priviţi problema din punct de vedere filozofic Existența viitoare, transcendentală a conștiinței umane este o premisă logică directă atunci când discutăm despre unele dintre fenomenele din jurul nostru, care altfel rămân fără niciun sens Ne vom opri aici asupra uneia dintre ele, și anume asupra diferitelor feluri de suferință, turnate cu o mână atât de generoasă peste sânul impasibil al naturii Vederea morții și a suferinței fie îi cufundă pe gânditori (care nu țin cont de posibilitatea nemuririi) într-o nedumerire fără speranță, fie îi face să ajungă la cele mai fără speranță concluzii Iată câteva exemple de puncte de vedere ale unora dintre gânditorii eminenți ai timpului nostru "Conform adevărului sobru, aproape tot ceea ce oamenii sunt spânzurați și închiși în temnițe este tiparul obișnuit al acțiunilor naturii Crima, recunoscută de legile omenești: pentru cea mai criminală faptă, natura o provoacă invariabil fiecărei ființe vii; în cele mai multe cazuri, ea ucide după un chin prelungit, așa cum numai cei mai mari monștri dintre omenire și-au forțat semenii să fie testați Toate acestea sunt făcute de natură cu cea mai mare dispreț pentru milă și dreptate ; izbucnește fără discernământ asupra celor înalți și nobili, precum și asupra celor de

jos și dispreţuitori; asupra celor care aspiră la cele mai înalte și mai demne idealuri, adesea ca sub forma unei consecinţe directe a faptelor cele mai nobile și chiar, s-ar putea crede, ca pe o pedeapsă pentru ele "(John Stuart M / /, Eseuri despre Religie, pp -) "Dacă auzul nostru ar fi suficient de receptiv, am muri în fiecare minut de o mie de ori, repet Biblioteca "Runivers" Wilkins strigătele și scrâșniturile suferinţei, ca cele auzite de Dante în pragul iadului Prin urmare, lumea nu poate fi guvernată de ceea ce numim milă" (Huxley, The Struggle for Life, Nineteenth Century, februarie , p) "După convingerea pe care o acceptă Littre, moartea nu este altceva decât plecarea organismului; ultima şi cea mai moartă dintre toate plecările În ceea ce mă privește (Renan), găsesc moartea îngrozitoare, urâtă și lipsită de sens atunci când se încurcă cu mâna ei rece asupra virtuții și geniului Glasul lăuntric, accesibil doar sufletelor celor mari și buni, ne repetă neîncetat: "adevărul și bunătatea sunt cununa vieții tale; în acest scop, sacrifică orice altceva " Dar când, în urma chemării acestei sirene interioare, care ne promite ce este mai bun în viață, am ajuns la granița unde ar trebui să apară mângâierea noastră, atunci, vai, mângâietorul înșelător ne părăsește Acea filozofie care ne-a promis să descoperim secretul morții murmură scuze; iar idealul care ne-a adus pe culmile în care respirația este ocupată dispare în ultimul moment când vederea noastră slăbită îl caută (Pasteur et Renan* Discours de réception, p) Este imposibil să nu vedem că exemplele de mai sus ale concluziilor unor gânditori moderni proeminenți, care duc la nemulțumire față de ordinea existentă a lucrurilor, sunt oarecum exagerate În plus, latura emoțională a problemei pe care o ating interferează cu o atitudine obiectivă față de aceasta În măsura și în măsura indicată în citatele de mai sus, suferința este resimțită numai de om; pentru restul naturii cunoscute de noi, suma și intensitatea suferinței sunt incomparabil mai mici Acest lucru se datorează faptului că este necesar să se excludă întreaga zonă vastă și dificilă a suferinței morale, care este soarta singurului om Suferințele fizice rămân, dar devin tot mai tocite pe măsură ce coborâm pe scara ființelor, fiind în relație directă cu gradul de perfecțiune al organizării animalului Gradul de conștiință determină atât cantitatea, cât și calitatea suferinței; suma şi intensitatea lor este deci rezultatul aceleiaşi evoluţii a naturii Majoritatea și, în plus, cele mai severe forme de suferință (suferința morală) este ea însăși un produs al aceleiași, în curs de dezvoltare Biblioteca "Runivers" una dintre POSIBILELE VIZIUNI trecând la o mare sensibilitate, conștiință Astfel, cantitatea de suferință crește tot timpul, mergând mână în mână cu evoluția conștiinței Aceste chinuri psihice culminează cu impresia uimitoare pe care o face fenomenul morții atunci când lovește ființe apropiate și dragi nouă Dar din aceste considerații tabloul câștigă și mai mult în monstruozitatea sa; conștiința în curs de dezvoltare este ea însăși o sursă inepuizabilă de suferință și, în virtutea lucrurilor, organismul cel mai dezvoltat este în același timp cel mai mare suferind Cea mai înaltă manifestare a evoluției, lumea intelectual-psihică a omului, conține fatal conștiința și evaluarea suferinței Dacă o astfel de stare de lucruri nu are sens, atunci cu siguranță pare o gafă cruntă din partea naturii; dar înainte de a ne opri la o asemenea concluzie, trebuie să încercăm să vedem dacă nu vedem în ea vreo nevoie care să justifice o astfel de comandă Oricât de variate sunt mișcările mentale ale unei persoane, ele nu sunt altceva decât diferite tipuri de stări subiective ale unui anumit organism Punctul lor de plecare este de obicei impresiile, obiectivele, exterioare, iar apoi procesele pur

mentale intră în interacțiune cu impresiile de sentimente interioare sau impresiile mentale pe care ele înșiși le provoacă Rezultanta finală a întregului complex de procese apare sub forma unei anumite stări subiective sau a unei senzații mentale Acestea din urmă, ca și senzațiile fizice, pot fi plăcute sau neplăcute pentru organism, iar în stadiile extreme de dezvoltare constituie fie plăcere, fie durere Desigur, ambele faze trebuie să devină din ce în ce mai acute, în paralel cu îmbunătățirea mai mare a organismelor, în paralel cu dezvoltarea conștiinței lor de sine și subtilitatea evaluării impresiilor Așadar, dacă vrem, împreună cu Mill, să reproșăm naturii lipsa de inimă pentru masa de suferințe trăite de ființe vii, atunci trebuie să lăudăm în același timp bunătatea ei de inimă, având în vedere masa de plăceri pe care o oferă, fizice, moral, estetic și intelectual Astfel, unul este mai mult sau mai puțin echilibrat de celălalt Cu toate acestea, suma suferinței în rândul omenirii depășește încă suma plăcerilor Motivele pentru aceasta nu sunt Biblioteca "Runivers" Wilkins câți, dar semnificația principală dintre ele aparține însăși atitudinii oamenilor față de ei și față de ceilalți Oamenii plăcuti iau de la sine înțeles, la care au un drept neîndoielnic; în plus, lucrurile plăcute nu ne afectează atât de mult? ce neplăcut Față de plăceri este obișnuință și plictisirea ulterioară, indiferența față de aceste impresii; mai departe, apare chiar și sațietatea și atunci plăcerile deja încetează să mai fie astfel Este o altă chestiune cu senzațiile de suferință, cu care nu se poate "obișnui" în așa fel încât să nu le mai observi Se simt mai ascuțite și lasă urme mai adânci Dacă oamenii sunt înclinați să considere folosirea plăcerilor drept dreptul lor, atunci în raport cu suferințele, dimpotrivă, ei sunt gata să-și recunoască dreptul de a nu le experimenta și sunt indignați de ele În același mod, oamenii pretind dreptul de a se bucura de viață și nu vor să accepte cu calm inevitabilitatea fatală a morții Sublinierea discrepanței dintre distribuția suferinței și virtuțile morale ale indivizilor, așa cum face Mill, conduce la concluzia că nu există dreptate în natură Dar nu avem dreptul să facem o astfel de premisă, deoarece nu avem niciun motiv să echivalăm procesele naturii cu activitățile noastre umane și să le calificăm conform standardelor și conceptelor noastre Lipsa de corespondență observată între gradul de suferință și gradul de virtute arată de fapt nu mai mult decât că nu există o corelație între aceste fenomene și că ele nu trebuie considerate drept cauză și efect, ca recompensă și pedeapsă etc Ne angajăm pe o cale falsă atunci când începem să aplicăm sentimentele și conceptele umane în sfere non-umane Prin urmare, este destul de firesc ca o persoană să nu primească niciodată un răspuns la întrebarea "pentru ce?", pusă de obicei cu o impresie uluitoare de nenorocire, durere, suferință și moarte Este în mod constant destul de evident că "nici un fel", și numai această împrejurare ar trebui să arate / că întrebarea nu este corectă, că nu se poate răspunde și tocmai pentru că nu există nicio relație între fenomenele observate, ceea ce este asumat chiar de întrebare Mai degrabă, ar trebui să ne întrebăm: de ce natura a dezvoltat astfel de forme de relație în organisme? Biblioteca "Runivers" UNA DINTRE POSIBILELE VIZIUNI LUME la acele sau alte fenomene în care el suferă, fără îndoială? Care este semnificația, care este nevoia, care este beneficiul pentru organism din aceasta? La o astfel de întrebare evoluţionistul poate răspunde că nu vede în aceasta decât un caz special de aplicare a metodei generale a naturii O condiție necesară pentru dezvoltarea progresivă a organismelor fizice sunt influențele

ostile de diferite tipuri, împotriva cărora organismul trebuie să lupte De aici experiența celui mai în formă, selecția naturală și, ca urmare, îmbunătățirea organismelor Dacă totul în lumea înconjurătoare ar fi la slujba ta și nu ar exista condiții ostile vieții, nici pericole etc , atunci nu ar exista niciun motiv de adaptare și îmbunătățire a organismelor, într-un cuvânt, nu ar exista stimulente care să provoace schimbări și evoluție progresivă Aceeasi metoda (nu ne putem imagina alta) este aplicata si de natura in imbunatatirea aspectelor intelectuale si psihice in creatiile sale Făcându-le să sufere, le aduce adaptări adecvate din partea lor, care contribuie la îmbunătățirea lor, ceea ce nu s-ar putea desfășura în condiții de mediu constant favorabile O astfel de concluzie sugerează de la sine și, îmi amintesc, a fost deja exprimată mai devreme de A R Wallace într-una din scrierile sale despre spiritism Odată cu îmbunătățirea laturilor mentale și morale ale unei persoane, se observă o oarecare bifurcare a semnificației acestora, ca factori pentru asigurarea succesului celor mai dotați Dezvoltarea superioară a intelectului are o semnificație evidentă și directă pentru organism; dar cele mai înalte calități morale, ca să spunem așa, nu sunt pentru această lume, deoarece se dovedesc a fi foarte puțin potrivite pentru succesul în viața practică a individului; vedem constant, de exemplu, că onestitatea devine o victimă a necinstei etc Aceasta înseamnă că virtuțile morale sunt un instrument nepotrivit luptei pentru existență în lumea materială, transformând pe cei mai dotați în cei mai slabi Cu toate acestea, în ciuda acestei nepotriviri evidente a celor mai înalte virtuți pentru scopurile materiale ale organismului, natura, dintr-un motiv oarecare, le lucrează cu atâta fermitate încât o persoană cu adevărat morală sacrifică mama fără ezitare Biblioteca "Runivers" Wilkins beneficii reale de dragul de a-și păstra idealurile pure De ce asta? Da, în general, dacă permitem explicația de mai sus a nevoii de suferință de dragul influenței lor înnobile și înălțătoare, atunci de ce toată această îmbunătățire mentală este necesară pentru un alt om sărac care a luptat și a suferit toată viața și așa a murit în suferință care nu i-a dat nicio consolare în rezultat? Nu există niciun beneficiu pentru organism care să fie văzut aici; pentru urmașii săi, această perfecțiune morală rămâne și ea inutilă, pentru că i se moștenește un instrument nu prea potrivit pentru succesul în lupta pentru o existență materială, cel puțin în starea actuală a societăților umane Toate aceste ultime întrebări și observații pot fi explicate satisfăcător doar dacă viața este inextingubilă, adică dacă, după dezintegrarea organismului corporal (care, desigur, nu are nevoie de suferință morală pentru nimic), conștiința individuală a fiecărei persoane intră sfera activității independente, înarmată cu acele calități pe care le dezvoltă aceasta sau alta atitudine față de suferințele trăite Dacă s-ar putea dovedi fără îndoială că moartea trupească atrage în mod necesar anihilarea completă a conștiinței individuale, atunci odată cu dezvoltarea ulterioară a subtilității sentimentului, omenirea ar rămâne cu perspectiva sumbră de a deveni din ce în ce mai chinuită la vedere al morții, din ce în ce mai năuciți în fața tabloului suferinței, cu atât mai indignați de cruzimea monstruoasă, aparent fără scop, a naturii, care a înzestrat ființelor conștiente cu capacitatea de a evalua dezastrele pe care le suferă și, în cele din urmă, ca bătrânul Kronos , devorându-și fără sens copiii Un tablou cu adevărat respingător, în care minunatul dar al vieții și al rațiunii primește o iluminare tristă! Este chiar așa? Sunt procesele naturii lipsite de sens sau tragem concluzii prea pripite? Lumea ne apare așa cum o facem

noi înșine; dar, din fericire, esența problemei nu se schimbă din această cauză, la fel cum o șaradă nu își pierde sensul interior ascuns în ea pentru că uneori nu știm să o rezolvăm A Vilkins Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE I Revizuirea revistelor Vierteljahrssehrift für wissensehaftliche Philosophie, he-rausgegeben v R Avenarius (vezi "Întrebări", cartea γ-th, pp -) G Gefding Activitate mentală și fizică (, tetra, h, p -) În acest articol, Gefding revine din nou la problema relației dintre activitatea mentală și activitatea fizică, pe care o atinsese deja în Psihologia sa, unde a încercat să fundamenteze ipoteza identității, conform căreia activitatea fizică și cea mentală sunt diferite nu în fiinţa lor interioară, ci numai în descoperirea lor fenomenală Motivul discutării secundare a problemei numite au fost obiecțiile formulate de prof Kroman: a) nu există o bază științifică naturală pentru înțelegerea în acest fel a relației dintre mental și material; b) dacă acceptăm ca bază ipoteza identității, atunci devine de neînțeles cum putem ști ceva despre lumea materială externă; și în sfârșit (c) este destul de inexplicabil cum poate exista orice identitate între două lucruri la fel de diferite precum pluralitatea externă și unitatea internă Analizând toate aceste obiecții, Gefding profită de ocazie pentru a face lumină asupra problemei pe care a ridicat-o din noi puncte de vedere Legea inerției, înțeleasă în sensul lui Galileo și Newton și reprezentând o expresie tipică a metodei științifice naturale, este inevitabilă atunci când Biblioteca "Runivers" - K WENTZEL L conduce la ipoteza identităţii O schimbare materială a creierului nu poate fi explicată prin intervenția sufletului fără a intra în cea mai acută contradicție cu legea inerției Prin urmare, este necesar să se apeleze la o ipoteză care nu necesită o astfel de intervenție Ipoteza identității satisface această condiție, înțelegând mișcările materiale ale creierului ca forma exterioară a ceea ce se întâmplă în sufletul nostru Și pentru a înțelege cum poate apărea viața conștientă într-un anumit stadiu al dezvoltării materiale, trebuie să admitem că în toată activitatea materială, pe lângă acele proprietăți și manifestări pe care știința naturii le constată pentru noi, există și calități care nu sunt percepute în exterior , și că tocmai din aceștia din urmă ia naștere conștiința Ele pot fi, așadar, imaginate prin analogie cu conștiința, ca viață mentală de o intensitate extrem de slabă în comparație cu viața spirituală cunoscută nouă din manifestările propriei noastre conștiințe Cu o astfel de înțelegere, trebuie, desigur, să ne extindem conceptul de materie, trebuie să punem în el mai mult decât pune în ea știința naturală, care se construiește doar pe baza simțurilor externe Această extindere a concepției noastre despre materie nu-i zdruncina deloc sensul și aplicarea și pare mult mai justă decât presupunerea că mișcarea materială poate fi brusc întreruptă și înlocuită de un proces psihic Aceste considerații pregătesc răspunsul la a doua obiecție la ipoteza identității După Gefding, presupunem - conform dualismului spiritualist obișnuit, că un proces fizic extern (a) generează o anumită activitate a creierului - (b), care după aceea provoacă o stare mentală (β), sau conform ipoteza identității să presupunem că a generează è, care este în esență același cu β, *- în ambele cazuri materia se reduce la același lucru Indiferent dacă înțelegem relația dintre b și β ca o relație de cauzalitate sau ca o relație de identitate, în acest caz nu are nicio diferență Totuși, ipoteza identității are, și aici și un avantaj: în timp ce spiritismul trebuie să permită două tranziții, de la Biblioteca "Runivers" VIERTELJAHRSSCHRIFT FÜR WISSENSCHAFTLIUHE FILOSOFIE Õ a la b și de la b la β, ipoteza identității necesită o

singură trecere de la a la de ce a cauzează nu numai, ci și (έ-ρβΛ θτο' este tocmai posibil doar în ipoteza că a reprezintă de fapt (¿z + aj, unde a înseamnă un proces mental, mai mult sau mai puțin asemănător cu ceea ce se întâmplă în noi Indiferent de de Această considerație psihofizică, obiecția care se ridică la ipoteza identității, admite un răspuns și din punctul de vedere al teoriei cunoașterii Din acest ultim punct de vedere, senzațiile noastre sunt pentru noi ultima presupunere, care, evident, nu poate fi explicată pe baza acestei presupuneri, și anume, existența admisă a unei lumi exterioare Oricum ar fi, nu ar trebui să privim ipoteza identității ca fiind soluția finală a problemei cu care ne confruntăm cu privire la relația dintre fizic și mental Aceasta este doar o stație temporară prin care viziunea noastră asupra lumii trebuie să treacă în dezvoltarea ei Avantajul ipotezei identității față de alte ipoteze este că ea luminează atât de clar și atât de simplu atât legătura reciprocă, cât și opoziția dintre natura materială și cea psihică Dacă natura absolută a existenței ne este dată în oricare dintre aceste forme de manifestare este o întrebare la care nu putem răspunde Spiritul și materia există, în experiența noastră, ca diferențe majore; în afară de ei nu știm nimic al treilea Dar noi stăm aici doar în fața unei dualități reale; din punct de vedere logic, o a treia sau a patra formă de manifestare este destul de posibilă Soluția problemei ființei poate fi mult mai profundă decât își imaginează atât teoriile spiritualiste, cât și cele materialiste Ar fi un dogmatism miop dacă ar fi să închidem ochii pe linia de frontieră care apare aici către diversele posibilități care se deschid Numai încetul cu încetul, viziunea umană asupra lumii s-a împăcat cu gândul* la infinitatea universului fizic; la fel nu putem fi de acord să recunoaștem cât de puțin suntem încă capabili să pătrundem în natura interioară a ființei, dar suntem înclinați să ne considerăm deja suficient de pregătiți pentru a stabili cunoașterea completă Biblioteca Runiverse K V É N T C E L L E Grosse Etnologie și estetică (, tetr , p -)· Scopul acestui articol este de a demonstra importanța și chiar necesitatea metodei comparative etnologice pentru estetica empirică În toate domeniile în care bogatul material al etnologiei a fost atras pentru a rezolva probleme științifice - etica, istoria dreptului, doctrina statului, filosofia religiei - oriunde cunoștințele noastre au primit o asemenea îmbogățire și, în același timp, vederile au primit o transformare atât de neașteptată, adică și extindere, încât suntem, într-un anumit sens, chiar îndreptățiți să vorbim despre o nouă fundație pentru aceste științe În orice caz, aplicarea metodei comparative etnologice marchează un progres, a cărui amploare deplină o putem măsura cu greu în prezent Dar există o știință care, cu o obstinație rară, se îndepărtează încă de la noua cale Această stare, desigur, nu poate continua atât de mult Acum se poate afirma cu deplină certitudine că se apropie timpul când estetica se va îndrepta și spre etnologie și nu numai pentru că cantitatea tot mai mare de material etnologic nu va permite să fie ignorată, ci mai presus de toate pentru că estetica va vedea în sfârșit că o mare parte dintre ele Problema poate fi rezolvată doar cu ajutorul etnologiei Importanța etnologiei pentru estetică este arătată de autor pe diverse probleme private M Dessoir Patopsihologie experimentală (, ttr, i, p -hob, ttr , p -) Autorul își pune sarcina de a indica locul aparținând acelei ramuri a psihologiei care s-a dezvoltat în ultimii ani în Franța, și-a găsit reprezentanți demni și în Anglia, dar în Germania, dimpotrivă, a provocat doar un ecou slab; și, în plus, să determine și contribuția pe care aceste noi investigații au adus-o la problemele principale ale psihologiei Autorul

înseamnă observații și experimente asupra fenomenelor hipnotice Ideea aici este despre un studiu experimental al vieții mentale cu atitudini modificate în conștiință Din păcate, încă ne lipsește un cuvânt care să desemneze destul de exact: aceste relații schimbate sau acele procese care determină Biblioteca "Runivers" VIERTEL TAHRSSCHRIFT FUR WISSEXSCHAFTLICHE PHILOSOPHIE noi prin ei Expresii precum "parapsihic" sau "anormal" nu îl mulțumesc pe autor Întrucât s-a obișnuit în medicină să se desemneze chiar și o ușoară abatere de la normă prin denumirea de "patologic", există un precedent pentru împrumutarea acestei expresii, deși rămâne teama că cercetările asupra bolnavilor mintal etc fi marcat cu numele complet identic de patologic psihologie Din toate aceste motive, autorul propune denumirea de "patopsihologie experimentală" Studiile școlii de la Leipzig, dimpotrivă, ar putea fi caracterizate ca fiziopsihologie experimentală, adică ca un studiu experimental al vieții mentale în relații normale în conștiință Ceea ce este menit să sublinieze în special prin aceste denumiri este faptul că ambele domenii denumite aparțin psihologiei generale, ca părți coordonate, că deși se ocupă de fiziologie și patologie, ele sunt totuși în esență psihologie În continuare, autorul trece în revistă contribuția pe care pato-psihologia experimentală a adus-o la rezolvarea principalelor probleme ale psihologiei: problema conștiinței, relația dintre senzație și mișcare, memorie și personalitate trăsătură a tuturor proceselor mentale; ceea ce noi în sens restrâns numim conștiință se deosebește de alte procese mentale într-un mod esențial prin activitatea de sinteză Dar aceste alte procese mentale nu trebuie atribuite exclusiv unei semnificații fiziologice Se pare că fiecare celulă nervoasă conține deja germenul conștiinței - altfel, cum ar putea combinarea acestor celule într-un singur creier să dea naștere brusc la conștiință? Pe baza unor fapte de diferite feluri, se poate presupune că la nivelurile inferioare ale conștiinței nu există nici acea sinteză a proceselor conștiente elementare care constituie o personalitate, nici acea altă sinteză a acestora care se dezvăluie ca cunoaștere a senzațiilor conștiente Procesele conștiente elementare apar aici sub formă de senzație sau imagine și se referă foarte des la lumea exterioară Dezvoltare ulterioară, ca Biblioteca "Runivers" K WENTZEL L poate fi urmărită pas cu pas în hipnoză, este direcționată după următoarele două reguli: i) toate procesele elementare tind să se asocieze între ele în mod asociativ și) fiecare, individual sau în diverse sinteze, tind să se conserve - În ceea ce privește a doua problemă despre relația dintre senzație și mișcare, atunci toate studiile asupra persoanelor hipnotizate și isterice duc la concluzia că nu există o singură senzație fără mișcare asociată cu ea și nici o singură mișcare fără senzație - Cât despre memorie, experimentele asupra stării hipnotice permit starea strânsă legătură între starea generală de sensibilitate și starea memoriei Schimbările de senzație provoacă modificări ale memoriei, iar modificările memoriei duc la modificări ale personalității A enunța toată masa de date și considerații experimentale pe care le oferă autorul, desigur, nu este de conceput într-un scurt raport Să remarcăm doar că el a folosit cel mai mult în lucrarea sa remarcabila lucrare a lui Pierre Janet "Automatismul psihologic", o relatare despre care a fost dată în cartea a treia a acestui jurnal G Gefding Regularitatea activității mentale (g, cartea , pp -) Pentru psihologie, ca și pentru orice știință reală, recunoașterea principiului cauzalității este o condiție vitală Numai presupunând că fenomenele psihice au propriile lor cauze apar probleme

psihologice Cu toate acestea, nu este mai puțin de imaginat că cercetarea psihologică poate întâlni astfel de fenomene, a căror realitate va trebui să o recunoască și, totuși, a căror natură particulară se datorează tocmai faptului că fie o eliminare completă, fie parțială a este necesară legea cauzalității Ca fenomene de acest gen, mulți citează sentimente morale (în principal un sentiment de pocăință sau vinovăție) Etica și determinismul sunt, în opinia multora, incompatibile Gefding se opune cel mai hotărât acestei incompatibilități: între punctul de vedere psihologic și etic, în opinia sa, nu există dizarmonie Explicația care poate fi dată pe baza determinismului, de exemplu, sentimentul de remuşcare Biblioteca "Runivers" VIE RTEbJAHRSSC BRIET PENTRU FILOZOFIA W SEXUALĂ Nu, este în perfect acord cu sensul pe care îl putem atribui sentimentului numit din punct de vedere etic Pocăința și sentimentul de vinovăție au valoare doar pentru că trezesc dorința de a schimba și de a îmbunătăți voința Ca o simplă contristă față de ceea ce s-a întâmplat și ce nu poate fi returnat, ele sunt lipsite de semnificație etică, deoarece liniștesc voința și ne privează de curaj Dar schimbarea voinței la care ne îndeamnă pocăința, în măsura în care are un caracter activ, este cu totul posibilă și tocmai din cauza conformității psihologice În general, legea etică trăiește în mintea unei persoane ca un motiv, iar judecățile etice sunt exprimate de noi (în măsura în care această afirmație în sine poate fi justificată etic la rândul său) doar pentru a deveni motive Determinismul este doctrina motivației complete a voinței Prin urmare, nu este clar cum poate exista incompatibilitate între ele în acest caz În timp ce indeterminismul ne învață că putem culege recolta acolo unde nu am semănat deloc, determinismul subliniază în special faptul că vom culege doar ceea ce am semănat Determinismul ne impune serios să luptăm pentru formarea unei fundații bune și solide, atrăgându-ne atenția asupra faptului că fiecare act al voinței noastre, chiar și fiecare gând și fiecare sentiment pe care îl avem, este una dintre pietrele clădirii caracterului nostru viitor și că nu fiecare moment dat putem începe ca din nou Responsabilitatea în etica deterministă se extinde atât de departe încât cuprinde nu numai consecințele imediate, ci și cele mai îndepărtate ale acțiunilor noastre În ceea ce privește indeterminismul, nimic din toate acestea nu poate fi în el, deoarece el leagă odată pentru totdeauna conceptul său de vinovăție cu absența oricărei cauzalități Dacă momentul decisiv al unei decizii volitive trebuie să fie lipsit de cauză, atunci nu poate fi niciodată determinat de gândirea la posibilele consecințe ale actului volitiv și, în consecință, vom fi lipsiți de orice document justificativ care ne-ar permite să vorbim despre responsabilitate pentru ei M Offner Despre acțiunea la distanță și despre facultatea normală de percepție (, volumul , pp -) Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" K WENTZEL L Acest articol critică studiile experimentale ale lui Charles Richet despre așa-numita acțiune mentală la distanță sau telepatie, pe care le-a publicat într-o carte sub titlul: "Experimente în domeniul transmiterii gândirii și așa-numita clarviziune" Trecând în revistă diferitele fapte citate de acesta din urmă, autorul ajunge la concluzia că majoritatea experimentelor de succes ar putea fi explicate prin hiperestezie și o capacitate crescută de combinare Iar în cazurile în care, aparent, este necesară asumarea transmiterii gândurilor, potrivit autorului, nu este nevoie să se recurgă la așa-numitele principii transcendente, la un fel de cunoaștere pură, realizată fără nicio mediere a percepției senzoriale Dacă ne amintim doar că fiecare reprezentare conține un element în

mișcare și că orice fel de rostire interioară a gândurilor este asociat cu efectuarea unei anumite mișcări, putem accepta împreună cu Mun *sterberg că transmiterea gândurilor, care la prima vedere pare pentru noi suprasensibil, poate fi la fel de bine redus la fenomenele unei transmisii cu totul senzuale Putem face acest lucru doar în măsura în care avem dreptul de a presupune că ideile strânse în conștiință sunt în mod constant descărcate în mișcări slabe, complet neintenționate și în mare parte complet inconștiente, percepute de subiectul hiperestetic și servind drept material care le corespunde combinate în mod semnificativ Rezumând întreaga sa recenzie critică, autorul ajunge la concluzia că în domeniul acestor întrebări ne aflăm încă destul de la stadiul celui mai simplu empiric "Cu toate acestea", își încheie autorul nota, "interesul crescând zilnic pentru acest domeniu și munca comună persistentă privind îmbunătățirea metodelor și descoperirea surselor de eroare ne dau speranța că într-un viitor nu prea îndepărtat vălul mistic va fi îndepărtat din aceste misterioase fenomene" și că legile lor vor deveni în sfârșit pentru noi la fel de clare și de înțeles ca legile electricității sau ale sunetului "Mai mult, desigur, nu îndrăznim să cerem" ( ) K Ehrenfels Despre filosofia matematicii (, volum, h, p -) Stabilirea bazei epistemologice a matematicii impune Biblioteca "Runivers" VIERTELJAHRSSCHRIFT FUR WISSEXSCHAFTLICHE PHILOSOPHIE calitatea lucrării preliminare de prelucrare psihologică a conţinutului acesteia Acest punct de vedere, se pare, se îndreaptă din ce în ce mai mult în vremurile moderne Autoarea își propune să aducă o contribuție în acest sens, încercând să descopere și, de asemenea, să depășească parțial acele dificultăți care se prezintă deja, ca să spunem așa, pe chiar pragul unei clădiri științifice pentru o privire filozofică clară chiar și asupra celor mai simple operații aritmetice de bază În prima secțiune a lucrării sale, autorul încearcă să ofere o descriere psihologică a reprezentărilor numerice obișnuite, în timp ce în a doua - o evaluare a rezultatelor obținute din punctul de vedere al teoriei cunoașterii Cât despre articolul lui F Rosenberger: Despre dezvoltarea progresivă a rasei umane, vom da o seamă la finalul acestuia K Wentzel Mintea octombrie , nr GF Stout - Încredere Prin cuvântul "încredere" autorul înseamnă orice fel și orice grad de acord și dezacord, totul având caracterul unei recunoașteri deschise sau tacite a unei existențe obiective Ideea existenței reale depinde de limitările activității noastre conștiente, impuse de materialele pe care operează această activitate Prin activitate conștientă ar trebui să înțelegem nu numai mișcările corpului, ci și procesul de fixare a atenției Spiritul nu este o monada leibniziană: procesele sale nu sunt susținute doar de forțe pur interne, ci sunt constant modificate și controlate de condițiile externe De aici se naște conștiința realității în senzație și conștiința rezistenței Un tip similar de conștiință apare ca urmare a conexiunilor asociative și aperceptive, deoarece ele limitează alegerea noastră subiectivă atunci când operăm pe idei Cauza ultimă a limitărilor alegerii subiective, și deci cauza ultimă a întregii conștiințe a existenței reale, este inconsecvența relevată de suprapunerea celor contradictorii * Biblioteca "Runivers" x M O K IE V S K I il HR Marshall -Baza fizică a plăcerii și durerii (articolul doi) În articolul său anterior (vezi "Bon Phil ", cartea io) autorul a stabilit principiile generale ale apariției plăcerii și durerii; acum el este angajat într-o dezvoltare detaliată a acestei întrebări: el ia în considerare diverse cazuri speciale, dă câteva exemple care îi clarifică gândirea și își dezvoltă formula în teze mai detaliate LT Hobhouse - Inducție și deducție În articolul său anterior (vezi "Bon

Phil ", cartea) autorul a găsit o axiomă pe baza căreia se face o interpretare inductivă Întrucât, conform învățăturii autorului, orice raționament conține o generalizare, acum este necesar să arătăm care sunt asemănările și diferențele dintre generalizări care joacă un rol în inducție și deducție În raționamentul inductiv, pe care îl putem numi pur și simplu generalizare, afirmăm ceva general pe baza a ceva anume, sau ceva particular pe baza unui particular similar În raționamentul deductiv, care poate fi numit construcție, afirmăm existența unei anumite relații între doi termeni generali, pe baza existenței unei relații între fiecare dintre acești termeni și unul sau mai mulți termeni generali care joacă rolul de legături intermediare Într-un caz, generalizăm o singură relație, iar în celălalt, construim din mai multe relații care au un caracter universal, un întreg, din care relația pe care o derivăm este o parte La prima vedere se pare că nu există niciun punct de contact între aceste două procese Totuși, relația dintre ele va fi dezvăluită atunci când stabilim următoarea axiomă de deducție: "dacă observăm o relație între doi termeni care sunt în orice relație cu un al treilea termen și dacă oricare alți doi termeni sunt într-o relație similară cu oricare al treilea termen, atunci relația dintre acești ultimi doi termeni va fi similară cu relația pe care o observăm între primii doi termeni Astfel, axioma deducției, ca și axioma inducției, s-a dovedit a fi una dintre regulile generalizării Toate diferența este că în inducție observăm o relație simplă, iar sarcina noastră este să dovedim că nici unul Biblioteca "Runivers" M IX D x ce influență străină nu schimbă această relație, după care afirmăm că această relație simplă are un caracter universal; iar în deducție comparăm mai întâi un sistem complex de fapte și apoi observăm relația rezultată Particularitatea raționamentului, care îl deosebește de judecată și de toate celelalte operațiuni intelectuale, este că odată cu el trecem de la un fapt dat în conștiința noastră la un alt fapt care nu a fost niciodată dat; este un proces de generalizare, iar în acest sens raționamentul este ghidat de anumite reguli, care pot fi exprimate sub formă de axiome În aceeași carte există și: J Dono van, Originea vorbirii umane din strigăte de sărbătoare P Mokievsky Revista filozofică Editat de JG Schurman, decan al Școlii de Filosofie Sage de la Universitatea Cornell, vol i, nr d, ianuarie Din acest an, profesorul de la Universitatea Cornell din Ithaca (New York) Schurman a început să publice primul jurnal strict filozofic din America În nota introductivă, redactorii, cu mare entuziasm, dovedesc oportunitatea întreprinderii lor și prorocesc marele viitor al filosofiei în America, făcând naiv și îndrăzneț o paralelă între vechii greci și americanii moderni Această prefață seamănă fără să vrea cu o reclamă americană Programul revistei include psihologie, logica, etica, estetica, filosofia educatiei, filosofia religiei, metafizica, filosofia naturii si teoria cunoasterii Pozitiviștii și metafizicienii sunt la fel de bineveniți colaboratori în noul organ al filozofiei din America, care proclamă imparțialitate și toleranță deplină Autorii înșiși vor fi responsabili pentru articolele lor, iar revista în sine va fi la fel de obiectivă ca și una matematică sau filologică Un loc semnificativ este acordat criticii și bibliografiei În concluzie, filozofii din întreaga lume sunt invitați să ia parte la acest "corp destul de liber, național și internațional de filosofie generală" Biblioteca "Runivers" NIKOLAY ABRIKOSOV Prima carte contine: John Watson Filosofie critică și idealism Marii gânditori creează sisteme maiestuoase armonioase, de care adepții sunt surprinși ca fiind lucrări perfecte, neputând să le trateze critic Dar

când aceste idei noi devin proprietate comună și când gândirea își extinde cuceririle în alte direcții - știință, literatură, religie - începe să se simtă că este necesară o nouă sinteză pentru a satisface cerințele complexității tot mai mari a vieții umane Prima sinteză nu este doar falsă, dar nu răspunde nevoilor Munca de critică începe până când se ajunge la următoarea fază a gândirii speculative Aceasta este legea inevitabilă a evoluției filozofice Filosofia lui Kant nu a făcut excepție de la această lege Acceptată de studenții ascultători, a fost apoi supusă unor critici severe, care s-au încheiat în sistemul de idealism absolut al lui Hegel Sinteza lui Kant, bazată pe opoziția lumii fenomenale cu lumea reală, a fost cântărită și găsită nesatisfăcătoare Această opoziție abstractă dispare atunci când vedem că fenomenalul este pur și simplu real, așa cum ne apare într-o fază anterioară a gândirii noastre Astfel, orice concept al universului poate fi numit cunoaștere fenomenală, dar în acest caz, în conceptul final, lumea fenomenală trebuie să dispară în real Ladd Psihologia ca "știință a naturii " Întregul articol este consacrat unei analize detaliate a cărții profesorului James, despre care au fost deja plasate note critice în Questions of Philosophy Scopul principal al lui Ladd este de a-și exprima propriile opinii asupra problemelor și metodelor psihologiei (cf nota despre cartea lui Ladd din carte și Întrebări) Apoi a fost publicat un articol de Gilles despre sistemul muzical chinez din partea psihologică și a fost făcută o recenzie a cărți și reviste, iar articolele revistelor au fost aranjate sub titlurile: logică, psihologie, etică, metafizică, istorie , și nu de jurnale · Noua revistă va fi publicată de șase ori pe an Nikolai Abrikosov Biblioteca "Runivers" Recenzie de cărți A Kazansky Doctrina lui Aristotel despre valoarea experienței în cunoaștere Odesa X " I - De multe secole a existat o dispută între empirism și raționalism, indiferent dacă ideile noastre sunt produsul experienței sau proprietatea originală a spiritului nostru; fie că sunt obținute din exterior prin percepție, fie că sunt create prin activitatea de sine a spiritului; Este cunoașterea un produs al senzației sau al gândirii pure? Această întrebare nu a fost încă rezolvată definitiv În sistemul lui Aristotel, este de un interes deosebit deoarece, spre deosebire de sistemul lui Aristotel și Platon, mulți istorici văd începutul acestei lupte Unii îl considerau pe Aristotel un senzualist (Hegel), părintele empirismului (Lewis), vedeau un complet opus între Platon și Aristotel (Kron), alții, dimpotrivă, îl considerau pe Aristotel nu ca un antagonist, ci mai degrabă ca primul aderent și apărător al platonismului (Laas, Lange etc); și, în cele din urmă, au fost cei care au căutat să netezească această extremă În opinia lor, deși Platon și Aristotel se opun unul altuia, totuși nu există nicio luptă pe viață și pe moarte între ei Aristotel, un student al lui Platon, a preluat cel mai esențial al spiritului platonic (Trendelenburg) Cartea domnului Kazansky este dedicată soluționării acestui punct controversat din istoria filozofiei "Până acum se aud voci și, de remarcat, sunt voci foarte puternice, care îl dezvăluie pe Aristotel ca un empiric decisiv, sau, dacă nu un empiric în sensul modern al cuvântului, atunci un vestitor, un precursor al empirismului modern Dar este chiar așa? Biblioteca "Runivers" δβ RECENZIE de cărți Este posibil să fiți de acord pe deplin și necondiționat cu aceste voci? Prezentul studiu este dedicat unei soluții fezabile la întrebarea pusă Centrul de greutate în studiul orașului Kazan nu se află în concepțiile filozofice generale, ci în învățăturile psihologice și cognitive ale lui Aristotel; are, în principal, un punct de vedere teoretico-cognitiv (YIII) și, în

cercetările sale, folosește în principal "opera psihologică principală a lui Aristotel" asupra sufletului" Iată concluzia generală la care ajunge domnul Kazansky: "Dacă avem în vedere definiția generală a cogniției senzoriale a lui Aristotel în general, complet separată și independentă de celelalte învățături ale sale cognitive, probabil că ar fi corect să-l numim pe Aristotel empiric, dar după luând în considerare toate învățăturile cognitive ale lui Aristotel, în totalitatea și succesiunea lor, va fi necesar, desigur, să renunțăm la o astfel de afirmație Considerăm greșit să luăm abordarea autorului că pentru teoria cunoașterii a lui Aristotel folosește în principal "tratatul principal de psihologie" Chiar dacă suntem de acord cu autorul că problema cunoașterii este o problemă psihologică, atunci și atunci trebuie să ținem cont de faptul că psihologia lui Aristotel este atât de strânsă cu metafizica și logica sa încât utilizarea acestor ramuri ale filosofiei ar necesita să fie mult mai extins decât suntem noi găsim în opera orașului Kazan Dorind să demonstreze că Aristotel nu este un empiric, domnul Kazansky distorsionează complet sensul general acceptat al acestui termen Acest termen este mai mult logic decât psihologic Bacon, părintele empirismului modern, a fost un reformator al logicii, nu al psihologiei G Kazansky pierde din vedere faptul că teoria cunoașterii este în prezent o ramură a logicii, și nu psihologia, altfel, "dorind să ia în considerare învățăturile lui Aristotel din punctul de vedere al teoriei cunoașterii", nu ar fi avut s-a limitat la "operă psihologică principală a lui Aristotel", dar s-ar fi ocupat cu mult mai atent de logica și metafizica sa, apoi ar fi ajuns mai repede la soluționarea problemei naturii empirismului aristotelic și nu ar fi a umplut jumătate din cartea sa (p ~~) cu "fiziologia organelor de simț, ъ nu Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE nu are nimic de-a face cu cazul, si caruia domnul Kazansky i-ar putea dedica mai multe pagini pentru a-si indeplini sarcina indicata de el in prefata În general, cartea face o asemenea impresie de parcă nu ar fi fost scrisă în scopul pe care autorul îl pune în prefață Problema arată de parcă autorul ar fi hotărât să prezinte o traducere cu parafraze și comentarii ale cărții a doua și a treia din περί ψυχήζ· Și apoi, la sfârșitul acestei lucrări, a decis să scrie o prefață în care și-a anunțat intenția de a arată că Aristotel nu a fost un empirist și apoi am adăugat o concluzie că Aristotel este empiric și nu empiric În legătură cu această deficiență generală sunt observațiile noastre ulterioare G Kazansky spune (p): "Sufletul și corpul participă în mod egal la cunoașterea senzorială Obiectele au o influență directă asupra organelor periferice ale corpului, produc mișcări grosolane în aceste organe corporale, dar aceste mișcări sunt imediat, s-ar putea spune chiar simultan, reflectate asupra sufletului Este de neînțeles de ce domnul Kazansky numește schimbările în organe brute - este mai degrabă posibil să le numim subtile chiar și din punct de vedere modern Mai mult, Aristotel nu spune nimic despre intervalul dintre reacția fizică și cea mentală Pe parcursul primei părți a lucrării sale, domnul Kazansky este ocupat cu problema relației dintre procesele fiziologice și mentale, presupunând că în acest fel este posibil să se determine semnificația experienței pentru cunoaștere în sistemul lui Aristotel Considerăm însăși formularea întrebării în această formă inexactă și soluția ei nesatisfăcătoare Astfel, la pagina aflăm: "Este important ca experiența în general să aibă o valoare în formarea cunoștințelor senzoriale, dar ar fi mult mai important să știm cum se exprimă această valoare, ca, de exemplu, sub influența predispoziție senzorială metode, mișcări grosiere ale corpului, modificări ale unei ființe simțitoare,

mișcări ale organelor periferice ale corpului Nu înțelegem în ce scop are nevoie domnul Kazansky de aceste informații; credem că oricare ar fi modificările fiziologice din organism, acestea nu oferă nici un fir de ghidare pentru construirea unei teorii a cunoașterii; aceasta este o chestiune de fizică și fiziologie, nu de psihologie și, prin urmare, credem că acest capitol va despre senzații nu ar putea fi absolut inclusă în tratatul orașului Kazan După cum, aparent, se poate concluziona din unele locuri din cartea domnului Kazansky (de exemplu, p), el înțelege experiența într-un mod extrem de ciudat Prin experiență el înseamnă "mișcări materiale brute" și o contrastează cu cunoașterea prin intermediul unui suflet simțitor Nimeni, din câte știm, nu a numit această experiență și, în general, nu cunoaștem pe nimeni care să recunoască cunoașterea prin corp G Kazansky "pare ciudat și chiar complet de neînțeles cum mișcările senzoriale corporale devin complet subiective, încep să călătorească, parcă, în sângele unei ființe care cunoaște" (p) La noi, nu înțelegem de ce domnul Kazansky este atât de preocupat de procesul fiziologic al senzației Nu putem fi de acord cu el că mișcările senzuale devin subiective după ce au început să călătorească în sânge; și modul în care "mișcările senzoriale pot deveni subiective" este considerat de neînțeles chiar și în epoca noastră și aparține domeniului întrebărilor nerezolvate După ce domnul Kazansky nu a putut înțelege în niciun fel cum își imaginează Aristotel mișcările materiale grosiere, se întreabă dacă experiența este într-adevăr de o importanță esențială în apariția imaginilor și ideilor și se întreabă dacă nu este necesar să se caute aici un centru de greutate în ceva sau altul Astfel el ajunge la necesitatea de a determina natura rațiunii, activă și pasivă După unii, mintea pasivă este înțeleasă ca totalitatea abilităților reprezentărilor, care sunt mai mari decât percepția senzorială și imaginația, dar neatingând cel mai înalt nivel, adică minte activă (Zeller II, , p după post ed) Din aceasta se poate observa că o elucidare a naturii minții pasive ar putea oferi indicii foarte importante ale relației dintre experiență și cunoașterea superioară și destul de mulți comentatori au lucrat în acest domeniu (Trendelenburg, Zeller, Brandis, Schwegler, Brentano) , Campe și mulți alții) Din păcate, în această parte a lucrării domnului Kazansky se simte o incompletitudine deosebită "Numai în minte", spune Aristotel, "în raport cu obiectele materiale imaginabile, este imaginabil, în dar printre aceste obiecte materiale imaginabile nu există un astfel de posibil, ceea ce înseamnă că obiectele exterioare imaginabile, în orice caz, nu joacă un rol deosebit de semnificativ în formarea cunoașterii raționale "(p) Aceasta este o afirmație complet falsă Domnul Kazansky însuși, câteva rânduri mai sus, remarcă că Aristotel admite o anumită influență a obiectelor imaginabile asupra minții "Dar ce fel de influență va avea asta asupra minții? Va fi, de exemplu, asemănătoare cu influența exercitată de obiectele sensibile asupra simțurilor în general? Acest subiect va trebui să primească un răspuns negativ Nu suntem de acord că la aceasta se poate răspunde negativ, având în vedere următoarele locuri, care clarifică analogia dintre acțiunea obiectelor sensibile și cele imaginabile: a ά, ουτω τον νούν προς τα νοητά Spiritul gânditor înțelege ceea ce poate fi gândit atingându-l: loji b το ¡χέν θ-ιγεϊν καί φάναι αληθές etc În plus, gândul este pus în mișcare ύπο τού νοητ ού Și aceste locuri sunt destul de suficiente pentru a ne convinge de influența obiectelor imaginabile asupra minții, care este cerută de empirism Principalul punct asupra căruia Platon și Aristotel nu sunt de

acord este definiția rațiunii O explicație a acestei întrebări ar putea da un răspuns la problema pusă de autor în prefață "Definiția lui Aristotel a rațiunii ca posibilitate a unor obiecte imaginabile ar trebui mai degrabă înțeleasă ca o anumită apropiere a lui Aristotel de teoria filozofică a lui Platon: nu degeaba Aristotel se referă aici la Platon Adevărat, Aristotel adaugă orașul Kazansky, consideră necesar să limiteze oarecum învățăturile lui Platon, dar acest lucru nu este atât de esențial" (cf) Tocmai această nesemnificație trebuia dovedită domnului Kazansky; dar ni se pare că acest punct introduce cea mai esențială diferență dintre învățăturile lui Platon și Aristotel cu privire la inerența ideilor în rațiune Ni se pare că, dacă domnul Kazansky ar fi studiat mai îndeaproape conceptul de posibilitate, așa cum este expus în Metafizica lui Aristotel, ar fi constatat că restricția făcută de Aristotel este esențială La pagina , Kazansky repetă: "Doctrina rațiunii, ca posibilitate a obiectelor imaginabile, seamănă într-adevăr mai degrabă cu aceeași, modificată doar într-un mod foarte nesemnificativ, învățătura filozofică și, în special, cognitivă a lui Pla Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți tonuri despre idei Este păcat că domnul Kazansky nu a comparat mai îndeaproape învăţăturile lui Platon despre idei cu învăţăturile despre minte, ca despre posibilitatea unor obiecte imaginabile G Kazansky a pierdut din vedere faptul că explicarea sensului comparației aristotelice a sufletului cu o tablă nescrisă provoacă în principal nedumerire și el dedică, s-ar putea spune, doar câteva rânduri explicației acestui loc întunecat în aristotelic filozofie Domnul Kazansky declară în mod direct că Aristotel înțelege "posibilitatea" în sensul lui Platon și nu respinge opinia unei astfel de autorități precum Zeller, care, ni se pare, exprimă ceva complet opus a ceea ce spune domnul Kazansky (op cit , p) În ceea ce privește problema relației dintre mintea pasivă și cea activă, din întregul studiu al domnului Kazansky aflăm că "mintea pasivă se dovedește a fi același organ cognitiv, comparativ independent, se dovedește a fi doar un organ mai puțin perfect, latura mai umană a aceluiași adevărat, în sensul deplin al cuvântului minții active " Mărturisim că nu înțelegem cum a ajuns domnul Kazansky la o asemenea concluzie și constatăm că dedică prea puțin spațiu unei întrebări atât de importante Dacă, după cum afirmă pe bună dreptate domnul Kazansky (p), Aristotel credea că lucrurile materiale sunt un prilej pentru mintea de a-și manifesta activitatea, atunci nu ar fi riscant să spunem în același timp că participarea experienței este cea mai nesemnificativ, că se reduce aproape la zero? Nu putem în niciun fel să subscriem la afirmația domnului Kazansky că centrul de greutate în formarea cunoașterii raționale nu se află în experiență, ci în rațiune în sine, în activitatea de sine, în gândirea de sine a rațiunii Pe baza cuvintelor lui Aristotel, putem vorbi mai degrabă de o participare egală a ambilor factori: gândirea este pusă în mișcare ύπο τού νοητού, iar νοητον este în lucrurile sensibile; de aceea este clar că toată gândirea trebuie să aibă în mod necesar un moment senzual Mai departe (p), domnul Kazansky însuși se îndoiește și constată că "Aristotel, aparent, a acordat o atenție destul de legitimă experienței; în spatele experienței, a influenței obiectului propriu-zis, el, aparent, a recunoscut exact aceeași semnificație esențială ca în spatele altui factor, subiectul propriu-zis G Kazansky constată că acest aspect nu putea fi adus la Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți sfârşitul din fundamente pur metafizice, pentru că fundamentul a tot ceea ce există, a tuturor lucrurilor individuale în general; comunul este proprietatea primară a minții, "comunul este proprietatea

primară numai a subiectului" Dacă gândim numai cu aceasta, atunci nu există niciun motiv pentru ca Aristotel să nu fie un empiric, pentru că și pentru Locke, până la urmă, "generalul este proprietatea primară a subiectului", iar în cunoaștere, rațiunea cunoaște în primul rând generalul Acest lucru, însă, nu ne dă motive să ne îndoim de empirismul lui Locke Dar domnul Kazansky nu a uitat că, potrivit lui Aristotel, "generalul se găsește încă în lucrurile individuale", prin urmare, "cu cunoștințe rezonabile, cunoștințele senzoriale ar trebui să fie și la îndemână" - S-ar părea că această bază metafizică este destul de suficientă pentru a ne asigura că acea experiență este aceeași sursă egală de cunoaștere ca și mintea Totuși, domnul Kazansky pare încă mai probabil să creadă că de fapt factorul, agentul real în formarea cunoașterii raționale este mintea, subiectul De aceea, ni se pare că, dacă domnul Kazansky ar fi luat în ajutor "metafizica" și ar fi clarificat cu atenție raportul dintre singular și plural, nu ar fi avut o asemenea clintire a gândirii ; atunci domnul Kazansky ar fi evitat afirmația ambiguă că, pe de o parte, Aristotel este un empiric, iar pe de altă parte, nu un empiric Luând în considerare fundamentele metafizice ale teoriei cunoașterii lui Aristotel, s-ar putea arăta că principiul cunoașterii este rezultatul interacțiunii a doi factori, percepția senzorială și rațiunea Aici nu avem de-a face cu o contradicție, dar aceasta este o concluzie directă din sistemul metafizic al lui Aristotel O astfel de contradicție ar fi cu adevărat uluitoare În același capitol, la o distanță de mai multe rânduri, găsim următoarea propoziție: "putem învăța principiile fundamentale prin necesitate prin inducție, deoarece percepția (αΐσθησις) aduce generalul în suflet" Câteva rânduri mai târziu se spune că "rațiunea trebuie să fie punctul de plecare al cunoașterii" (νούς έπιστήρ, ης aru η) Având în vedere acest lucru, cu greu se poate argumenta că în Aristotel aceasta este pur și simplu o contradicție Astfel, se pare că am avut dreptate spunând că domnul Kazansky nu ne-a oferit o imagine completă a sistemului aristotelic, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE puncte de vedere ale empirismului; dacă neagă că Aristotel a fost precursorul empirismului modern, ar trebui să sublinieze diferența dintre logica lui Bacon și Aristotel Într-adevăr, pe această comparație, Lewis și-a fundamentat afirmația că Aristotel a fost "părintele empirismului modern" Nu îndrăznim să spunem cât de oportun este să decidem întrebarea: "A fost Aristotel un empirist, chiar dacă nu în sensul modern"? Dar odată ce este setat, atunci trebuie să mergeți direct la soluția sa; și asta nu găsim în opera domnului Kazansky Ne grăbim să facem o rezervare Oricine ar crede că slăbim semnificația lucrării domnului Kazansky ne-ar înțelege greșit Unele părți ale acestuia merită aprobarea deplină, de ex despre senzație, κοινόν αισθητήριον^ despre φαντασία și procesul de formare a cunoașterii raționale Dar, din nefericire, trebuie spus despre ele că sunt de necitit, din cauza prelungirii extreme a expunerii, a repetărilor neîncetate, și datorită faptului că aceste capitole sunt temeinic impregnate de tendința de a dovedi cu orice preț că Aristotel nu a fost un empiric (și acest termen este pe deplin atașat unui sens aparte) *) În ceea ce privește Aristotel, Lewis are dreptate că "Aristotel a fost un metafizician în practică", iar A Lange are dreptate și că sistemul lui Aristotel a combinat apariția empiriei cu toate neajunsurile raționalismului, care subminează cercetările empirice de la bază Dar amândoi, spunând aceasta, au avut în vedere, în principal, construcția lui de filozofie naturală Dacă luăm în considerare teoria sa despre cunoaștere, atunci afirmația lui Lewis că Aristotel este "primul creator al filozofiei

empirice" rămâne de neclintit adevărată E Chelpanov Paul Barth Die Geschichtsphilosophie HegeTs und der Hegeliane! bis aufMarx und Hartmann Ein kriti-scher Versuch Leipzig p (Filosofia istoriei lui Hegel și a hegelianilor, terminând cu Marx și Hartmann) Autorul lucrării menționate aparține numărului acelor gânditori treji care își folosesc toată puterea asupra *) Există unele inexactități în traducere în orașul Kazansky, dar nu le vom cita din lipsă de spațiu Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE ceva de risipit cu ajutorul luminii cunoaşterii pozitive moderne ceaţa metafizică care încă ne învăluie Aceasta este, cel puțin, sarcina pe care și-o propune autorul și pe care, desigur, nu se poate decât să o trateze cu deplină simpatie În investigarea speculaţiilor hegeliene despre istorie, autorul s-a considerat îndreptăţit să se limiteze doar la acelea dintre aceste speculaţii care nu au rămas închise în cărţi, ci au influenţat mintea contemporanilor, iar prin acestea din urmă şi asupra istoriei Să notăm pe scurt rezultatele generale la care autorul ajunge pe baza recenziei sale critice Filosofia hegeliană este învechită nu numai în formă, ci și în conținut și ar fi o mare nenorocire dacă ideea hegeliană de dezvoltare, cu arbitrariul ei metafizic, și-ar recăpăta influența asupra înțelegerii istoriei Explorând diferitele aspecte ale conceptului hegelian de dezvoltare în aplicarea sa la filosofia generală a istoriei, precum și la istoria religiei, filosofiei și artei, autorul constată că în toate aceste cazuri conceptul de dezvoltare este complet diferit pentru Hegel Într-un caz este definită, de exemplu, ca o creștere treptată a libertății subiective, care concomitent cu creșterea ei devine și obiectivă; în cealaltă, ca dezvoltare fenomenologică a spiritului uman; în al treilea (aşa cum se aplică dezvoltării artei), ca o umplere tot mai progresivă a formei de artă cu conţinutul ei, ideea divină Ceea ce este comun în toate aceste cazuri este ceea ce se formulează ca un joc logic al contrariilor, dar de fapt o creștere empirică, treptată, a unei calități, proces sau activitate "Ca o creștere treptată (Steigerung), dezvoltarea hegeliană este complet diferită de conceptul modern de "evoluție", a cărui definiție principală nu este creșterea, ci trecerea de la omogenitatea incoerentă la eterogenitatea coerentă" (, I i) Mai mult, ceea ce este comun tuturor liniilor hegeliene de dezvoltare este că ele sunt mai scurte decât realitatea, nu o acoperă sau o definesc într-o direcție complet falsă; și, în sfârșit, că ele procedează numai în sfera spirituală, ca și cum spiritul ar fi complet independent de condițiile reale ale existenței sale Din toate aceste motive, ideea hegeliană de dezvoltare a dat naștere unor teorii false, precum teoria lui Lassalle a Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Dreptul ereditar roman și înțelegerea lui Erdmann a istoriei filozofiei, sau a creat o înțelegere empirică unilaterală a istoriei, ca în Marx, care a reținut în mod formal atât de mult din modul de gândire hegelian Marx și adepții săi au marele merit de a sublinia în cea mai puternică măsură rolul pe care relațiile economice îl joacă în geneza tuturor, chiar și a celor mai înalte manifestări ale vieții sociale - dar, cu toate acestea, au apreciat atât de mult această semnificație încât au văzut în condițiile economice o cauză suficientă a oricărei schimbări sociale Relațiile politice, dreptul, religia, morala sunt, însă, după autor, nu doar o suprastructură pe fundamentul relațiilor economice, nu doar o reflectare a acestora, ci, fiind dependente de acestea din urmă, ele joacă și un rol complet independent, rol independent, având la rândul său impact asupra relațiilor economice ale societății În general, o viitoare teorie a istoriei complet dezvoltată va corecta evaluarea

falsă exagerată pe care Marx o dă economiei politice Aceeași teorie va investiga, de asemenea, în ceea ce privește istoria religiei, a artei și a filozofiei în special, legătura acestor fenomene cu societatea, iar prin societate va însemna, desigur, nu numai, ca și marxistii, relațiile de producție și proprietate, dar și elemente politice și nu va face nicio dependență unidirecțională din legătura reciprocă În raport cu istoria filosofiei, de altfel, indiferent de influența determinantă a formelor sociale în care trăiește filozoful, știința istorică va ține cont și de influența cunoașterii pozitive, care afectează nu mai puțin puternic gândirea filosofică Dar este de la sine înțeles că înțelegerea istorică viitoare nu va ignora nici acele gânduri pe care filosofia, ca forță spirituală independentă, le-a transmis la rândul său științelor pozitive · Hegel și adepții săi conferă metodei dialectice un avantaj față de cea genetică: originea istorică a diferitelor elemente ale vieții sociale și spirituale le este indiferentă De aici nemulțumirea pe care o naște în noi toate raționamentele lor, întrucât niciun fenomen "nu poate fi înțeles și Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cunoscut nouă, dacă nu urmărim apariția și dezvoltarea ei încă de la primii germeni imperceptibili În știința naturii, această regulă a fost recunoscută de mult timp și a condus la descoperirea multor adevăruri mari Pentru istorie, a fost mai întâi stabilit în mod conștient și aplicat științific de Comte și Spencer "Așa cum omul de știință al naturii se îndrăznește să decidă ceva cu privire la semnificația și funcția părților oricărui organism doar atunci când le-a urmărit prin toate etapele, de la primul germen până la dezvoltarea lor, așa și politicianul științific abia atunci îndrăznește să ia cu încredere o decizie cu privire la orice parte a societății și funcția ei, atunci când ia în considerare semnificația și esența ei în toate modificările de la cea mai primitivă la societatea modernă" ( ) Fără o astfel de revizuire, el va stagna într-un singur loc în întuneric, fără o direcție definită și fără vreo scară fermă Fără îndoială că această cărțiță, despre al cărei conținut general am încercat să dăm cititorului măcar o idee, merită toată atenția tuturor celor care caută să pună pe drumul cel bun dezvoltarea gândirii, pe care gândirea ar putea deveni într-adevăr nu speculații inutile, ci o forță motrice utilă în viața socială, nu distracție inactivă, ci un asistent activ în înnobilarea și îmbunătățirea tuturor aspectelor vieții sociale și ale existenței umane K Wentzel G Runze Etică Schițe enciclopedice și referințe la moravuri I Etica practică Berlin strada VIII - Autorul acestui studiu interesant nu își propune să îmbogățească în mod direct știința, ci se limitează la o sarcină mai modestă: să ajute cititorul să se orienteze printre numeroasele probleme etice și diversele încercări de a le rezolva, precum și să-și faciliteze munca de gândire independentă în chestiuni de importanță fundamentală și de interes general Pornind de la ideea că metodele și împărțirea eticii trebuie să fie cât mai simple și naturale, autorul își împarte întreaga opera în trei părți: i) etica practică sau concretă, expunând sintetic problemele individuale,) istoria studiilor morale Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE nii și h) etica abstractă, dedicată dezvoltării analitice a întrebărilor moral-teoretice generale Eseul revizuit de Prof Runtse și reprezintă prima parte a construcției concepute de el La rândul său , este împărțit în trei departamente principale, în care se interpretează consecvent despre un subiect separat, principalele forme de comunicare - familie, societate, stat și despre interacțiunea dintre subiect și societate În introducere, autorul își prezintă liniile directoare generale și

opiniile metodologice Poziția independentă a eticii în raport cu biologia, antropologia și etnologia se bazează, parcă, pe presupunerea unei diferențe specifice între natură și spirit Etica este cel mai strâns legată de politică, pedagogie și teologie practică, pe de o parte, psihologie, logică, estetică, pe de altă parte Autorul consideră că etica, ca sistem științific, este o disciplină filozofică (?) și că orice etică modernă trebuie să aibă inevitabil o colorare creștină, care decurge din caracterul universal al doctrinei creștine Totuși, tot ceea ce creștinismul dezvoltat istoric ne dă și ne învață ar trebui să fie în etica științifică și filozofică doar un subiect, dar nu un criteriu pentru studiul adevărului moral Dificultatea deosebită a fundamentării teoretice a eticii constă în principal în inepuizabilitatea relației psihologice dintre gândire și dorință Autorul respinge împărțirea obișnuită a eticii în doctrine ale binelui, virtuții și datoriei: în acest sistem trebuie adesea să se repete, deoarece multe fenomene aparțin simultan domeniului binelui, virtuții și datoriei Începând să studieze faptele vieții subiective, autorul remarcă în primul rând sensul moral dublu al îngrijirii corpului: simbolic (corpul este o oglindă a spiritului) și real (corpul este un instrument al spiritului) Întrucât poartă în sine capacitatea de perfecțiune morală, trebuie incontestabil apreciat ca un "bun ideal, specific etic" Autorul consideră că principalul motiv împotriva sinuciderii este faptul că este contrar simțului general al datoriei și credinței morale în scopul înalt pe care viața umană în toate (?) împrejurări poate și trebuie să-l aibă Emanciparea femeii își găsește o graniță permanentă în partea de jos Biblioteca Runiverse PREZENTARE GENERALĂ knpg relație de gen Pe lângă motive economice și politice, motivele educaționale împiedică această emancipare În general, autoarea nu simpatizează în totalitate față de învățământul superior al femeilor - arătând cu greu în mod corect în același timp rezultatele "dubioase" ale acestuia din Rusia - și furnizarea de activități publice ample femeilor pe baza egalității politice cu bărbații; mai presus de toate, autoarea este înclinată să limiteze rolul social al femeii la îngrijirea bolnavilor și a copiilor, ca "vocație naturală" Autorul susține cu zel indisolubilitatea unei căsătorii monogame încheiate sub respectarea "condițiilor morale", și este un mare rigorist în problema păstrării fidelității reciproce de către soți Baza morală a societății este formată din trei elemente: obiceiuri, limbă și religie Caracterul moral al luptei pentru eliberarea din sclavie, politic sau economic, are rădăcinile în faptul că un subiect individual trebuie să îndeplinească întotdeauna obligațiile asumate, dar același subiect, ca membru al întregului, le poate încălca în vederea interesele acestui întreg conform regulii: Noth bricht Recht - Distincția formală dintre clase (conducătoare, mijlocie și slujitori) nu va dispărea niciodată, dar în niciun caz nu va exclude posibilitatea unei participări comune a tuturor la legislație și administrație Recunoscând caracterul moral al războaielor doar defensive, autorul este sigur că războiul va rămâne pentru totdeauna un mijloc inevitabil de rezolvare a conflictelor internaționale, deoarece odată cu progresul culturii, bunăstarea națională crește intens și extensiv probabilitatea unor ciocniri internaționale Speranța pentru stabilirea păcii eterne universale pe pământ se dovedește (?), din păcate, a fi o utopie Pentru dezvoltarea morală a națiunii este importantă constanța guvernării, observată în monarhie Dintre toate monarhiile, cea mai convenabilă pentru autor pare a fi ereditară Are o atitudine negativă față de comunism, crezând că diferența dintre indivizi în ceea ce privește talentele, munca grea etc

, va determina întotdeauna și ar trebui să determine diferențele de proprietate dintre ei Dar nici socialismul nu trezește simpatie în autor; pe lângă posibilitatea reală de implementare, recunoașterea multora dintre teoriile socialiste este îngreunată de o posibilitate logică: state după modelul lui Fourier, Marx, Rodbertus * Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE nu poate fi imaginat în detaliu, dacă doar oamenii vii ca noi ar trebui să fie cetățenii săi În același timp, autorul nu este de partea măsurilor radicale în materie de reorganizare socială și este mai înțelegător față de paliative precum, de exemplu statistici profesionale Principalele concepte etice sunt libertatea, onoarea și veridicitatea Idealul practic al autorului: dragostea necondiționată pentru adevăr de dragul său, ura pentru minciuni, complet independentă de toate consecințele sale practice și considerațiile de oportunitate Autorul este un campion al libertății de studiu, presei și asociere, precum și al abolirii pedepsei cu moartea Formula generală pentru virtuțile și îndatoririle sociale este "tact moral" și "binevoință" ca "iubire morală (?) pentru aproapele" ( ) Iată cele mai caracteristice judecăți ale autorului, punctele marcante ale viziunii sale morale asupra lumii, în măsura în care aceasta a fost exprimată în lucrarea înaintea sa Această lucrare are o culoare teologică clară; pe lângă referințele și citatele frecvente din St Scriptura, Parintii Bisericii, autorul traseaza punctul de vedere al "pacatului" in paralel cu punctul de vedere pur stiintific al crimei morale Autorul pare să fie înclinat spre optimism, dar este puțin probabil ca acest optimism să nu aibă nicio legătură cu principiul reacționar potrivit căruia "tot ceea ce este real este rezonabil", și este puțin probabil ca acesta să conducă autorul la o evaluare exagerat de condescendentă a altora extrem de fenomene negative ale vieții Pe de altă parte, privind natura umană păcătoasă, autorul dezvăluie o dispoziție pesimistă, exprimată, printre altele, după cum am văzut, într-o atitudine sceptică față de ideea unei "lumi eterne" Totuși, acest scepticism își are rădăcinile și în îngustimea ideilor departe de progresiste, ideale ale autorului despre viitoarea ordine socială În continuare, formele binecunoscute de viață comunitară, care au doar un sens tranzitoriu, autorul nu merge , nevăzând în spatele lor nimic mai înalt în ordinea dezvoltării sociale Pătrunderea în nimic nu deschide ochii autorului asupra distantei misterioase a viitorului, cu excepția organizării statale "ideale" a unui eșantion șablon, care este un simplu fragment din tipul constituțional existent în prezent În ochii autorului, statul este un scop, nu un mijloc, și de aceea îi dă palma primatului Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE înaintea societății, neprevăzând că aceasta din urmă va trăi mai departe când a primei rămâne doar o memorie istorică Dacă astfel de convingeri ale autorului ar avea o bază reală și ar putea găsi acces la inimile cititorilor gânditori, atunci influența lor ar duce cu cel mai mare succes la un pesimism disperat Trăsătura exterioară a lucrării prof Runze constă în faptul că fiecare paragraf este însoțit de un bogat index bibliografic, care conține nu numai cele mai importante lucrări pe această temă, care au legătură directă cu aceasta din urmă, ci și lucrări deloc importante, tratând subiectul din un punct de vedere cu totul nepotrivit, • dus din străin în sfera cunoașterii, religiei și chiar artei - opere de mult uitate de toată lumea, dar extrase cu generozitate de către autor din gunoaiele arhivistice În aceste indexuri, autorul acordă și literaturii ruse amabila sa atenție, conducându-l, totuși, atât de departe și într-o direcție atât de nefericită încât rezultă niște curiozități foarte nedorite Într-adevăr,

este deja ciudat că, în timp ce se ocupă de probleme speciale ale eticii științifice și filozofice, autorul citează lucrările lui L Tolstoi, Dostoievski, prof Tarnovsky (!), în timp ce ignoră complet lucrările filozofilor morali ruși Este posibil ca literatura noastră filozofică să fie deja atât de săracă, încât ar fi imposibil să subliniem problema căsătoriei monogame într-o lucrare în care aceasta din urmă este tratată mai specific, larg și mai serios decât în Sonata Kreutzer, sau problema jocuri - lucrări mai potrivite decât o lucrare pur fictivă θ "Jucătorul" al lui Dostoievski sau, în cele din urmă, la problema prostituției - eseu în care ar fi luat în considerare mai larg, din punct de vedere mai apropiat de etică (de exemplu, "Ihtorica Destinul unei femei") a lui Șașkov decât în studiul medical special al profesorului sifilidolog Tarnovsky "Prostituție și aboliționism?" Oricât de săracă ar fi literatura noastră filosofică în comparație cu literatura artistică sau chiar medicală, dar, în orice caz, pentru un filozof de specialitate, este mai necesar să acorde atenție și să te familiarizezi cu lucrările modeste ale specialiștilor similari, cel puțin cu "Probleme de etică" a lui Kavelin, care a făcut zgomot în toată lumea Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Europa cu Sonata Kreutzer, care nu are absolut nicio semnificație pentru știință Atent la literatura rusă, autorul este în același timp atent la fenomenele vieții rusești, nu numai mari, ci și destul de mici Așadar, alături de deficiențele cenzurii noastre politice, "a treia diviziune", intoleranța religioasă indirectă, autorul atinge și moravurile noastre precum "pentru vodcă", "pentru ceai" (bakshishi) etc Dar datorită concisului prezentare folosită de autor, care conferă lucrării sale natura rezumatului, uneori nu este deloc clar la ce rezultate științifice poate duce această atenție De exemplu, la p Fără îndoială, acest fenomen intră și în sfera eticii practice și este supus unei anumite măsuri de considerație morală; dar autorul nici măcar nu face aluzie la o asemenea considerație, ci pur și simplu afirmă faptul existenței unor funcționari ruși, care, având loc atât în Turcia, cât și în China, nici pentru care în Europa nu este un secret Nu l-ar strica pe autor să fie complet amabil și în indexul literar al acestui paragraf să plaseze "Vai de înțelepciune" și "Inspectorul guvernamental", de la care cei care doresc să se familiarizeze suficient cu clasa funcționarilor noștri în nemuritoarea ei reprezentanți tipici; Sonata Kreutzer, în orice caz, va oferi cititorului european mult mai puțin material pentru rezolvarea chestiunii căsătoriei monogame decât Vai de la Wit și Inspectorul guvernamental pentru problema tschinownik-ului rus^ În străduința pentru expunerea completă, autorul i-a fost evident teamă să piardă din vedere chiar și un fenomen nesemnificativ al vieții care ar putea fi atribuit sferei eticii practice Dar, din păcate, în această aspirație lăudabilă, nu a dat dovadă de un anumit simț al proporției, trecând linia dincolo de care plinătatea se transformă în meschinărie În cartea autoarei, pe lângă fumatul de tutun, trabucuri, dansul, mersul pe frânghie etc , există loc pentru patinaj, parade militare și felicitări pentru noul an; dar aceste fenomene nu sunt prezentate ca fapte simple, ci, de exemplu, se oferă o evaluare detaliată a avantajelor morale ale patinării înainte de a dansa într-o sală de bal înfundată Implicarea autorului în sfera fleacurilor nesemnificative şi Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE întrebări, dorința de completitudine dăunează seriozității cercetării sale, îi conferă în alte locuri o nuanță mai mult sau mai puțin comică Preocupat de completitudine și bazându-se prea mult pe munca independentă a gândirii cititorului, autorul face

doar aluzie la multe probleme foarte importante, apucându-le ca din mers, ceea ce dă impresia de incompletitudine, lipsă de dovezi și tocmai incompletitudinea studiu Din lipsă de spațiu, sunt nevoit, din păcate, să las fără atenție multe neajunsuri foarte grave și trăsături pur și simplu curioase ale Prof Runze Voi evidenția cel puțin principalul defect în însuși sistemul construcției sale, care, mi se pare, reprezintă reversul în esență, a adevăratului său principiu călăuzitor, conform căruia partea analitică abstractă ar trebui să urmeze partea sintetică concretă Evident, evaluarea morală a tuturor fenomenelor de etică practică, adică viața însăși, nu poate fi realizată decât pe baza unui criteriu abstract elaborat teoretic Este oportun și oportun să se întreprindă această evaluare, atunci când criteriul este încă ascuns în distanța de ceață a cercetării viitoare? Desigur că nu Prin urmare, notând anumite fenomene ale vieții ca fiind morale, indiferente și imorale, autorul anticipează în mod ilegal toate acele concluzii care pot fi trase corect și care sunt obligatorii doar în încheierea sistemului Ni se spune: asta este moral, asta este imoral, dar asta este indiferent, dar între timp încă nu a fost clarificat: ce este moral și imoral în general? Oricum ar fi, dar lucrarea prof Runtze, cu toate neajunsurile sale numeroase și grave și cu o culoare reacționară necompletică, inspiră autorului respect ca un om de știință conștiincios și solid, lipsit de prejudecăți și dependențe naționale înguste, de dușmănie oarbă față de francezi și de ură sălbatică față de evrei, - savant de bogată erudiție nu numai în disciplinele pur filozofice, ci și în științe mai mult sau mai puțin străine, de exemplu, în economia politică În ciuda tendințelor scolastico-teologice, în general, studiul larg conceput al prof Runze are un caracter științific, folosește metode fructuoase, se află pe terenul ferm al vieții reale, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE impregnat de o străduință sinceră pentru adevăr, imparțialitate largă și toleranță față de cele mai diverse opinii Spre meritul neîndoielnic al prof Runtse ar trebui să pună, de asemenea, pe faptul că ține sus steagul unei personalități umane libere, protejând-o de arbitrariul grosolan și violența din partea societății și a statului, fără să se gândească măcar să o facă un obiect al dezvoltării morale, "un scop" in sinea lui " Desigur, numai după finalizarea a tot ceea ce a întreprins prof Runtse of labor va fi posibil să vorbim în cele din urmă despre el ca un întreg fenomen filosofic, pentru a determina semnificația sa generală științifică și filozofică A Bao Baldwin Manual de psihologie New York Partea I (Sențuri și intelect), ediția a II-a, VP+ Partea a II-a (Feeling and Will), p Baldwin, în Manualul său de psihologie, referitor la problema relației dintre psihologie și metafizică, nu deține punctul de vedere exclusiv care poate fi găsit la majoritatea susținătorilor psihologiei experimentale, cum ar fi, de exemplu Ribot, în prefața sa la Psihologia germană Baldwin, ca și alți psihologi americani (James, Ladd), în această problemă se învecinează cu o altă direcție - Lotihe-Her-Bartian Dacă psihologia este privită ca o știință pur naturală, atunci ea trebuie să stea în aceeași relație cu metafizica ca orice altă știință Totuși, independența ei relativă trebuie subliniată în special pentru că o astfel de poziție este relativ nouă și, de asemenea, pentru că există o clasă de gânditori care nu vede diferența dintre considerația empirică și cea rațională a sufletului Absorbția completă a psihologiei de către metafizică este imposibilă, la fel cum este imposibilă absorbția fizicii de către metafizică Trebuie inevitabil să presupunem că există o ființă actuală numită suflet, fie că o privim ca o "ființă substanțială" sau pur și

simplu ca "totalitatea fenomenelor vieții mentale" Exact în același mod, reprezentantul științelor naturii presupune ceva numit Biblioteca "Runivers" REVIZIE KN G dat de materie; această presupunere este și metafizică Un astfel de postulat pare necesar pentru a da unitate fenomenelor investigate și pentru a crea un punct de plecare Rezultatele cercetării empirice dau mai multă certitudine acestei presupuneri și pregătesc calea pentru psihologia rațională Dintre întrebările private din Baldwin, de interes deosebit pentru noi este soluția chestiunii așa-numitei descompunere a conștiinței Aceasta este tocmai ipoteza despre existența unor unități infinit de mici de conștiință Conform teoriei lui Taine, acest element infinitezimal nu este recunoscut; pentru a dobândi conștiința, el trebuie să intre în alcătuirea unei conexiuni; trebuie mărită pentru a se distinge; izolat fiind, scapă de sentimentul interior; cu toate acestea, există, pentru că nimic complex nu poate exista fără componente Indiferent de Taine, Spencer a ajuns la aceeași concluzie "Putem concepe, spune el, că există un element original al conștiinței și că toate nenumăratele tipuri de conștiință rezultă din combinarea acestui element cu el însuși " Dar dacă acceptăm că elementul conștiinței nu ajunge la conștiință, atunci cum putem înțelege că primim o întreagă impresie de la elementele inconștiente? Între timp, nu putem în niciun fel să admitem conștientizarea lor, fiind ghidați de mărturia experienței interioare Într-un cuvânt, trebuie să admitem că conștientul este creat din inconștient Baldwin propune o soluție foarte simplă la această întrebare, bazată pe "sumarea excitației fiziologice" Nu trebuie să considerăm ca fiind psihologice acele elemente care nu ajung în conștiința noastră Excitațiile infinit de mici nu ajung în conștiință, deoarece rămân în limitele doar excitației fiziologice; atunci când astfel de excitații elementare individuale se acumulează în cantitatea corespunzătoare, atunci suma lor ajunge la conștiință De asemenea, considerăm original faptul că Baldwin în manualul său dedică mult spațiu sentimentului motor (muscular, inervație), urmând opinia că "studiul psihologiei moderne ar trebui să înceapă cu studiul psihologiei musculare" Biblioteca "Runivers" REVIZIE K n I G y Sunt interesante capitolele "despre simțul realității" și "despre credință"; multe observaţii originale în secţiunea despre testament În general, opinia lui Wundt poate fi citată despre cartea lui Baldwin: "datorită prezentării sistematice, această carte poate fi recomandată atât pentru începătorii în studiul psihologiei, cât și pentru cei care se pregătesc pentru munca independentă în acest domeniu" E Chelpanov Biblioteca "Runivers" Societatea psihologică Într-o ședință de urgență a Societății de Psihologie din mai , pe baza raportului comisiei de acordare a premiului D A Stolypin pentru cel mai bun eseu despre filosofia științei, s-a decis, printre altele: și unitatea de știință" cu deviza Εν καί πολλά, autorul căruia s-a dovedit a fi (după deschiderea plicului) membru de onoare al Societății B N Chicherin) Să-i exprime lui D A Stolypin profunda recunoștință a Societății pentru premiul întemeiat de acesta pe o temă din filosofia științei) Întrebați donatorul dacă nu este de acord cu suma rămasă în iooo r propune o temă nouă pentru un premiu pentru un eseu despre filosofia lui Og Comte; în caz de dezacord cu D A Stolypin, desemnați un termen de trei ani pentru atribuirea pe aceeași temă Întrucât în prezent s-a primit o declarație de la D A Stolypin adresată Societății de Psihologie că nu dorește să schimbe tema stabilită de acesta pentru acordarea premiului, atunci în temeiul deciziei Societății din mai și a voinței exprimate de către donator, împreună cu aceasta am onoarea să

anunț condițiile pentru concursul Premiului Stolypin rămas pentru un nou mandat la ianuarie Condiții pentru premiul II PENTRU UN ESEU PE TEMA FILOZOFIEI ŞTIINŢEI Simțul Societății de Psihologie din Moscova anunță că, la sugestia lui D A Stolypin și le-a donat Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ fonduri, numește din nou prima în iooo r pentru cel mai bun ■ eseu pe tema: O examinare critică a poziției lui Auguste Comte cu privire la coincidența naturală (coïncidență spontană) a legilor primitive ale naturii anorganice cu legile de bază ale vieții organice și asupra efortului tuturor cunoștințelor reale ale omului către unitatea logică și științifică (unité logique et scientifique) u Vezi Cours de philosophie positive, leçons -me et -me, în special țări de volume ale editiei a VI-a a Littre Pentru o rezolvare completă a problemei, o atenție specială a filozofiilor fizicii, chimiei și biologiei în principalele lor metode și legile de bază, așa cum sunt expuse în vol II și III "Curs" (Compară pamfletul donatorului D A Stolypin: Două filosofii Unitatea științei Învățăturile lui Og Comte Începuturile sociologiei - Eseuri despre filosofie și știință - Legea mondială a echilibrului și armoniei în natură și fenomene sociale Moscova, -) Termenul limită pentru depunerea eseurilor este ianuarie Acordarea premiului de către un comitet special al Societății de Psihologie va avea loc în aprilie La discreția comisiei, conform voinței donatorului, premiul poate fi împărțit între solicitanți, iar în cazul depunerii nesatisfăcătoare a eseurilor, acordarea premiului sau a unei părți semnificative a acestuia poate fi reprogramată pentru o nouă termen La concursul pentru premiu pot participa toate persoanele care au absolvit studii superioare Eseurile trebuie scrise în limba rusă și livrate Universității din Moscova în numele președintelui Societății de Psihologie Numele și adresele solicitanților trebuie trimise în plicuri sigilate cu desemnarea pe acestea a motto-urilor sau epigrafelor eseurilor depuse Președinte al Societății de Psihologie din Moscova Biblioteca "Runivers" PROCES-VERBAL ȘEDINȚEI Societatea RUSĂ pentru Psihologie Experimentală în - PRIMUL AN DE EXISTENTA Protocoale generale fostul psiho Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Procesele-verbale ale reuniunilor Societății Ruse de Psihologie Experimentală Procesul-verbal al primei adunări generale (februarie) La întâlnire au participat: prof H P Wagner, H N Polezhaev și Drs : F F Fisher, A V Elisev, A D Stepanov, M I Povarnin, V V Albov, G A Pyankov, V M Buyalsky, V K Golimont, D V Leshchinsky și V F În ședință a avut loc alegerea oficialilor Societății Prof a fost ales în unanimitate președinte H P Wagner, Vicepreședinte-Dr F F Fischer, Secretarul Societății-Dr A V Elisev, Membrii Consiliului-Dr I Ya Leshchinsky și H N Polezhaev Întrucât, din cauza numărului redus de membri ai Societății, gestionarea cotizațiilor de membru, precum și depozitarea sumelor nu pot fi împovărătoare, ședința a hotărât îmbinarea funcției de trezorier cu cea de secretar al Societății pentru moment fiind și cere dr A V Elisyev să preia această funcție, precum și și funcția de bibliotecar, la care dr Elisiev și-a exprimat acordul La finalul alegerilor, Președintele Societății a mulțumit celor prezenți pentru onoarea alegerii și s-a adresat întâlnirii cu următorul discurs: "Deschiderea Societății noastre, mm Permiteți-mi, în primul rând, să spun câteva cuvinte despre forma statutului său în temeiul căruia este acum obligat să acționeze Fără îndoială, această formă este cauzată de dorința de a fi cât mai corectă și fundamentală * Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ este mai indicat să ne protejăm publicul de consecințele nocive și entuziasmul pentru hipnotism și, în

general, de acele fenomene ispititoare ale activității mentale a unei persoane, care apar rar, sporadic, uimesc prin neobișnuit, putere și - în principal - prin misterul cu care sunt realizate Proiectul inițial de carte admitea în numărul de membri ai Societății pe toți cei interesați de dezvoltarea cunoștințelor în psihologia omului și a animalelor și prevedea doar ca acest număr să fie ales în principal de persoane cu diplomă de medic sau candidat a stiintelor naturii O astfel de condiție era destul de legală și necesară În ceea ce privește psihologia experimentală, nu se poate face fără ajutorul și competența unui medic Consiliul Medical, căruia i-a fost supus în vedere acest proiect, a limitat limitele deja foarte înguste ale acestei afecțiuni: a închis publicului ședințele Societății și, într-o notă specială, a extins această interdicție chiar și asupra persoanelor asupra cărora se fac experimente fiind efectuate, adică unor astfel de subiecte din afara Societății și străine de medicină și științele naturii, pe care fiecare medic le poate introduce, cu deplină libertate, spre demonstrare în orice Societate științifică "Lasă-mă, mm gg , să explice aici o asemenea viziune a Consiliului Medical într-o direcție favorabilă nouă Nu voi argumenta că această privire exprimă temeri, poate prea exagerate, temeri care nu permit membrilor Societății să demonstreze rezultatele cercetării lor în fața tuturor membrilor Societății (subliniez aici intenționat cuvintele în fața tuturor) Dar dacă priviți cazul din cealaltă parte, veți ajunge involuntar la concluzia că Consiliul Medical a introdus tocmai restricția care decurge din însăși esența problemei Cu toții ne dorim aici să fim angajați în psihologia experimentală, adică în studiul și observarea unor astfel de fenomene ale vieții mentale, care, pe de o parte, sunt extrem de inconstante, capricioase, ca să spunem așa, și care, în același timp, sunt foarte complexe , complicat și necesită o mulțime de condiții foarte subtile care nu sunt îndeplinite sau nu întotdeauna reușite cu o adunare mare, în prezența a mulți martori În consecință, Societatea, prin însăși natura problemei, nu poate, în totalitate, să-și desfășoare investigațiile În acest scop, este Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ captivitatea ar trebui împărțită în cercuri, în comisii speciale și în ele să se dezvolte cutare sau cutare întrebare Din acest punct de vedere se poate împăca cu severitatea și cu acele temeri cu care Consiliul Medical a tratat cazul nostru Va trece un an, vom încerca să cunoaștem temeinic această chestiune, să elaborăm metode și dacă în acest an vom ajunge la concluzia că statutul nostru îngreunează cu adevărat libertatea de cercetare a Societății, atunci vom avea întotdeauna timp să solicite modificarea acestui statut Și acum îmi permit să vă propun pe toți, uh gg , a trece direct la chestiune, la chestiunea este foarte complexă, ceea ce va necesita de la noi multă muncă și timp "În primul rând, permiteți-mi să arunc o privire generală asupra scopurilor și obiectivelor noastre pentru a avea o idee generală și o direcție aici Mi se pare că nu mă voi înșela dacă spun că la ora actuală, în psihologie în general, avansează acea direcție care tinde spre monism - numai că nu către monismul materialist, ci către monismul spiritualist Materia nu mai este considerată singura sursă de putere, ci este un derivat al acelei energii nemateriale, despre care se spune că "da viață" Într-adevăr, privind schimbările drastice care apar în natura fizică a omului sub influența sugestiei, ajungem involuntar la concluzia că există "ceva" în afară de partea centrală și periferică a sistemului nervos și a funcțiilor sale, care poate dispune a proceselor biologice, ale vieţii Numiți acest "ceva" oricum doriți: puterea

imaginației, voința, influența atenției sporite, în sfârșit, forța mentală a unei persoane - nu contează: vom da doar o explicație pe care am inventat-o, vom aplică termeni pe care i-am inventat fenomenului, dar în esență nu vom explica nimic și nimic să-l deschidem De aceea, mi se pare, cel mai bine este să nu atingem aceste întrebări de bază, extrem de obscure, sau cel puțin să nu le atingem direct, ci să le abordăm din acele aspecte care ne permit să studiem întrebările în mod concret Astfel de întrebări includ, de exemplu, întrebarea privind posibilitatea transferului nematerial al sentimentelor, gândurilor, voinței sau dorințelor unei persoane către alta Acest fenomen a fost numit manjevism și, după ce i-au lipit această etichetă, l-au predat, c Arhiva Între timp, sub această etichetă, la fel ca sub mine Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ prin gestul altora se ascund puncte de vedere diferite Unii observatori permit aici posibilitatea unei sensibilități extrem de subtile, senzații din partea subiectului, ghicirea gândului altcuiva sau a voinței altcuiva Ei nici măcar nu au nici cea mai mică îndoială că aici întreaga chestiune se rezumă la o simplă presupunere sau presupunere S-ar părea că nu este nimic mai ușor decât să rezolvi această întrebare empiric, dar nu trebuie să uităm niciodată, mm că aici vorbim de fenomene extrem de delicate, subtile, care sunt mai susceptibile de a fi influențate de psihic, chiar etic, decât de influența oricăror figuri fizice Dacă nu toate, atunci foarte mult aici depinde de starea de spirit a persoanelor care experimentează și a acei subiecți asupra cărora se efectuează experimentele Și această dispoziție, la rândul său, atât la aceștia, cât și la alții, depinde nu numai de starea organismului lor fizic, ci și de așa-numita dispoziție spirituală Este clar, deci, că dintre experimente, în acest caz, sau vor da un rezultat negativ și doar doi sau unul vor răspunde pozitiv Desigur, acest singur răspuns pozitiv este extrem de drag experimentatorului, dar este dragă numai într-un astfel de caz când nu va exista nicio îndoială în el când se exprimă clar, definitiv în senzația și conștiința experimentatorului, sau, și mai bine, a lăsat niște urme grafice, în dovada obiectivității sale complete "Printre condițiile care sunt cuprinse în înființarea experimentului, de care depinde succesul sau eșecul acestuia, se numără și, în plus, un element foarte esențial, important, obligatoriu, acea stare de spirit a experimentatorului, în care există o încredere fermă în succesul sau eșecul experimentului Știi mm ani, cât de puternic funcționează prejudecata întregului depozit de percepții și concepte ale fiecărei persoane În condițiile în care vor fi efectuate toate experimentele noastre, ni se pare ciudat și complet de neînțeles, ca o viziune sau o opinie pur subiectivă a unei persoane poate acţiona asupra rezultatului obiectiv al experienţei Dar "atunci, nu mai puțin este un fapt pe care de multe ori eu însumi am fost condus să îl observ Aici intrăm în tărâmul întunecat al fenomenelor pur psihice, cu legile și condițiile lor complet deosebite și complet neexplorate Spunând asta, consider că este destul Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ este de asemenea necesar să se tragă concluzii ulterioare care decurg din respectarea sau nerespectarea acestei condiţii Starea de spirit a unei persoane poate fi îndreptată într-o direcție sau alta, în funcție de depozitul organizației sale fizice sau psihice, dar această dispoziție poate fi rezumată la mai multe persoane Dacă în timpul experimentului sunt prezenți mai mulți membri ai societății și cei mai mulți dintre ei au convingeri ferme și irezistibile că experimentul este imposibil, atunci experimentul va eșua cu adevărat Ce funcționează în acest caz, nu știu, aceasta este o

întrebare complet obscură S-ar putea ca aici să lucreze dorința, voința experimentatorului, care își va produce efectul, deși fulgeră instantaneu în niște adâncituri spirituale neexplorate, sau în cele din urmă voința subiectului asupra căruia se efectuează experimentul "Eu îl aduc, mm pentru a arăta ce influențe subtile, abia perceptibile, trebuie să ținem cont în cercetările noastre și, în același timp, vreau să subliniez condiția în care un număr mare de persoane care fac experimente pot fi mai dăunătoare decât utile Într-un cerc mic, este mai probabil să găsești același sistem de consoane decât într-unul mare Odată cu viziunea fiziologică modernă predominantă a fenomenelor psihologice, majoritatea celor care nu cred în succesul experimentului și chiar în posibilitatea instalării acestuia se pot găsi mai degrabă printre experimentatori Vorbesc aici din experiență personală și pe bază de analogie cu alte fenomene psihice Ceea ce este nevoie aici nu este credința, așa cum cred mulți oameni, și nici măcar certitudinea, ci indiferența totală, o absență completă a prejudecăților și prezența chiar și a unei slabe dorințe ca experimentul să reușească Dacă această condiție este îndeplinită, atunci pentru mine, cel puțin, nu există nicio îndoială că majoritatea experimentelor, care sunt imposibile din punct de vedere obișnuit, fiziologic, vor fi destul de reușite Dacă toți cei care se ocupă de fenomene psihice ar fi avut încredere în frații lor, atunci multe ar fi fost demult fundamentate și rezolvate cu fermitate Există un număr enorm de observații, chiar sute publicate cu mult timp în urmă sau tipărite recent, dar aceste observații nu sunt crezute, deoarece nu vor să mute punctul de vedere dincolo de o anumită linie, care, după mulți, constă Biblioteca Runiverse SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ revarsă o graniţă de neclintit între fenomenele lumii materiale şi cele imateriale "Bănuiesc că mm că primul pas pentru munca noastră este studiul fenomenelor de manteivism, și anume, în i-x, din partea transferului nematerial între inductor și subiect, în -x, din partea însumării inductoarelor, adică influența comună, simultană a gândirii sau a dorințelor mai multor persoane, iar în , transmiterea prin intermediul unui lanț compus din mai mulți inductori, iar cei mai apropiați de subiect nu ar trebui să știe care este inductorul, ocupând cel mai extrem și cel mai îndepărtat loc din subiect, dorințe "Voi observa în același timp că în experimentele care au fost făcute de unii dintre noi în urmă cu doi ani, s-a dovedit că experimentul are loc cu cel mai mare succes atunci când inductorul atinge subiectul, adică în acele cazuri în care transmisia poate fi explicat în mod material Mai puțin reușite au fost experimentele când transmiterea a avut loc cu ajutorul unei batiste, frânghii sau lanț de ceas, cu atât mai puțin reușite când transmiterea s-a făcut fără niciun contact "Este de la sine înțeles că în timpul acestor experimente este necesar să se pună la punct o serie întreagă de studii privind transmiterea imaginilor grafice, și trebuie acordată atenție și dacă transmiterea are loc prin contactul inductorului cu subiectul, sau printr-o frânghie întinsă, sau în cele din urmă fără atingere deloc și, mai mult, la diferite grade de distanță și singurătate "Aș crede că în aceste experimente ar fi foarte de dorit să se folosească fotografia, care în multe cazuri ar oferi, mai bine decât descrierile cele mai atente și detaliate, o idee despre poziția experimentatorilor față de subiectul indus și astfel fixați chiar rezultatul experimentului (vezi "Sfinx", , articolul lui Gasman) "Voi trece acum la a doua etapă a cercetării noastre, la acea etapă care a produs cea mai mare surpriză și ezitare în credința sau neîncrederea experimentatorilor, care a deschis și continuă să deschidă în fața investigatorului acele funcții

misterioase și secrete ale mentalului organism, care acțiunile forțează involuntar să extindă cadrul nostru obișnuit prea vechi opinii asupra fenomenelor mentale Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ eu zic mm ani, despre sugestie (mental) mentală (sugestie mentale) Subliniez aici cuvântul mental, deoarece acest termen este preluat din viziunea dominantă actuală, iar în esență acest termen mental poate fi cel mai puțin potrivit și aplicabil Acea intonație a vocii și starea de spirit a inductorului, în care este făcută sugestia, ne indică în mod direct că aici nu avem de-a face cu un proces mental simplu și cu rezultatele lui, ci cu ceva mai general și profund din proprietățile spirituale Poate că aici se exprimă esența principală, fundamentală a organismului mental, acea esență căreia suntem obișnuiți să dăm cuvântul "voință" fără să ne adâncim în însuși sensul acestui cuvânt Poate că experimentele noastre vor clarifica ceva aici, dar deocamdată vom investiga acele cazuri specifice în care se exprimă acțiunea energiei psihice asupra organismului fizic uman Consider că acele cazuri de vindecare sau ameliorare a convulsiilor dureroase, care au fost indicate în practica hipnotică de către medicii școlii din Nancy, dovedesc pe deplin nu numai posibilitatea acestor cure, ci, în același timp, utilitatea extremă a hipnotizării ca anestezic si in general atenueaza calmarea sau chiar vindecarea diverselor atacuri nervoase "În acest domeniu trebuie să studiem o serie întreagă de întrebări care pot fi rezolvate doar empiric Unde sunt limitele acestei sugestii misterioase? Unde începe acțiunea sa și unde se termină? Unde este limita puterii lui? În ce cazuri și în ce condiții acționează mai puternic, cu mai mult succes? Ce condiții pot crește sau scădea puterea unui inductor sau hipnotizator? Ce influență are subiectivitatea aici? Ce condiții externe slăbesc sau întăresc sugestia? Cum afectează temperatura mediului ambiant? Starea atmosferei? Sezon? - și așa mai departe și așa mai departe "Dar toate aceste întrebări nu sunt doar o parte, o parte a studiului Cealaltă parte ne este prezentată de acele indicații ale experimentatorilor, care leagă acțiunile de sugestie cu obiectele materiale Așadar, cercetătorii anilor , care au numit hipnotismul "magnetism animal", au asociat acțiunea acestuia cu apa magnetizată (?) sau cu un magnet În prezent, Binet folosește apă în acest scop, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ în care jetoanele "magnetizate" (?) sunt omise În această acțiune a obiectelor materiale, acțiunea magnetului ocupă o poziție proeminentă Cred că, după experimentele decisive făcute de un medic italian, nimeni nu mai crede în puterea de vindecare a magnetului, la care medicii au apelat cu atâta râvnă în anii și chiar ai acestui secol Pentru aceasta, chiar și acum sunt mulți care, conform mărturiei unor cercetători de seamă precum Charcot, Burnheim, Binet și Ferry, Lewis și mulți alții alții cred în puterea transferului realizat de magnet Aceste fenomene se alătură experimentelor lui Lewis asupra acțiunii diferitelor substanțe medicinale, precum și Storm și Biroul asupra acțiunii medicamentelor la distanță "Cu privire la toată această categorie de fenomene extrem de ciudate și misterioase, permiteți-mi să-mi exprim părerea pe baza unor experiențe Mi se pare că concepțiile noastre despre forța care acționează aici sunt prea materiale, ca să spunem așa Dacă în mintea experimentatorului i-a trecut o idee despre efectul uneia sau alteia substanțe medicinale asupra corpului, un gând care este strâns legat de o idee figurativă a acestei sau acelei acțiuni a acestui medicament, atunci acest gând ar trebui să afecteze deja subiectul şi se exprimă inconştient într-un fel sau altul pe corpul său În ceea ce privește acțiunea magnetului, mi se pare că nu

contează aici dacă acționăm cu un magnet, sau cu un bloc de lemn, sau pur și simplu cu degetele Efectul avea să apară în continuare, atâta timp cât experimentatorul avea convingerea fermă că el se va face În această direcție am o singură experiență, foarte convingătoare "Ideea materială a forței care acționează în astfel de experimente se bazează pe conceptele anterioare de forță, ca ceva ce poate fi analogizat cu un lichid care curge prin conductori Asemenea opinii par să fi supraviețuit timpului lor, dar totuși Societatea noastră va trebui să țină seama de ele Îmi amintesc acum, mm ani, teoria lui Baretti, a construit, aparent, pe experimente, teoria radiațiilor magnetice (des rayonnements magnétiques) Dacă Societatea dorește să se angajeze în aceste experimente, atunci poate că cu ajutorul plăcilor fotografice extrem de sensibile va fi capabilă să capteze lichidul care curge de lumină Dar asta cu greu Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ unsprezece este posibil, și în orice caz vom vedea nu vreun lichid misterios și scurgerea lui (radiația), ci acea stare cinetică care pune în mișcare mediul eteric și se transmite de la hipnotizator la hipnotizator Oricum ar fi, experimentele lui Baretti au atât de multă greutate în ochii publicului, încât va fi necesar ca Societatea, dacă nu acum, atunci în timp, ocazional, să le verifice cu atenție "Acum îmi amintesc de experimente, ale căror rezultate au făcut mult zgomot la vremea lor și s-au dovedit ulterior a fi fenomene subiective Vorbesc despre celebra "odă" a lui Reichenbach și a sensibililor lui Din câte știu, până acum nimeni nu a reușit să obțină aici imagini fotografice ale acelor fenomene luminoase pe care le-au văzut baronul Reichenbach și sensibilii săi Dar dacă se dovedește că există multe înșelăciuni subiective în astfel de fenomene, atunci în orice caz nu metoda de investigare este de vină Sunt convins, pe baza a foarte multe date pozitive, că fotografia ar trebui să ne dezvăluie multe în fenomenele psihismului, iar dacă nu am găsit cele mai bune modalități de a o folosi, atunci vina aici nu este atât de mult în cercetătorii înșiși, ci în imperfecțiunea metodelor de cercetare "Privind la descoperirile rapide, s-ar putea spune, zilnice pe care fotografia le face, judecând după descoperirea recentă a lui Lipman (un mod de a fotografia razele colorate ale spectrului), mi se pare că nu poate exista nicio îndoială că suntem în pragul uneia dintre cele mai mari aplicații ale fotografiei la acele fenomene, care scăpa de organul nostru de vedere prea grosier și departe de perfect Mi se pare că problema "odei", a "radiației magnetice" sau a "ieșirilor magnetice" a ieșit direct din viziunea teoretică care era încă predicată de Mesmer și admiratorii săi și care în ultima vreme s-a găsit parțial apărat şi în Dr Ohorovich "Desigur, această întrebare, mm ani, atât de departe de subiectul cercetării noastre încât eu, poate, nici nu ar fi trebuit să-l ridic, dar am menționat-o involuntar când vorbeam despre imperfecțiunea organelor noastre de simț, iar acum îmi amintesc anumite fenomene, care, aparent, dovedesc că organismul nostru mental are alte Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ moduri de senzație pe lângă aceste organe de simț Îmi amintesc că Hansen, la o ședință la care am fost prezent, a rostit ordinele sau sugestiile sale subiecților hipnotizați și apoi le-a luat vârful degetelor în gură Când a fost întrebat de ce a făcut asta, el a răspuns că au auzit mai bine așa Dacă acest lucru este adevărat, atunci trebuie să presupunem că cuvintele rostite de hipnotizator lasă o urmă în organismul său, iar această urmă poate fi transmisă subiectului prin atingerea degetelor de dinții sau limba hipnotizatorului În experimentele clarvăzătoare, așa cum am văzut și eu, un subiect hipnotizat poate vedea dacă un obiect

este plasat pe cap, coroană sau regiunea epigastrică "Dar vorbind despre aceste fenomene, mă ridic deja involuntar la un nivel nou, mai înalt de fenomene mentale, care trezesc neîncredere profundă în persoanele care nu le-au văzut niciodată "Somnambulii sau subiecții capabili de fenomene clarvăzătoare se întâlnesc foarte rar Acestea sunt, în cea mai mare parte, femei, extrem de nervoase, bolnăvicioase, dar pentru care somnul hipnotic și sugestiile îndrumate de un hipnotizator experimentat și informat le pot aduce o ușurare profundă în atacurile lor dureroase Nu pot spune sigur, dar sunt profund convins în interior că mulți hipnotici pot fi aduși într-o stare de clarviziune Pentru aceasta este necesar să le cultivăm într-o direcție anume, definită Știți cu toții că aproape toți hipnoticii, într-un anumit stadiu al somnului hipnotic, pot vorbi, pot răspunde la întrebările adresate lor Dacă, folosind această abilitate și în același timp folosind puterea sugestiei, hipnotizatorul, ținând o carte deschisă sau un obiect strâns în mână pe capul hipnotizatorului, îi spune: "Uite și spune-mi ce vezi, " atunci subiectul răspunde de obicei la asta: "Nu văd nimic " Apoi, câteva treceri cu o dorință fermă ca acea viziune ascunsă, interioară, nefiziologică să fie lămurită, iar din nou aceeași întrebare și aceeași ordine La unele materii, după două-trei ședințe, deja se poate vedea și citi, deși cu mare efort Dar din exercițiu, această abilitate ar trebui să se dezvolte în același mod ca și se învață toate facultățile fizice ale unei persoane Primul pas aici este dificil, al doilea devine mai ușor, al treilea se poate transforma într-un obicei organic Aici se întâmplă sau ar trebui să se întâmple același lucru care se întâmplă în somnul hipnotic, adică subiectul la început adoarme cu dificultate sau chiar nu adoarme deloc și sunt necesare două sau trei ședințe Sunt necesare mai multe exerciții pentru a aduce posibilitatea de a adormi aici Se știe că exercițiul, mm ani, totul poate fi realizat - bineînțeles, prin exercițiu adecvat, la momentul potrivit și cu moderație Este deosebit de necesar ca acest exercițiu să fie făcut la ore fixe, neschimbate, să fie împărțit la intervale egale de timp Acest lucru este necesar, deoarece totul în natură are loc într-o anumită perioadă de timp, prin intervale de timp cunoscute, de asemenea strict definite Se știe că sugestia poate fi comandată pentru un anumit timp și se realizează tocmai în această perioadă prestabilită, care poate fi prelungită până la de zile, după cum au arătat experimentele lui Binet Dacă respectăm această condiție, și, mai mult, dacă găsim hipnotizatorul necesar, i e un astfel de subiect dintre noi, care își poate stabili ferm, neclintit gândul, voința, dorința pe un subiect, atunci sunt convins, mm că tocmai în această metodă vom avea un mijloc puternic de dezvoltare a subiectului clarvăzător de care avem nevoie Există o mulțime de oameni nervoși în epoca noastră nervoasă, și în special femei nervoase "Dar poate că unii dintre voi vor fi indignați de ideea de a face subiecți din pacienți pentru experimente? Împotriva acestei prejudecăți îmi permit acum să spun câteva cuvinte "În primul rând, aici respinge gândul de a experimenta pe un subiect al cărui tratament este încredințat medicului de către societate, oameni apropiați pacientului și guvern Voi obiecta la aceasta că toate medicamentele, mm ani, merge pe cale experimentală Apare un remediu nou , un remediu nou și este de datoria fiecărui medic să-l încerce pe un pacient potrivit, ca un remediu care, în opinia sa, ar trebui să aducă cu siguranță ușurare Acest act exprimă, în i-x, respectul pentru autoritatea colegului său de profesie, iar, în -x, speranța de a alina suferința unui pacient bolnav Împotriva acestui

lucru, cred, nimeni nu va obiecta SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ "Tratamentul hipnotic, somnambulismul și clarviziunea, ca remediu medical practic, au existat din timpuri imemoriale, din vremea egiptenilor, romanilor antici și grecilor Tratamentul prin clarviziune sau așa-numitul magnetism animal a existat în anii și ai secolului nostru Dacă undeva și cândva a făcut rău, atunci aceste cazuri, probabil, ar fi lăsat o urmă în analele științei medicale Aparent, era imposibil să tratezi pacienții mai grosolan, așa cum ia tratat Mesmer, provocându-le convulsii, convulsii și diverse atacuri dureroase, dar această metodă aspră nu a produs consecințe negative "În prezent, când Școala Nancy a apărut și continuă să se dezvolte și să se intensifice, este probabil să auzim undeva despre pericolele unei noi metode de tratament Dar nu auzim nimic de genul acesta Pe de altă parte, mi se pare, nu există nimic mai dăunător decât mijloacele pe care le folosesc medicii pentru a-și adormi sau trezi pacienții în timpul tratamentului hipnotic Ce poate fi mai dăunător decât o lovitură asurzitoare într-un gong-gong, sau o lovitură de ciocan pe un diapazon colosal sau o orbire bruscă de o lumină electrică insuportabil de strălucitoare?! Ce poate fi mai crud și mai dăunător decât trezirea unui hipnotizator cu curenți electrici puternici direcționați către regiunea cerebelului?! Sau ce poate fi mai periculos și, voi spune, mai urât, cum să-l trezești întorcându-l cu capul în jos, ca o sticlă cu un fel de lichid?! Prejudiciul hipnotizării este un rău imaginar, dar beneficiul său este de netăgăduit Vedem că în prezent hipnotismul aduce alinare sau vindecare completă, ceea ce înainte era considerat imposibil, și mai ales în bolile nervoase extrem de ciudate și capricioase În consecință, toate temerile legate de hipnotizări pot fi considerate, dacă nu fictive, atunci exagerate "Dar chiar dacă admitem că hipnotizarea, într-un fel sau altul, în unele cazuri excepționale și neglijente, poate fi dăunătoare funcțiilor nervoase ale subiectului, atunci acest lucru nu se poate spune în niciun fel cu privire la acele hipnotizări care au scopul a inducerii clarviziunii în subiect Mai mult, chiar dacă ar fi să admitem ceea ce în realitate nu există, SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ Dacă permitem influența dăunătoare a stărilor somnambulice induse artificial, atunci în mâinile experimentatorului există un antidot puternic, ca să spunem așa El se poate opri oricând prin "sugestie mentală" acea direcție care se dovedește a fi nedorită sau periculoasă Încă o dată repet că experimentele cu clarviziune nu pot fi în niciun caz dăunătoare subiectului asupra căruia sunt efectuate "Vorbind de clarviziune, mm ani, trebuie să abordez și somnambulismul natural sau somnambulismul, ale căror fenomene sunt aproape la fel de rare ca și fenomenele de clarviziune Pentru experimentele noastre, consider această formă de stare mentală mai puțin potrivită decât toate celelalte Este deja nepotrivit pentru faptul că nu poate fi numit arbitrar, la cererea hipnotizatorului Mi se pare că această formă seamănă foarte mult cu ceea ce se numește transă și nu știu semne, ascuțite și definite, care ar distinge transa de somnul hipnotic și somnambulism Într-un vis hipnotic vedem automatitatea completă și supunerea subiectului la voința hipnotizatorului Dar aceasta este doar până la o anumită limită, dincolo de care un individ necunoscut începe să acționeze, iar subiectul hipnotizat își exprimă din această parte independență și rebeliune aparent completă față de sugestiile și ordinele hipnotizatorului Și aici începe o altă formă, forma somnambulismului Apropo, voi adăuga că în somnambulism subiectul dezvăluie uneori fapte evidente de clarviziune // "Transa este

amestecată cu autohipnoza Într-adevăr, în exterior sunt foarte asemănătoare; chiar și transa poate fi indusă prin fixarea ochiului pe obiecte strălucitoare în același mod ca și hipnoza Dar în autohipnoză voința subiectului este păstrată, în timp ce în transă subiectul este în întregime supus voinței individualității care l-a cufundat în starea hipnotică În orice caz, putem și chiar trebuie să adăugăm această întrebare la numărul celor nerezolvate și să o includem în programul viitoarei noastre cercetări experimentale În timpul transei, subiecții vorbesc de obicei și foarte des vocea lor se schimbă pe măsură ce o fac Dintr-o soprană, de exemplu, se transformă într-un bas gros Dar ceea ce este cel mai ciudat dintre toate este schimbarea chiar a timbrului vocii În același timp, personalitățile vorbesc uneori Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ o limbă complet necunoscută lor Ele simulează imaginea expresiei, intonația vocii, mișcarea și chiar obiceiurile unor indivizi complet străini lor Ei se numesc cu totul alt nume, adesea cu numele unor oameni de știință și scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți și celebri "Apropo, remarc aici că există cazuri în care subiectul, fără să cadă în transă, își schimbă brusc vocea, obiceiurile, ocupațiile, mersul și își autointitulează un alt nume, se asigură că este într-adevăr persoana pentru care el pretinde că este Un astfel de caz, de exemplu, exprimat într-o formă foarte contonată, a fost observat de dr Azam și descris de acesta într-o ediție separată ("Hypnotisme, double conscience et altération de personalié") "Când observăm astfel de personalități divizate, ne punem involuntar întrebarea cât de mult este posibil să ai încredere în mărturiile și poveștile lor În același timp, se amintește involuntar acele mărturii ale clarvăzătorilor sau somnambulilor, care au fost cu atâta grijă culese, înregistrate și tipărite de cercetătorii așa-numitului "magnetism animal" Aproape toate aceste mărturii s-au dovedit a fi fenomene pur subiective, între care doar foarte rar se strecoară adevărul real, învăluit în fantezii sau iluzii personale "Trebuie să fim extrem de atenți, mm ani, pentru a nu cădea în erori și autoamăgiri în studiul unor astfel de fenomene Mărturiile și mărturiile despre care vorbesc pot fi obținute în alt mod Ele pot fi obținute psihografic, cu ajutorul așa-zișilor mediumi De menționat că acesta este cel mai tentant și preferat mod de a primi astfel de mesaje Autenticitatea și adevărul lor real este dovedit de multe cazuri deja publicate găsite în literatura mediumistă Dacă Societatea dorește să se ocupe de aceste fenomene, atunci și aici anchetatorii se vor confrunta cu un pericol extrem de la tot felul de simulări, înșelăciuni și autoînșelăciuni "Dacă noi, mm Dacă luăm în considerare o serie întreagă de precauții luate de cercetători și de public în timpul experimentelor similare cu medii în ultimii - de ani, atunci vom fi surprinși, pe de o parte, de inteligența cu care au fost inventate diferite experimente și pe celălalt, artă, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ cu care aceste lucruri aparent imposibile au fost evitate de diverse simulatoare, precum și de mediumi reali și foarte puternici "În studiul acestor fenomene, fotografia redă merite importante, de neprețuit, deși și aici este necesar să ne ferim de falsurile iscusite Dacă sugestia mentală ne oferă un instrument puternic pentru analiza fenomenelor psihice, atunci latura lor mediumistă ne dezvăluie alte sfere misterioase din lumea reală și materială Vorbesc despre așa-numitele materializări Și în acest domeniu, serviciile de fotografie sunt indispensabile "Lasă-mă să mă opresc aici, mm gg Într-o scurtă schiță v-am prezentat domeniul larg în care ne propunem să intrăm pe deplin înarmați cu știința fizică modernă, cu metodele ei grafice și

fotografice și cu criteriul constant al scepticismului nostru, care, îndrăznesc să cred, ne garantează pe deplin din toate iluziile, înșelăciunile și autoînșelăciunile "Vedeți că drumul nostru de cercetare este împărțit în mai multe secțiuni, sau mai bine zis, în mai multe etape, care se succed succesiv și conduc la fenomene psihice mai complexe și neexplorate "Nu ne putem opri asupra niciuna dintre ele fără să ținem cont de altele, de niveluri superioare; în caz contrar, concluzia noastră din rezultatele experimentelor noastre va fi întotdeauna unilaterală și, prin urmare, nesigură "În fenomenele de manteivism ne putem trage o convingere în existența posibilității altor relații între obiecte sau indivizi ai lumii fizice "Aproape în același mod, în fenomenele de hipnotizare, putem recunoaște posibilitatea de a transmite senzații în afara organelor de simț "În fenomenele de sugestie mentală, putem vedea puterea influenței voinței unei persoane asupra altora, asupra acțiunilor, faptelor, judecăților, ideilor, etc "Aceleași fenomene ne dezvăluie o influență foarte ciudată, dar complet reală, obiectivă a voinței unei persoane sau a energiei sale mentale asupra organismului său fizic Sub această influență, se fac diverse corecții ale deficiențelor în funcțiile corpului și se vindecă de diferite boli "Atunci intrăm, ca să spunem așa, în cel mai secret protocoale generale exp, psihic Biblioteca "Runivers" OVEY^SH^TVO PSIHOLOGIE zone ale organismului mental, iar fenomenele de clarviziune se deschid în fața noastră Înainte de această mare capacitate, parcă, barierele care stau în "natura noastră materială limitată" dispar Omul devine liber Organismul său fizic suferă aparent, dar pentru asta organismul său moral și mental, deși inconștient, devine independent de el Mare a fost uimirea epocii noastre înaintea telegrafelor electrice și a telefoanelor Ce va spune societatea modernă dacă se dovedește capacitatea sufletului uman în întregime de a fi transportat în spații îndepărtate, de a vedea fără ochi, de a auzi fără urechi, de a simți fără organe sau elemente speciale de senzație? Mintea noastră refuză să creadă aceste fapte fabuloase, fantastice Fie ca munca Societății noastre să-i conducă pe toți cei care caută adevărul la cunoaștere bine întemeiată Să separe adevărul aici de iluzii și înșelăciuni, să spună: aceasta este granița, aici se termină tărâmul cunoașterii reale, pozitive și începe tărâmul ficțiunii și al fanteziei Dar lasă această graniță, - Mm tr , va fi găsită empiric, prin logica faptelor, și nu prin logica noastră subiectivă, care consideră infailibile argumentele propriei gândiri și bunului simț După acest discurs și un schimb de opinii, Societatea a decis să formeze o comisie care să studieze manteivismul, sau așa-zisul citirea minții, adică transmiterea lor la distanta si mai ales fara mijlocirea unor influente materiale sau externe Procesul-verbal a fost semnat de către: domnii Președinte, Vicepreședinte, Secretar și toți membrii prezenți Biblioteca "Runivers" Prima ședință a comisiei speciale pentru studiul manteivismului (martie) Au participat: prof H P Wagner, H N Polezhaev și Dr F F Fisher, A V Elisev, A A Eberman, I Ya Bibinov și V F Kraevsky Subiecții B pentru studiu s-au oferit ei înșiși: E O D-na și H N Mr Adunarea a continuat inițial aceste experimente cu scopul de a testa abilitățile de citire a minții ale subiecților fără a elimina posibilitatea transmiterii mecanice, de exemplu, prin mișcări musculare involuntare etc Cel de-al-lea experiment, propus de domnul președinte, a servit în primul rând la determinarea capacității de mantevism a subiecților menționați mai sus și, în același timp, la clarificarea problemei însumării forțelor inductorilor Din investigațiile practice de manteivism făcute de unii dintre membri, s-a ajuns la concluzia că

experimentele merg cel mai bine atunci când subiectul este supus inițial experimentelor în cele mai ușoare condiții și cu îndrumarea mai multor inductori Ca urmare a acestui fapt, s-a decis ca subiectul să fie regizat de F F Fischer (în care se presupunea o capacitate mai mare de inducție), H P Vagner şi I Ya Bibinov Primul l-a luat pe E O D cu mâna dreaptă de mâna dreaptă și i-a întins mâna stângă spre umărul ei drept N P Wagner și-a pus mâna stângă pe umărul stâng al lui E O Doctorul Bibinov a luat-o de mâna stângă și a ținut-o cu mâna dreaptă P Wagner Sarcina, inventata de preturi, pe vremea cand E O D-na era in alta camera, a constat în următoarele: să ia o lumânare aprinsă din suportul pentru oglindă și să o transfere pe o masă la o distanță de un sazhen Madame D - deodată, fără să se oprească, a condus inductorul la suportul pentru oglindă, s-a oprit în fața lui două secunde, și-a întins mâna dreaptă, a luat lumânarea și încet, dar fără să se oprească, a mutat-o și a pus-o în locul destinat Al -lea experiment a fost propus de F F Fisher, care a cerut să i se acorde doar rolul unui inductor, deoarece în acest caz i-ar fi mai convenabil să observe mișcările subiectului, care, conform propriei afirmații, era supus experimente de mantevism pentru prima dată Sarcina concepută în acest caz a fost următoarea: să luați o nucă de cocos din orice altceva, să o transferați în colțul opus al camerei și să o puneți pe masa de cărți (lungimea distanței pe care acest j / zherka de la masă a fost de arsh vershoks) E O D - nu a îndeplinit în mod clar prima parte a sarcinii, dar, apropiindu-se de masa de cărți, a scăpat nuca, care a căzut pe podea și i-a fost imediat ridicată și servită, apoi ea a adus-o și a pus-o înăuntru locul destinat La sfârșitul experimentului, VF Kraevsky a declarat că chiar înainte de momentul în care nuca a căzut, i-a trecut prin minte gândul că subiectul s-ar putea împiedica de covor și ar putea scăpa nuca F F Fischer a declarat că a simțit că mâna lui E O D-na slăbește și, de îndată ce i-a trecut prin minte gândul la posibilitatea căderii unei nuci, doamna D-na i-a dat drumul Pentru toți cei prezenți, starea subiectului a produs impresia unui bărbat cufundat într-o hipnoză ușoară Trăsăturile feței erau aparent într-o stare tensionată Puls de bătăi pe minut Ochii erau pe jumătate închiși Potrivit propriei declarații a lui E O D , în timpul experimentelor ea era într-un fel de stare pe jumătate adormită Nici un gând nu i-a trecut prin minte și toți era plină de dorința de a asculta și de a ghici dorința experimentatorului La finalul experienței prof Wagner și-a expus propria teorie a manteivismului pe baza următoarelor două cazuri: K prof Butlerov, în urmă cu vreo ani și ceva, a venit seara un domn care a vorbit despre capacitatea lui de a găsi lucruri ascunse și de a îndeplini diverse sarcini concepute de diferiți oameni Un timp mai târziu, un bărbat cinci care erau atunci cu Butlerov, inclusiv prof Wagner, a început experimentele Pe atunci încă nu se vorbea despre ghicirea gândurilor altora, iar manteevismul nu era încă cunoscut Subiectul care apare s-a oferit să conceapă o problemă, să-l lega la ochi și să-l conducă cu ajutorul a doi inductori, astfel încât o mână (dreapta) a unui inductor să se afle pe regiunea epigastrică a subiectului, în timp ce mâna stângă a celuilalt inductor să fie adiacentă spatele lui Cele două mâini rămase ale inductorilor ar trebui să se afle pe umerii subiectului De îndată ce a fost făcută această aranjare a mâinilor inductoarelor, subiectul a început să respire rapid și tare, parcă fără suflare, și a devenit tot agitat Toate mișcările lui au devenit neobișnuit de grăbite și fragmentare În această stare a fost pe tot

parcursul experimentului Toate sarcinile pe care le plănuise au fost îndeplinite de el cu mare succes, dar execuția următorului experiment a fost deosebit de izbitoare În camera (biroul țarului Butlerov) cu trei ferestre stătea o masă de șah cu un jucător de șah extras, sub care, chiar în mijlocul mesei, se afla un mic sertar secret În această cutie a fost plasată o scrisoare, iar sarcina era să găsesc această scrisoare Subiectul a mers aproape direct la această masă, a rămas pufăind în fața ei o vreme; apoi a început să răzuie blatul (tabla de șah) cu mâinile și l-a împins Toți cei prezenți și inductorii erau convinși în acest moment că subiectul va finaliza cu ușurință finalul sarcinii și va lua scrisoarea din cutie Dar, în loc să se aplece spre el, făcu o jumătate de pas înapoi de la masă, se aplecă și ridică scrisoarea de pe podea A fost pusă înainte de el, împreună cu un capac (un vas), de care s-a lipit, și pe care, desigur, nu-l vedea Un alt caz a fost cu același subiect, iar prof Wagner a auzit o poveste despre el de la un prieten cu acest subiect, G M-tsov Odată, împreună, au fost nevoiți să călătorească toamna, pe un drum puternic noroios, într-o noapte întunecată, pe o căruță de călătorie Înainte de a ajunge la trei verste până la loc, pe o pantă, din miez a sărit un agraf, iar căruța s-a răsturnat Atunci G M-tsov și-a amintit de capacitatea extraordinară a tovarășului său de a căuta lucrurile legat la ochi și, având în vedere situația lor fără speranță, a decis să profite de acest lucru Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXEVIMENTALĂ proprietate; și-a legat la ochi tovarășul, l-a strâns și i-a poruncit cu severitate: "Uite!" Subiectul gâfâi, se zvârli, făcu câțiva pași și, băgând mâna în băltoacă, scoase din ea știftul Luând în considerare aceste două cazuri și împreună cu rezultatele celor două experimente de față, prof Wagner și-a exprimat opinia că, în toate probabilitățile și toate cazurile de manteivism, există doar o subdiviziune particulară a cazurilor de hipnoză și clarviziune Această presupunere este întărită de faptul că subiecții, în experimentele de manteevism, rezolvă, în general, cu succes problemele legați la ochi, adică în acea stare în care se concentrează în ei înșiși și acționează separat de organele lor de simț După aceste experimente s-au început experimentele de manteevism grafic prima experienta Subiectul a fost N N G-n Timp de câteva minute, sub inducerea lui VF Kraevskato, a ținut un creion peste hârtie și a scris două litere (Pi), care nu aveau nimic în comun cu cuvântul intenționat a -a experiență Același inductor, împreună cu Dr Fischer Dr Fischer ținea mâna domnului G-n, iar domnul Mr -n ținea un creion Imediat ultima mână a început să se miște și a scris ceva ilizibil, fără a avea nicio asemănare cu cuvântul dorit Foaia pe care au scris era întoarsă cu susul în jos și pe ea era scris clar și distinct: "Sy-billa", ceea ce era destinat experienţă Inductor a fost A V Elisev, subiectii F; F Fisher Cuvântul "spirit" a fost conceput, iar Dr Ftn, ținând creionul, a scris foarte slab "spirit" Al -lea experiment cu doamna D-oh Cuvântul "baltă" a fost conceput de toți cei prezenți ' Statul V F Kraevsky ambele mâini pe umerii subiectului Aproape imediat scrie incorect th? ilizibil: "băltoacă" /-al-lea experiment cu N N G-in și F F Fisher Cuvântul "Neva" era destinat tuturor De două ori era plin, dar oCey era ilizibil În două experimente (și * y), însumarea inductoarelor a fost eliminată, dar o creștere clară a inducției nu a fost observată Biblioteca "Runivers" Societatea pentru Psihologie Ecologică Toate experimentele au fost efectuate sub iluminare completă (patru lumânări au fost aprinse pe o parte a unei lămpi mari strălucitoare) S-au luat precauții speciale împotriva simulării în timpul acestor experimente, deoarece subiecții asupra

cărora au fost efectuate au fost supuși acestora pentru prima dată în viață Acest protocol a fost semnat de toți cei prezenți la experimente Vtorov, ședința unei comisii speciale pentru studiul manteivismului (martie) Au participat: prof H P Wagner și F F Fischer, V F Kraevsky, D V Leshchinsky, V M Buyalsky, V K Golimont, B M Shapirov, G A Pyankov, M I Povarnin, Ya M Miller și P F Semenov Secretarul (pentru Rusia) al Societății de Cercetare Psihică din Londra, privat do centsb, a fost prezent ca inductor Universitatea I A Kleiber Persoanele care și-au exprimat disponibilitatea de a servi pentru experimente au fost: E O Dubrovina, V I Konstantinova, L V Vinberg, O B¡ Vinberg, E L Volchenetskaya și M N Sleptsova După examinarea acestor fețe de către Dr B M Shapirov, două piste, din cauza prăbușirii pieptului lor, s-au dovedit a fi nepotrivite pentru experimente După ascultarea procesului-verbal al ședinței precedente și semnarea acestuia de către membrii actuali, a fost începută o discuție asupra sarcinilor și experiențelor prezentei ședințe G președintele a sugerat repetarea experimentului pentru a decide efectul însumării inductoarelor sidd și pentru a confirma sau infirma punctul de vedere asupra manteismului pe care el a exprimat-o la ultima întâlnire gg membrii au fost de acord cu acest lucru și, mai ales, au fost de acord să repete experimentul cu aceeași persoană cu care fusese extras bdoo la ultima întâlnire ' Prima experiență cu E O Dubrovina Pentru început, a fost propusă cea mai simplă sarcină, și anume: mutați bolul metalic de la o masă la alta, care Stătea de la primul sazhen, Inductorii au fost I D, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ Clayber Cu mâna stângă l-a luat pe E O Dubrovina de mâna stângă lângă încheietura mâinii și i-a pus mâna dreaptă pe umărul ei stâng După ce a stat câteva secunde într-un singur loc, s-a dus extrem de liniștită și, oprindu-se în fiecare minut la masă, care era situată la capătul opus al camerei, a luat vasul din el și l-a transferat încet pe o altă masă Întregul experiment a durat aproximativ șase minute În urma acesteia, toți cei prezenți au ajuns la concluzia că ar fi mai bine ca această întâlnire să încerce tot materialul bogat de la acele persoane care, cu deplină disponibilitate, și-au exprimat dorința de a servi Societatea pentru experimentele ei psihologice Al doilea experiment cu L V Vinberg Inductorul a fost I A Kleiber Problema era următoarea: lângă holul în care avea loc ședința comisiei se afla o încăpere care servea, printre altele, ca baie, iar într-unul din colțurile căreia stătea o mică baie de marmură Ușile de la hol către această cameră erau încuiate și se putea intra în ea trecând fie prin a) prin ușa care duce la un coridor mic, fie b) prin față, sufragerie, birou și prin același coridor mic, din care o usa mica ducea direct in aceeasi baie Era necesar ca L V Vinberg să urce la cadă și să deschidă robinetul, care era încorporat în peretele acesteia; Inductorul a condus-o în același mod ca în experimentul anterior Subiectul s-a mutat aproape imediat pe hol, apoi a trecut destul de repede pe lângă sala de mese, biroul, a intrat pe un mic coridor, din acesta a intrat în baie și s-a oprit chiar în fața robinetului, dar în ciuda dorinței invizibile de a ghici ce plănuise , nu a putut îndeplini acest lucru Și-a înfipt mâna dreaptă în apa care se afla la fundul căzii, și-a udat fruntea cu ea, a atins diverse obiecte care se aflau în apropiere, dar nu și-a dus la bun sfârșit sarcina A treia experiență cu O V Vinberg Inductorul a fost I A Kleiber- Sarcina a fost următoarea: · din dulap, din dulap deschis, de la al patrulea raft de jos, luați volumul VI, a doua jumătate a lui Virchow Handbuch der specie'llen 'Pathologie und Theràpie Inductorul l-a luat de mână pe OV Vinber în același mod ca și subiectul din

experimentul anterior Ea a ieșit destul de repede direct din hol în birou, a urcat în dulap, și-a ridicat mâna spre locul în care se afla cartea, dar nu a îndrăznit să o ia destul de mult timp: în cele din urmă a scos prima jumătate a volumului VI> După Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ experiență, inductorul a declarat că a uitat care jumătate a fost planificată și s-a gândit la prima jumătate ; Al patrulea experiment cu E L Volchenetskaya În urma discuțiilor, cei prezenți au ajuns la concluzia că acum este necesar să se repete cel de-al doilea experiment eșuat cu acest nou subiect și, mai mult, să-l repeți cu doi-trei inductori, cu care trebuie să fie de acord cu privire la împărțirea ordinelor și să nu se rătăcească în aceste diviziuni S-au ales ca inductori: I A Kleiber, V F Kraevsky și D V Leshchinsky Primul a luat mâna stângă a lui Volchenetskaya cu mâna stângă, iar cu mâna dreaptă a luat mâna stângă a lui D V Leshchinsky Mâna dreaptă a acestuia din urmă ținea mâna stângă a doctorului Kraevsky, a cărui mână dreaptă se sprijinea pe umărul stâng al subiectului E L Volchenetskaya destul de repede, aproape imediat, a trecut prin birou spre baie și s-a oprit în fața ei, la fel ca L V Vinberg În același mod, ea a stat foarte mult timp în fața robinetului de la baie, atingând diverse obiecte, dar nu și-a îndeplinit sarcina propusă ' Notă Înainte de începerea experimentului, E L s-a plâns de o durere de dinți, dar în timpul experimentului această durere a dispărut La o jumătate de oră după experiment, a reluat din nou în cel mai puternic grad, dar I A Kleiber l-a distrus complet cu câteva treceri Al cincilea experiment cu M N Sleptsova Sarcina a fost un subiect care nu a fost rezolvat cu succes în al -lea experiment de O V Vinberg Inductorul a fost I A Kleiber De îndată ce l-a luat pe M N de mâna stângă cu mâna stângă, M N s-a mișcat și a intrat direct în birou spre dulap, dar nu și-a ridicat mâna spre raftul pe care stătea volumul planificat al lucrării lui Virchow, ci l-a luat din raftul, care era dedesubt: Chirurgie Nell aton, vol II (culoarea copertei și formatul cărții nu se potriveau) A șasea experiență cu V I Konstantinova Sarcina concepută a fost următoarea: să meargă de la hol, în care au început toate experimentele, la biroul alăturat și aici să stai pe dinamometru, care stătea în stânga ușii din față lângă șemineu Inductorul era I A Kleiber, care îl ținea pe V I de mâna stângă La începutul experimentului, ea stătea în picioare, întorcându-se de la ușă, de la birou După câteva ezitări, destul de repede Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ a intrat în birou și s-a dus direct la cântar, a urcat și, lovindu-și piciorul de grinda de fier, s-a retras imediat În același timp, cântarul se legăna și zdrăngăneau părțile lor de fier V I s-a dus la lavoar (în dreapta) și a stat destul de mult timp (- de secunde), sprijinindu-se pe placa de marmură a lavoarului Apoi s-a apropiat încet de cântar și s-a mișcat din nou ușor, s-a răsturnat lângă cântar, a călcat pe pervaz, s-a ridicat și s-a așezat Unii dintre membrii reuniunii (Kleiber, Leshchinsky) și-au propus să facă un experiment mai complex și mai complicat asupra aceleiași persoane, care s-a dovedit a fi mai capabilă să efectueze experimentele de manteevism Al șaptelea experiment cu V, I Konstantinova Inductorul a fost D V Leshchinsky Scopul experimentului a fost următorul: în dormitorul doctorului Kraevsky, adiacent studiului, o cutie mică a fost plasată pe podea între un dulap mare de spălat și un scaun Această cutie era de măiestrie chinezească, cu laturile drepte, lipită foarte abil cu rânduri de paie multicolore, care mascau complet intrarea În acest sertar, sau mai corect, o comodă, erau două sertare care erau scoase din lateral În partea inferioară dintre ele,

apropo, se aflau mai multe monede, inclusiv două monede de cupru de trei copeci Sarcina a fost ca subiectul să scoată una dintre aceste monede și să i-o dea lui H P Wagner Experimentul, ca întotdeauna, a început din sala în care a avut loc întâlnirea Fusese aranjat dinainte ca doamna Konstantinova să treacă prin coridor spre birou Dr Leshchinsky și-a pus mâinile pe umerii ei, atingând regio supraspinalis scapulae cu vârfurile degetelor de ambele părți ale gâtului, după care V I s-a mutat imediat pe coridor și din acesta a intrat imediat în dormitor și s-a dus la dulapul de spălat După ce a stat câteva secunde, s-a aplecat și și-a atins capul de chiuveta de marmură, s-a retras imediat; apoi aplecându-se din nou, a început să scormonească pe podea până când i s-a spus să îngenuncheze, apoi a găsit aproape imediat sertarul și l-a scuturat Apoi, scuturând sertarul și scoțând imediat din el sertarul de jos, Thiah a luat din el două monede de trei copeci După ce a stat o jumătate de secundă lângă dulapul de spălat, se aplecă repede Biblioteca "Runivers" CARACTERISTICA PSIHOLOGIEI EXPERIMENTALE el, a deschis una dintre ușile și a aruncat ambele monede Apoi s-a ridicat din nou, a rămas nemișcat și, aplecându-se din nou spre dulapul deschis, a scos inelele de fier din el Apoi le-a aruncat din nou și aproape toți s-au urcat în dulap, au scotocit în el, a găsit una dintre monedele aruncate, a luat-o, a ieșit din dulap și, alergând repede prin biroul din hol, a urcat la N P Wagner, care stătuse în hol la masa de conferință pe tot parcursul experimentului, i-a dat o monedă de trei copeci și s-a trezit imediat după o respirație Era într-o ușoară hipnoză, dovadă fiind ochii ei somnoroși, pe jumătate închiși, mișcările fragmentare, parcă involuntare, culoarea care ieșea pe față și respirația rapidă și rapidă A fost observat de aproape toți cei prezenți că unele dintre persoanele asupra cărora s-au efectuat experimente la această întâlnire au fost supuse în timpul experimentelor într-o măsură mai mare sau mai mică unei stări hipnotice Protocolul a fost semnat de toți cei prezenți la experimente A treia ședință a comisiei speciale pentru studiul manteivismului (martie) Au participat: prof H P Wagner, H N Polezhaev și Drs : F F Fisher, D V Leshchinsky, V F Kraevsky, Ya M Miller, V K Golimont, G A Pyankov și A D STEPANOV Dintre persoanele care și-au exprimat dorința de a fi supuse atacurilor psihice, au apărut doar două: V I Konstantinova și doamna Kozlova (ani) La examinarea acestuia din urmă de către dr Miller, nu a fost găsit niciun indiciu de boală a organelor toracice care a apărut pentru experimentele lui Man-Wagner, că a reușit Având în vedere numărul redus de persoane, tbvisma, precum și declarațiile prof pentru a numi unele fenomene foarte slabe de clarviziune de la doamna Konstantinova, întâlnirea a decis să-l testeze pe V I Konstantin Hò^y, precum și pe doamna Kozlova pentru clarviziune , Prima experiență a fost cu doamna Konstantinova, care stătea așezată într-un colț al holului pe un scaun I A Kleiber s-a ridicat la o jumătate de centimetru de scaun și l-a adormit pe V I cu sugestie, ska * ' Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ spune-i că ar trebui să adoarmă în de secunde La ora stabilită, ea a adormit de fapt Cartea de vizită a doctorului Stepanov a fost pusă pe cap Încearcă să se uite la el, dar nu poate și spune: Nu pot să văd! După care începe să râdă, Kleiber îi interzice râsul Ea pune o față serioasă și se înroșește ușor Acest lucru se repetă de mai multe ori Kleiber încearcă sensibilitatea mâinilor prin înțepături La fiecare injecție, ea dă ușor din cap și spune: "Aud" Mai mult, după trezire, ea a declarat că a simțit doar atingerea unui ac, dar nu o înțepătură Prof Wagner pune un cartonaș de vizită pe capul doamnei Konstantinova; ea spune: "Nu văd" Apoi îi pune

poșeta pe cap și după un timp o mută în regiunea epigastrică Întrebată ce i se atribuie în acest domeniu, ea răspunde: "port-monet" Cei prezenți au hotărât că ea poate ghici și că era necesar să o pună într-un somn mai adânc Apoi Kleiber o adoarme din nou Expresia ei devine mai serioasă Când a fost întrebată dacă a auzit ce spuneau, ea a răspuns: "Aud" I A Kleiber îi ordonă să se ridice și să meargă la masă Se ridică și merge, dar în același timp arată încercări de râs Domnul Kleiber ia un stilou și încearcă să-i sugereze o halucinație că acest stilou este încălzit, dar sugestia nu funcționează Apoi rupe o bucată de pâine, i-o aduce la nas și o întreabă dacă aude mirosul de amoniac Doamna Konstantinova a răspuns că nu a auzit Apoi Kleiber îi ordonă să se trezească, ceea ce face imediat După trezire, se plânge de amorțeală, tremur intern și sete Al doilea experiment cu doamna Kozlova Doctorul Fischer a vrut să o adoarmă fixând un obiect strălucitor, lucru pe care l-a reușit în jumătate de oră Apoi hipnotizatorul i-a ordonat lui Kozlova să vină la masă și să ghicească una dintre cele două cărți puse pe masă (o duzină de bâte și o regină de tamburine) Acesta din urmă a fost conceput și ghicit corect Apoi au fost așezate: regele diamantelor, șase și nouă treci Cardul ascuns nu a fost specificat Apoi subiectul a fost trezit În acest moment, au mai apărut două persoane care doreau să fie supuse Experimentelor: El Hrănit Filina și El Vl, Izmailov Având în vedere târziu Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ de cinci ori I A Kleiber a propus câteva experimente cu cărți de ghicire Rezultatul a fost nehotărât Apoi domnul Kleiber a încercat o sugestie de a închide ochii, dar nu cu succes După care a încercat să facă un experiment pe mâna stângă a doamnei Filinei, sugerându-i că mâna ei era strâns legată de masă Doamna Filina a simțit o greutate în mână și nu a putut s-o ia de pe masă Lăsând-o în această poziție, domnul Kleiber a făcut-o să ridice pe rând degetele, ceea ce a făcut în voie, după ordinele lui În același timp, prof Wagner a făcut aceleași experimente pe mâna stângă a doamnei Izmailova Experimentul a fost un succes, dar într-o măsură foarte slabă Experimentatorul a încercat să provoace hiperemie în această mână, ceea ce a reușit, dar într-o foarte mică măsură Brațul era vizibil înroșit, iar vena medie era ușor, dar clar injectată După aceste experimente, s-a discutat întrebarea: poate exista hipnoză privată, adică vreun membru sau corp? Dar această întrebare a fost amânată din lipsă de material Urmând apoi prof Wagner a încercat experimentele unei scrisori medii comune cu E V Izmailova, iar într-un caz dna Wagner În ambele cazuri, "Maria" a fost scris clar, și câteva cuvinte mai ilizibile În același timp, domnul Kleiber a susținut că, dacă un cuvânt nu a fost conceput de unul dintre scriitori, atunci orice ar fi fost notat nu ar fi de niciun interes După plecarea persoanelor care au servit pentru experimente, ședința, după ce a discutat despre desfășurarea ulterioară a experimentelor, a decis * la o viitoare ședință a comisiei, să se înceapă experimente mai decisive și mai demonstrative în manteevism, și anume, un experiment cu cărți de ghicire la distanță, adică fără a atinge inductorul Acest protocol a fost semnat de toate persoanele prezente la experimente Biblioteca "Runivers" A doua reuniune generală a Societății Ruse de Psihologie Experimentală (martie) Au participat: prof H P Wagner, Dr F F Fisher, A V Elisiev, I Ya Bibinov, D V Leshchinskiy, G A Pyankov, A D Stepanov, V M Buyalskyi K Golimont, V F Kraev skii, Ya M Miller și M E Mendelson După citirea procesului-verbal al ședinței precedente, domnul președinte a făcut un scurt raport asupra activităților comisiei speciale pentru studiul fenomenelor de manteivism, care a avut trei ședințe Pe lângă experimentele efectuate de comisie, lrof H P Wagner a

relatat despre experimentul pe care îl făcuse în ajunul doamnei Konstantinova, iar experimentul a fost destul de reușit Rezumând voința experimentatorului și a subiectului, acesta din urmă s-a liniștit într-o stare de hipnoză completă Experimentele de clarviziune cu acest subiect nu au dat rezultate satisfăcătoare În urma acestui coleg de președinte, dr F F Fier, a fost realizat un raport asupra experimentelor de IP Richet peste clarviziune (Charles Richet Experimentale Studien auf de m Gebiete der Gedankenübertragung) La finalul mesajului a apărut o dezbatere despre el, în cadrul căreia pr H P , Wagner și-a exprimat îndoielile cu privire la corectitudinea instalării experimentelor Richet, iar dr Fischer au apărat punctul de vedere al experimentatorului La sfârșitul dezbaterii, președintele l-a informat pe cunoscutul psiholog rus D N Aksakov despre dorința de a dona de ruble anual pentru tipărirea procesului-verbal al Societății Societatea a decis să-și exprime profunda recunoștință lui A N Aksakov pentru o donație valoroasă Secretarul Societății a raportat rezultatele negocierilor cu redactorii revistei "Questions of Philosophy and Psychology" privind publicarea protocoalelor Societății în aceasta Biblioteca "Runivers" A patra ședință a comisiei speciale pentru studiul manteivismului • , (aprilie) • Prezenți: prof Wagner, Dr F F Fisher, A "V Elisiev, V F Kraevsky, D V Leshchinsky, Ya M Miller, A D Stepanov, V M Buyalsky, V K Golimont și profesorii asistenți H N Polezhaev și I Kleiber subiecți au acceptat să fie supuși experimentelor comisiei: V I Konstantinov, O și L Vinberg și Pogozhev ' La începutul întâlnirii, I A Kleiber a făcut un raport despre • Dachas și metode ale comisiei pentru studiul fenomenelor de mantevism sau "telepatie", așa cum a sugerat vorbitorul să le denumească Acest mesaj, 'la cererea autorului, nu este tipărit, ci se păstrează în arhivele Societății 'Cu privire la esența raportului a obiectat dl ' Kleiber prof Wagner; Dr Fischer s-a opus echivalării fenomenelor mentale cu fenomene pur fizice, subliniind caracterul nedefinit ' · uzura granițelor conștiinței * După aceea, conform teoriei expuse de domnul Kleiber, comisia a decis să testeze capacitatea diverșilor perceptori și agenți de a manifesta fenomene telepatice; · dar experimentele nu au dat niciun rezultat pozitiv A cincea ședință a comisiei speciale pentru studiul manteivismului (aprilie) Prezent: pr H P Wagner, pr A Ya Jacobiy, priv - * {Conf univ H N Polezhaev și Dr F F Fisher, A V Elisev, D Leshchinsky, I Ya Bibinov, Π F Semenov, V V Al-l<b v, tM N Povarnin, A D Stepanov, V M Buyalsky {i Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA DE PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ V F Kraevsky În calitate de inductori au fost prezenți: Privatdozent I A Kleiber și G Feldman, precum și membri candidați ai Societății: Dr V V Stroganov și o femeie doctor K R Ulezko-Stroganova Subiecții care și-au exprimat acordul de a fi supuși experimentelor au fost: V I Konstantinova și A P Popova La început s-a citit ședința și s-a aprobat procesul-verbal al ședinței anterioare, iar apoi s-a început continuarea unei serii de experimente privind studiul fenomenelor telepatice prima experienta Doamna Konstantinova a fost hipnotizată timp de un minut și jumătate de către Pr Wagner, care a rugat-o să ghicească una dintre cărțile întinse pe masă, pe care toți cei prezenți au păstrat-o constant în spectacol Experiența a fost complet nereușită a -a experiență G Kleiber - agent, doamna A P Popova - destinatar Zece cărți au fost așezate în cerc pe masă, alternativ roșu (diamante) și negru (piccă), fără piese Percipientul a trebuit să ghicească cardul conceput de agent, dr Leshchinsky, care se afla lângă el la o oarecare distanță, dar fără niciun contact Din zece observații de acest gen, harta nu a fost

niciodată ghicită, și s-a observat că la început ghicitul s-a apropiat de harta planificată, dar apoi subiectul (din cauza oboselii atenției sale?) a vorbit, evident, la întâmplare Al treilea experiment a fost repetat în aceleași condiții și cu același agent, dar doamna Konstantinova a fost destinatară Din cele zece observații, nici una nu a dat un rezultat satisfăcător, iar în acest experiment, ca și în cel precedent, s-a remarcat că subiectul a abordat mai îndeaproape harta propusă, adică a punctat hărțile întinse lângă ea decât la sfârșitul unei serii de observații, când părea să fie obosit sau distras a -a experiență După aceasta, domnul Feldman a încercat să o hipnotizeze pe doamna Konstantinova prin sugestie, folosind dispozitivul original al fricii subite a subiectului Deși la început, doamna Konstantinova a fost foarte impresionată de această metodă și a căzut curând într-un grad ușor de hipnoză, dar ulterior, în ciuda tuturor eforturilor din partea domnului Feldman, ea nu a putut fi dusă la hipnoza completă; fenomene de catalepsie